

ATTILA

HUN LOVAS HARCOS A MAGYAR-TURÁN ALAPÍTVÁNY REKONSTRUKCIÓJA

A kiállított rekonstrukció a hunok Európába érkezésekor (370 körül) és azt megelőzően az eurázsiai sztyeppén, Közép- és Belső-Ázsiában általánosan használt páncél- és sisaktípuson alapul.

Európától keletre a korszakban a lemezekből (lamellák-ból) összefűzött páncélzat volt jellemző. A szórványosan fennmaradt régészeti leletek mellett a teljes páncélzatról inkább korabeli ábrázolások segítségével alkothat képet a mai ember.

A karcolt csatajelenetekkel díszített orlati csontlemezek sírleletben előkerült öv díszei voltak – Orlat Szamarkand mellett, a mai Üzbegisztán területén helyezkedik el.

A lelet valószínűleg a 4. század első felére keltezhető, amikor a hunok közép-ázsiai hadjárataik során hódoltatták a Szogd Birodalmat, és ezáltal ismét megjelentek az írott forrásokban. A lemezeken ábrázolt harcosok etnikai hovatartozása bizonytalan, azonban a csatajelenet valószínűleg hun harcosokat is ábrázol.

Az orlati lemezekon feltűnő alakokon látható páncél- és sisakformák egyetlen típushoz tartoznak, azonban a páncéllemezek alkotta minta szinte minden esetben eltérő, ahogyan a sisakok között sincs két tökéletesen egyforma. A fegyveres előkelők által csináltatott és hordott nagy értékű páncélok készítésénél eszerint figyelmet fordítottak az esztétikai hatásra, illetve a formal változatosságra is.

A Kárpát-medencei népek viseletére csupán öltözetük maradványai lehet következtetni. Az európai hunok öltözködési szokásai emiatt gyakorlatilag alig ismertek. Bizonytalan rekonstrukciójára is csak nagyon óvatosan. Eurázsia szárazabb éghajlatú tájairól ismertté vált leletek alapján tehet kísérletet a kutató. Tekintettel arra, hogy a konzervatíván változtak, ott, ahol konkrét lelet nem állt átívelő leletanyag, térben és időben is nagy teret jellegettségének bemutatására szorítottunk.

A köntös szabása Euráziában széles körben ismert volt, párhuzamai hunoknak tulajdonított sírleletekben is megtalálhatóak. A szűk szárú, a lábfej vonalát követő csizma a lábfejet és a bokát átfogó rögzítőszíjjal együtt megjelenik az orlati és szíjvég párosa számos hun kori sírgyűtesből előkerült a boka tájékaról.

A kiállított fegyverek mindenben a hunok fegyvereiről fentebb mondottakat követik. A kard és tör felkötési módja a csak részben rekonstruálható. Emlétt a kard felkötési módja és a lószerszámveretek elhelyezkedése a Kaukázus-vidéki párhuzamokat követ.

A Magyar-Turán Alapítvány hun és honfoglalás kori tárgy-rekonstrukciójának teljes gyűjteménye a KURULTAJ – Magyar Törzsi Gyűlésen tekinthető meg 2026. AUGUSZTUS 14-15-16-ÁN.

HUN MOUNTED WARRIOR
SCAN IT FOR THE ENGLISH DESCRIPTION

HUN LOVAS HARCOS

4. század utolsó harmada – 5. század dereka

HUN ARCREKONSTRUKCIÓ

5. századi hun koponyáról készített tudományos arcrekonstrukció
Lelőhely: Marosszentgyörgy (Erdély)

A rekonstrukciót Kustár Ágnes antropológus, az élethű színezést Herceg Zsuzsanna készítette

ARANYOZOTT NYEREG MÁSOLATA

Eredeti anyaga: fa és fémek

Lelőhely: Pécs-Üszögpuszta és Melitopol (Ukrajna)

A rekonstrukciót készítette: Zengő Nyil Történelmi Ijász Iskola és Kísérleti Régészeti Műhely

ARANYOZOTT LÓSZERSZÁM (KANTÁR) MÁSOLATA

Eredeti anyaga: aranyozott bronz, bőr, ékkő berakások, acél

Lelőhely: a Kaukázus térsége

HUN ARANYÖV GRÁNÁTBERAKÁSOKKAL, MÁSOLAT

Eredeti anyaga: aranyozott bronz, ékkövek

Lelőhely: Szeged-Nagyszéksős

A vereteket készítette: Biró Csaba

KÖZÉP-ÁZSIAI PÁRHUZAMOK ALAPJÁN KÉSZÜLT LAMELLÁS PÁNCÉL ÉS SISAK

Eredeti anyaga: acél és bőr

Az Orlat-táblák (Üzbegisztán) csontlemez jelenetei alapján
Készítette: Biró Csaba

ARANY CSIZMACSAT MÁSOLATA

Eredeti anyaga: aranyozott ezüst

Lelőhely: Keszthely-Téglagyár

Készítette: Biró Csaba

KORABELI KÁRPÁT-MEDENCEI PÁRHUZAMOK ALAPJÁN KÉSZÜLT ARANYOZOTT TÖR

Anyaga: aranyozott réz, acél, bőr, fa

A rekonstrukciót készítette: Páli Attila és Páli Gábor

KORABELI KÁRPÁT-MEDENCEI PÁRHUZAMOK ALAPJÁN KÉSZÜLT ARANYOZOTT KARD

A Szeged-Nagyszéksős hun fejedelmi lelet és a korszakból származó más leletek alapján

Anyaga: márvány, aranyozott bronzlemez, kőrisfa, növényi cserzésű kecskebőr vas-oxidál színezve

A rekonstrukciót készítette: Páli Attila és Páli Gábor

KÖZÉP-ÁZSIAI PÁRHUZAMOK ALAPJÁN KÉSZÜLT NYIL- ÉS ÍJTARTÓ TEGEZ

Anyaga: bőr

A rekonstrukciót készítette: Spearhead Army rekonstrukciós műhely

KÖZÉP-ÁZSIAI PÁRHUZAMOK ALAPJÁN KÉSZÜLT ÍJ

Eredeti anyaga: fa, bőr, csont és enyv

Az Orlat-táblák (Üzbegisztán) csontlemez jelenetei alapján

LÁNDZSAHEGY MÁSOLATA

Eredeti anyaga: vas

Lelőhely: Pécs-Üszögpuszta

LEVÉL FORMÁJÚ ARANYOZOTT LÓSZERSZÁM MÁSOLATA

Eredeti anyaga: arany

Lelőhely: Pécs-Üszögpuszta

MACYAR
NEMZETI
MUZEUM

ATTILA

2026. JANUÁR 23.-JÚLIUS 12.

TÉRKÉP

ATTILA

Haladjon végig a tárlat tematikus egységein!
Ismerje meg a hun kor világát és az Attila emlékezetét hordozó műkincsek és elméletek gazdag együttesét!
A térkép teljes útvonala a Full house típusú jeggyel látogatható.

ATTILA IDŐSZAKI KIÁLLÍTÁS I-V. TEREM
A INTERAKTÍV TÉR. Digitális felület és tapintható tárgymásolatok.

MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETE I. (1-8. TEREM)
Az államalapítástól a török kiűzéséig. A magyarok letelepedtek a Kárpát-medencében, államot alapítottak és csatlakoztak a keresztény Európához. A törökök megszállták az országot, mely három részre szakadt.

MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETE II. (9-20. TEREM)
A Rákóczi-szabadságharctól 1990-ig. Szabadságharcok, világháborúk, az Osztrák-Magyar Monarchia, valamint a szocialista rendszer felemelkedése és bukása, történelemformáló személyiségek a 18-20. században.

KELET ÉS NYUGAT HATÁRÁN (1-10. TEREM)
Régészeti kiállítás. Az őskőkortól Kr. u. 1000-ig. Ismerje meg azoknak a népeknek a világát, amelyek a magyarok bejövetele előtt éltek a Kárpát-medencében!

KORONÁZÁSI PALÁST TEREM ÁTÉPÍTÉS ALATT

PANNONIA FÉNYE - A SEUSO-KINCS IDEIGLENESEN ZÁRVA

SZÉCHÉNYI-TEREM IDEIGLENESEN ZÁRVA

LÁTVÁNYRAKTÁR IDEIGLENESEN ZÁRVA

- LOTZ KÁROLY: ATTILA ÉS HUNJAI**
(A hunok kilövetele Ázslából) Freskó, 1875
2. EMELET - DÍSZLÉPCSŐ

- KARCOLT DÍSZÍTÉSŰ CSONTLEMEZ ÖVDÍSZEK,**
Orlat, Üzbegisztán, 4. század második fele
2. EMELET, ATTILA - I. TEREM

- TORZÍTOTT KOPONYÁK**
Fiatal nő mesterségesen torzított koponyája, Tiszagyenda, Magyarország, 5. század második fele
2. EMELET, ATTILA - I. TEREM

- ARCREKONSTRUKCIÓK**
Fiatal férfi mesterségesen torzított koponyájára készült arcrekonstrukció, Gábor Emese szobra, Kecskemét-Mindszenti-dűlő, Magyarország, 5. század második negyede
2. EMELET, ATTILA - I. TEREM

- HUN ŪST**
Balatonlelle-Rádpusztá, Magyarország, 5. század
2. EMELET, ATTILA - I. TEREM

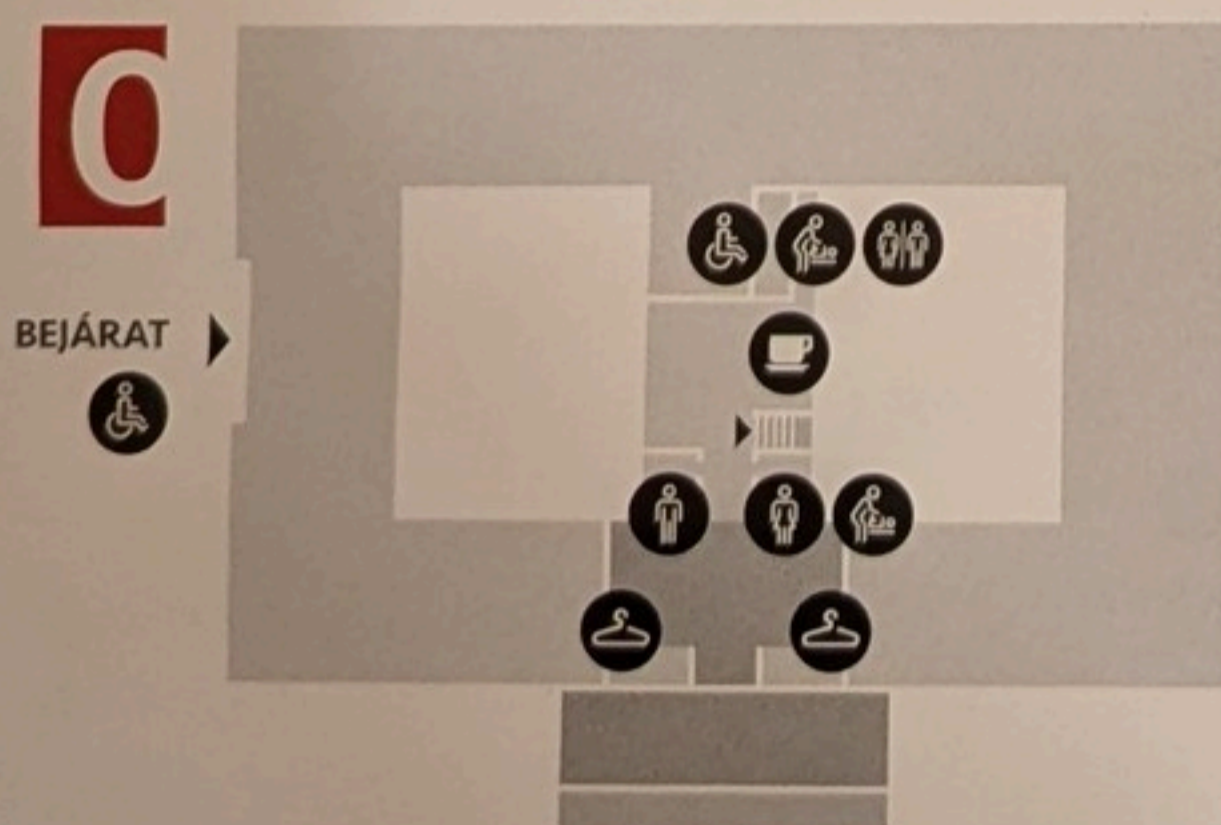
- HAAN ANTAL: ATTILA ÉS I. LEÓ PÁPA TALÁLKOZÁS**
másolat Raffaello azonos című vatikáni falképéről 1880-1881
2. EMELET, ATTILA - II. TEREM

- BÉCSI SZABLYA, MÁSOLAT**
Fettich Nándor régész-ötvös
1970 körül | 10-11. század
2. EMELET, ATTILA - II. TEREM

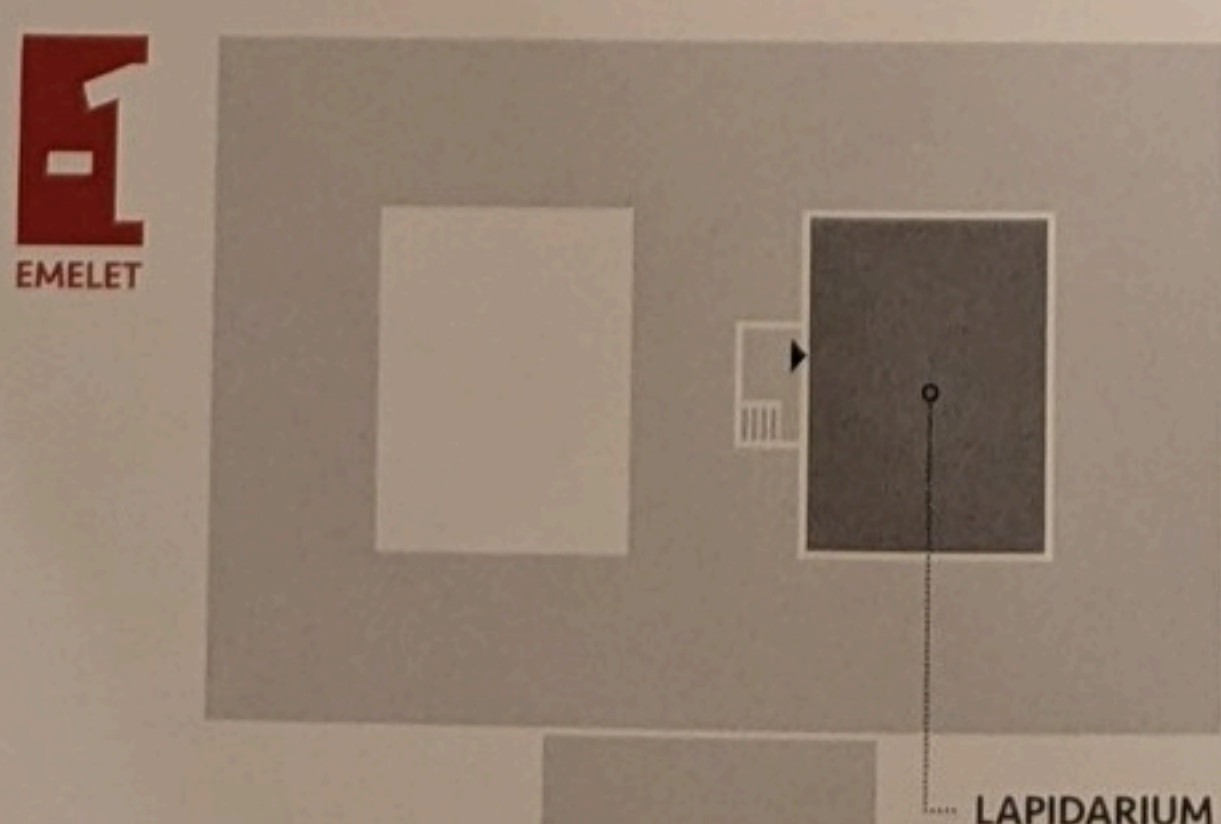
- VERETEKSEL DÍSZÍTETT ARANYCSÉ**
Szilágysomlyó, Románia, 5. század
2. EMELET, ATTILA - III. TEREM

- THAN MÓR: ATTILA LAKOMÁJA**
1870
2. EMELET, ATTILA - III. TEREM

- ELŐKELŐ NŐI SÍREGYÜTTES KÖBERAKÁSOS ARANY ÉKSZEREI**
Dunapataj-Bödpusztá (Bakodpusztá), Magyarország, 5. század
2. EMELET, ATTILA - IV. TEREM

- „ATTILA MÉREGPOHARA”**
Szeged-Nagyszéksós, Magyarország, 5. század
2. EMELET, ATTILA - IV. TEREM

LAPIDARIUM
Válogatás a múzeum kiemelkedő római kori faragott és feliratos köemlégyűjteményéből. A kiállított tárgyak a Római Birodalom Pannonia provinciájának négy évszázados történetét foglalják össze.

FOLYTASSA ATTILA KORÁNAK FELTÁRÁSÁT A KELET ÉS NYUGAT HATÁRÁN CÍMŰ ÁLLANDÓ RÉGÉSZETI KIÁLLÍTÁSBAN

- CSORNAI DIADÉM,**
Csorna, Magyarország, 5. század
1. EMELET, KELET ÉS NYUGAT HATÁRÁN
7. TEREM

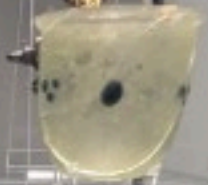

Nekünk, magyaroknak Attila első királyaink, az Árpádok legendás ősatyja,
hunjaival együtt történelmi identitásunk legmélyebb rétegéhez tartozik.
For us Hungarians, Attila is the legendary forefather of our first kings, the Árpáds,
together with his Huns belongs to the deepest layer of our historical identity.

SZTYEPI TÍPUSÚ LELETEGYÜTTESÉK

1. KÖRSŐ, KÖRÖNGÖLT KERÁMA
2. RÉZDOGRÁCS
3. ÜVEGCUPÁK
4. SZATYKESZAK, ARANYFOLIA
5. CSATOK, ARANY

Hely: Miskolc
 5. század eleje
 Miskolc-Dorottya, Magyarország
 Miskolc-Pécs (Miskolc-Dorottya) Miskolc-Egyházasfő útján

6. KÖRSŐ, KÖRÖNGÖLT KERÁMA
7. ZARNA, MÁLCANÉ, SZÜTŐ
8. ÉRDEJES LŐVÉRSZÁMSZÁMOK, SZÜCS, CSAT, VÉSTÉK
9. SZÜTŐ ÖVCSAT
10. ÉRDEKES SZÜCSÖK, ARANY CSATÉK
11. SZINA ARANYCSAT

Hely: Pécs
 5. század eleje
 Pécs-Szent István-templom, Magyarország
 Pécs-Szent István-templom

12. LŐVÉRSZÁMSZÁMOK, BRONZ ARANYFOLIA
13. ARANYLÉNYEK, BRONZTÓRÓK (A KÉPZŐMŰVÉSZET)
14. ARANYLÉNYEK, BRONZTÓRÓK
15. BRONZTÓRÓK, BRONZTÓRÓK ÉS BRONZTÓRÓK

Hely: Pécs
 5. század eleje
 Pécs-Szent István-templom, Magyarország
 Pécs-Szent István-templom

Állomány

1000000

STEPPE-STYLE FIND ASSEMBLAGES

1. WHEEL-THROWN POTTERY JUG
2. COPPER PLATE CAULDRON
3. GLASS CUP
4. SHEET GOLD-SILK FIBRE
5. GOLD BUCKLES

Hely: Miskolc
 5th century
 Miskolc-Dorottya, Hungary
 Miskolc-Pécs (Miskolc-Dorottya) Miskolc-Egyházasfő útján

6. WHEEL-THROWN POTTERY JUG
7. A PAIR OF SILVER PLATE CHURNS
8. SILVER HORSE HARNESS FITTINGS, A SHAPING, A BUCKLE, AND AGNATES
9. SILVER-BIT BUCKLE
10. A PAIR OF GOLD BUCKLES WITH GARNET INLAY
11. PLAIN GOLD BUCKLES

Hely: Pécs
 5th century
 Pécs-Szent István-templom, Magyarország
 Pécs-Szent István-templom

12. SILVER-PLATE HORSE HARNESS ORNAMENTS
13. IRON PLATE CHURNS COVERED IN SHEET GOLD
14. SHEET GOLD ORNAMENTS OF A HORSE AND CUP OF A CHILDREN'S BOWL

Hely: Pécs
 5th century
 Pécs-Szent István-templom, Magyarország
 Pécs-Szent István-templom

7

8

9

10

11

Approx. 7th century before Christ
IRON JUG
IRON PLATE
GLASS CUPPING SET
FORM GLASS FLASKS
IRON SPOON
IRON PICKING UTENSILS
IRON SPUR
IRON RING
IRON BELT BUCKLE
IRON HANDLE
IRON KNIFE BROOCH
IRON KNIFE BROOCH VARIANT
IRON BELT SET OF A MILITARY OFFICER
IRON BEAKER AND CLIP
IRON POT

Approx. 7th century
IRON KNIFE BROOCH
IRON KNIFE BROOCH VARIANT
IRON BELT SET OF A MILITARY OFFICER
IRON BEAKER AND CLIP
IRON POT

HUN KARDOK ÉS A KARDÁLDOZAT SZOKÁSA

HUN SWORDS AND THE SWORD CULT

A hadisten kardjának története a hun népek kardokhoz kapcsolódó hiedelmének összefüggésében válik érthetővé.

A hun kori kardok hosszú, egyenes pengéjű, rövid keresztvassal felszerelt, szúrásra, vágásra egyaránt alkalmas fegyverek voltak. A korszakban jellemző áldozati együttesekben – a temetőhelyeken, az állományok felajánlott tárgyak között – fontos helyet foglalnak el a kardok. A hun kori tekintetben a korábbi évezredek szokásait folytatja. A kardoknak a bronzkor – vagyis a fegyver megjelenése – óta minden társadalom kiemelt szerepe – vagyis a fegyver megjelenése – óta minden társadalom kiemelt szerepe – vagyis a fegyver megjelenése – óta minden társadalom kiemelt szerepe – vagyis a fegyver megjelenése – óta minden társadalom kiemelt szerepe.

The legend of the sword of the God of War can best be interpreted in the context of the beliefs associated with the swords of the Hun-period communities and peoples.

Hun-period swords, suitable both for thrusting and cutting, were long straight-bladed weapons fitted with a short cross-guard. They were deposited in burials and they also appear in the period's sacrificial deposits. Swords were often lavishly embellished: the gold scabbard mounts and the ornamentation of the cross-guard with inlaid gemstones signified the rank of its owner. Swords were often times a prominent part of sacrificial deposits made up of artefacts offered to supernatural beings. In this respect, the Hun continued the traditions of earlier periods. From the moment they appeared in the Bronze Age and from that time onward, swords were vested with immense importance in each and every society. These weapons were often profusely adorned, legends were woven around them, and they were regularly deposited in burials and sacrificial weapon assemblages.

1. A hadisten kardjának története a hun népek kardokhoz kapcsolódó hiedelmének összefüggésében válik érthetővé.

2. A hun kori kardok hosszú, egyenes pengéjű, rövid keresztvassal felszerelt, szúrásra, vágásra egyaránt alkalmas fegyverek voltak.

3. A korszakban jellemző áldozati együttesekben – a temetőhelyeken, az állományok felajánlott tárgyak között – fontos helyet foglalnak el a kardok.

4. A hun kori tekintetben a korábbi évezredek szokásait folytatja. A kardoknak a bronzkor – vagyis a fegyver megjelenése – óta minden társadalom kiemelt szerepe – vagyis a fegyver megjelenése – óta minden társadalom kiemelt szerepe.

5. The legend of the sword of the God of War can best be interpreted in the context of the beliefs associated with the swords of the Hun-period communities and peoples.

Attila's life

Attila's life aligns with that of the most outstanding nomadic empire-builders. What little is known about his life, his campaigns, the diplomatic dealings reflects the world of a ruler enjoying unlimited power and boasting divine legitimacy.

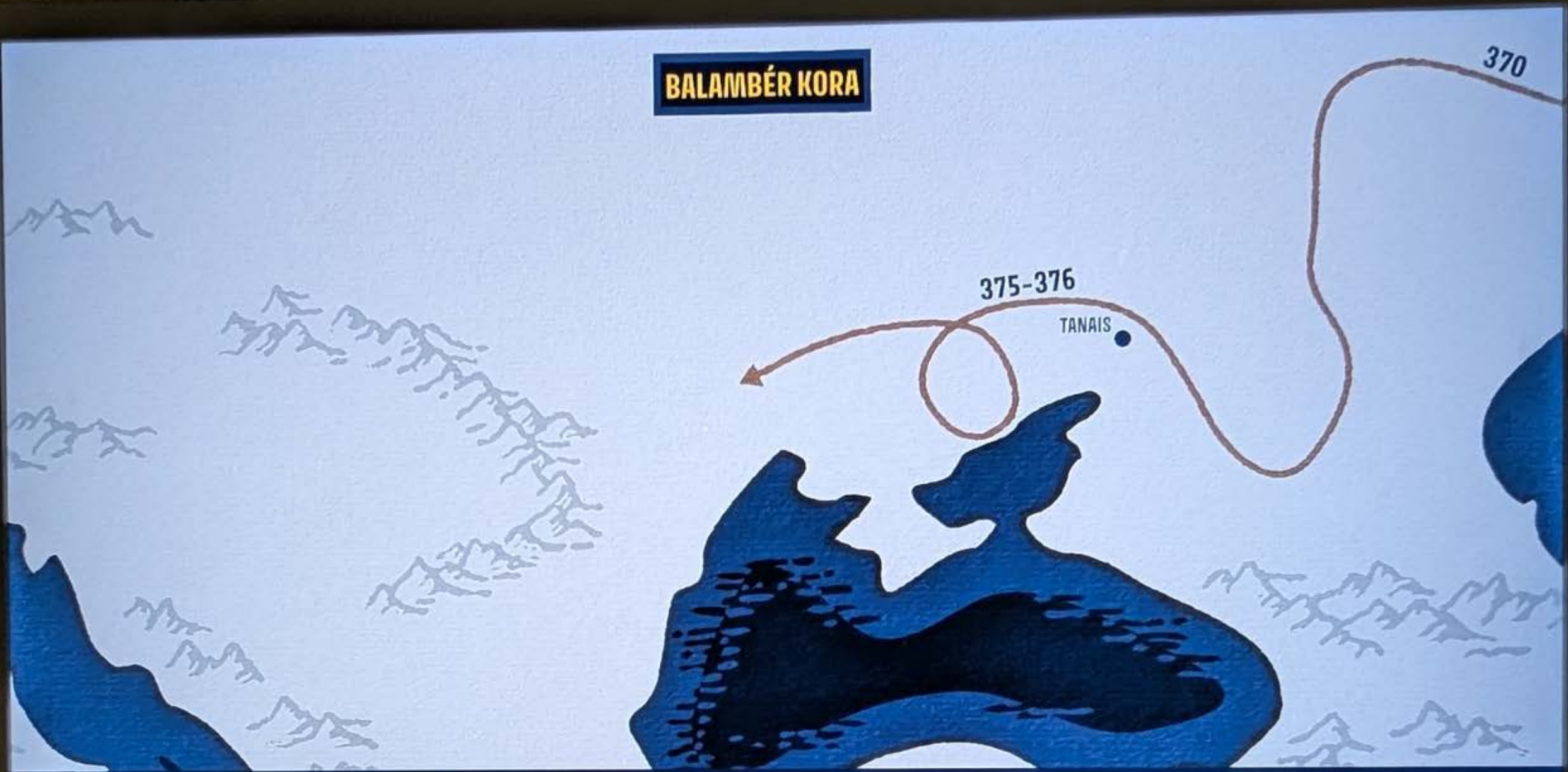
Attila, Mundzuk's son, was probably born sometime at the onset of the fifth century. Little is known about his life: he ascended the throne in 434 as co-ruler to his brother Bleda (Buda) and after he murdered Bleda (Buda), Attila ruled the empire alone until his death in 453. At the time of his ascension, the Huns fought various Germanic groups in Gaul as allies of the Western Roman Empire. The assault on the West represented a major shift in Hun policy during Attila's final years and most of the European legends associated with Attila can be linked to these campaigns. The Gallic campaign of 451 ended in the bloody battle of Catalaunum, after which Attila retreated. The next year, in 452, Attila marched against Italy. Following the conquest of Aquileia, the Hun troops occupied the towns of northern Italy. When Attila was on his way to Rome, he met an embassy led by Pope St. Leo I the Great at Mantua, which sued for peace. Most probably, Attila's army had been decimated by an epidemic, and he withdrew in exchange for tribute. Attila passed away the next year, in 453.

Attila élete

Attila életútja a kiemelkedő nomád birodalomépítőké. Az életéből ismert adatok a hadjáratok, diplomáciai alkuk, az isteni legitimitással bíró, korlátlan hatalmú uralkodó világába vezetnek.

Attila, Mundzsuk fia feltehetően az 5. század elején született. Életéről keveset tudunk: 434-ben testvére, Bleda (Buda) társuralkodójaként került a Hun Birodalom trónjára, majd Bleda meggyilkolásától egészen haláláig egyedül uralkodott. Uralomra jutásakor a hunok a Nyugatrómai Birodalom szövetségeseiként harcoltak germán csoportok ellen Galliában. A Nyugat elleni támadás Attila utolsó éveinek nagy fordulata, és az európai Attila-legendák többsége ezekhez a hadjáratokhoz kapcsolódik. A 451. évi galliai hadjárat a rendkívül véres catalaunumi ütközettel zárult, amely után Attila visszavonult. A következő évben, 452-ben Attila Itália ellen fordult. A hun seregek Aquileia után sorba vették be Észak-Itália városait. Amikor Attila már Róma felé tartott, Mantov városánál I. Nagy Szent Leó pápa vezette követséggel találkozott, amely békét kért tőle, és a hun sereg visszavonult. A következő évben, 453-ban Attila elhunyt.

BALAMBÉR KORA

375-376

TANAIS

370

 370-376

350

453

RÓMAI BIRODALOM ELLENI TÁMADÁS

CARSIVM
DVROSTORVM

TANAIS

375-376

376

370

350

 395

453

ULDIN HADJÁRATAI

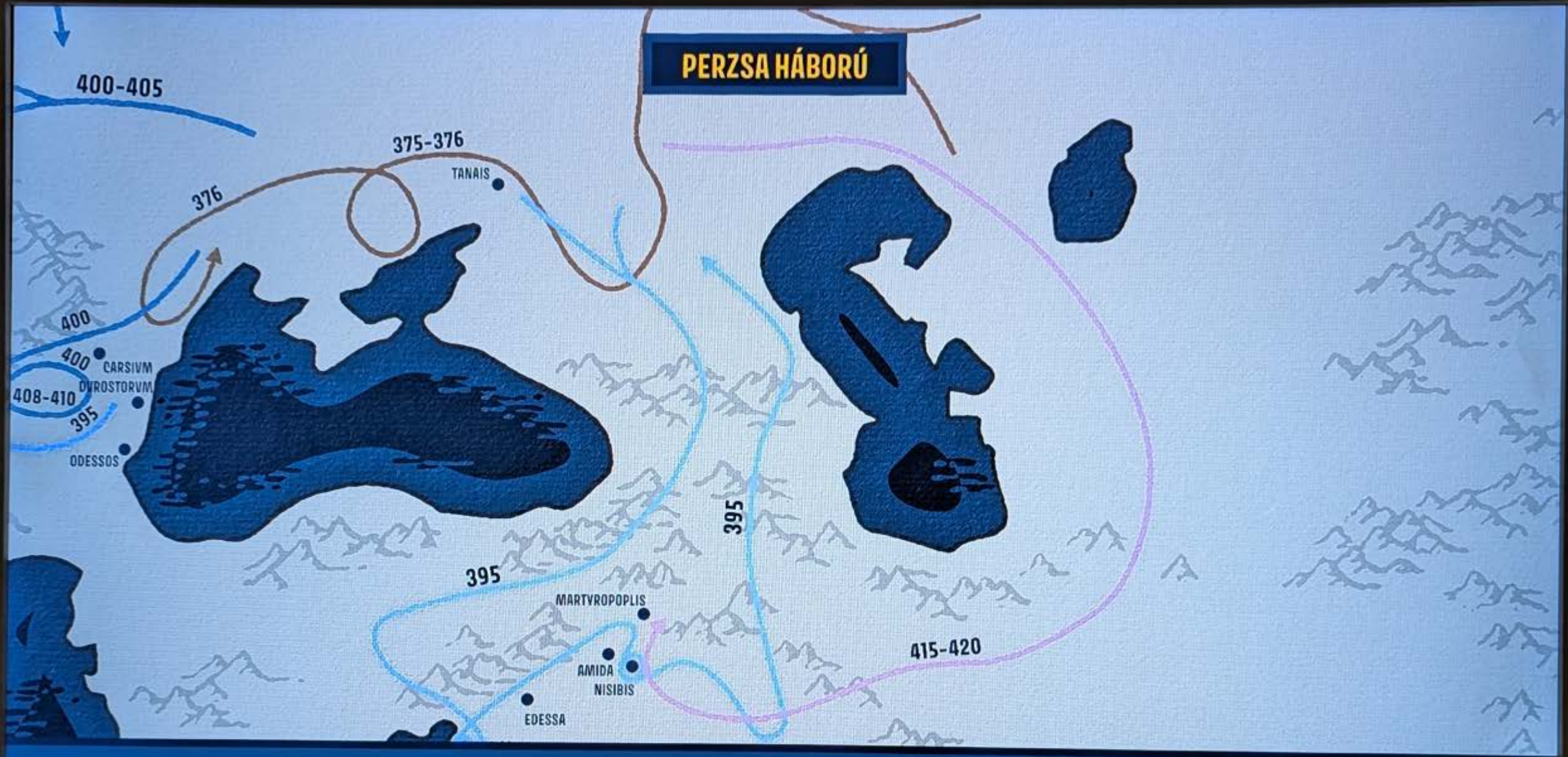

350

400-410

453

PERZSA HÁBORÚ

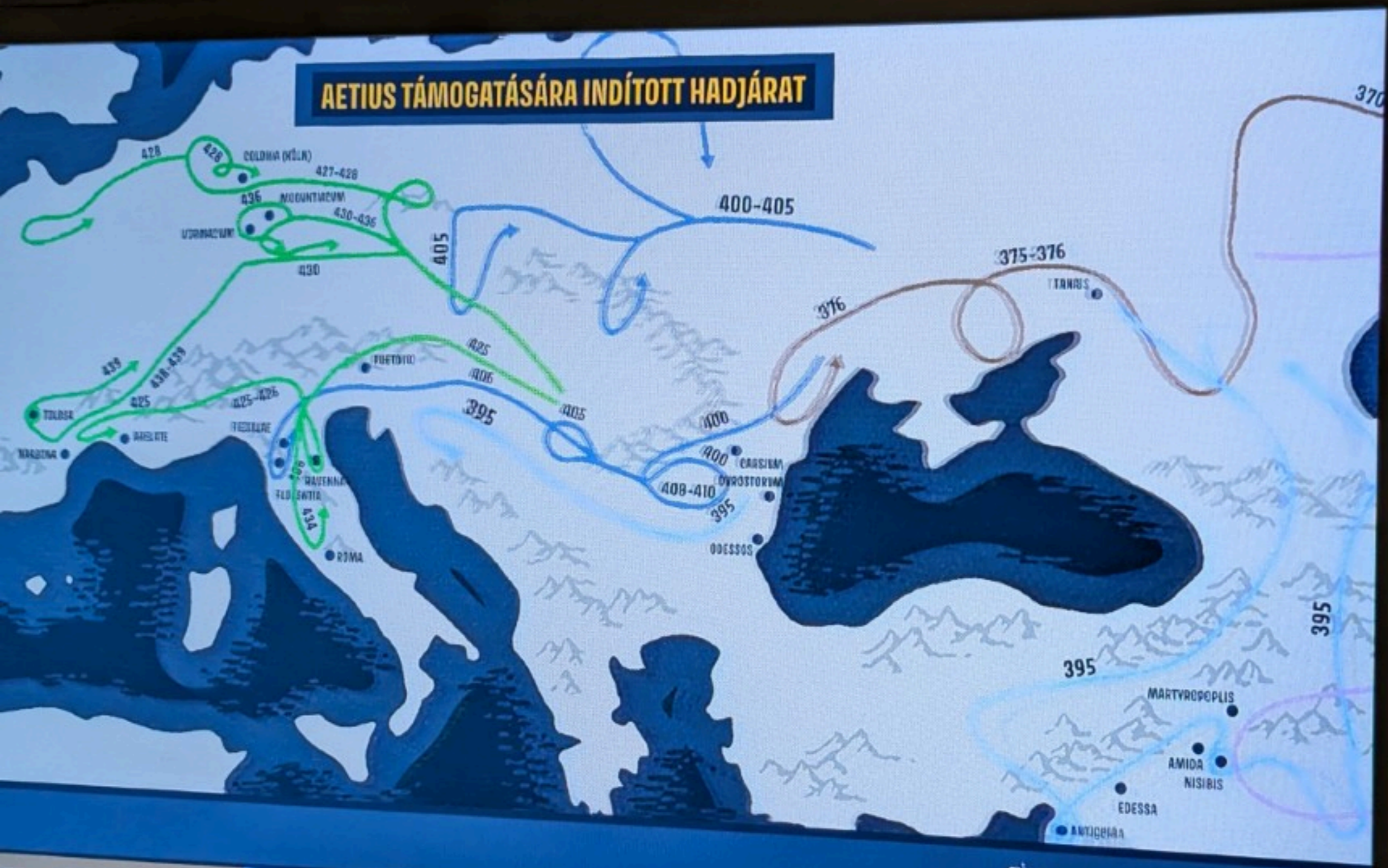

350

 415-425

453

AETIUS TÁMOGATÁSÁRA INDÍTOTT HADJÁRAT

 425-439

453

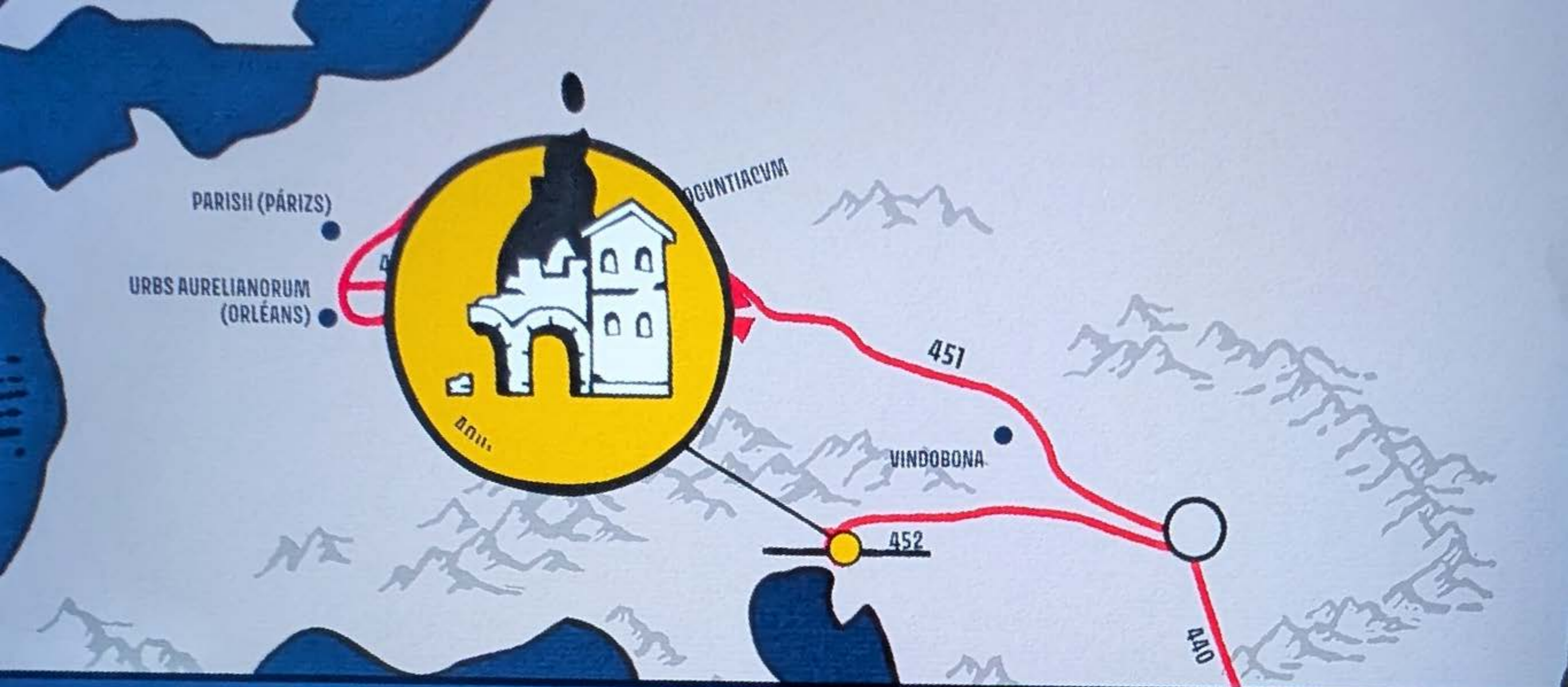

ATTILA MEGGVILKOLJA BUDÁT

350

 445

453

451

MOGONTIACUM

VORMACIUM

451

VINDOBONA

452

MILANO

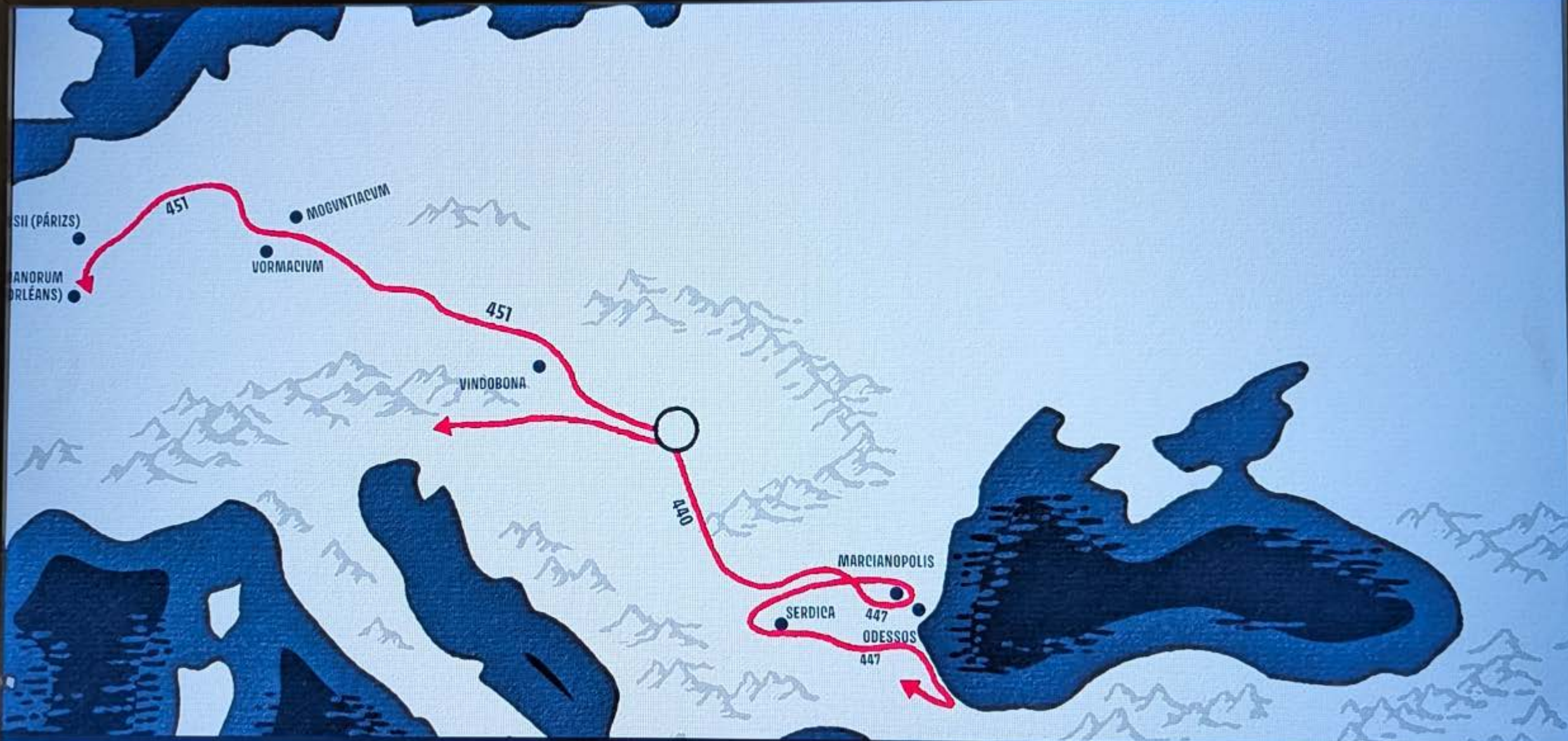
440

452

453

350

350

451

453

ÜTKÖZET CATALUNUNNÁL

PARISZ (PÁRIZS)

URBS AURELIANORUM (ORLÉANS)

MAVRIACVM-MAVRICA

MOGONTIACVM

VORMACIUM

VINDOBONA

451

451

451

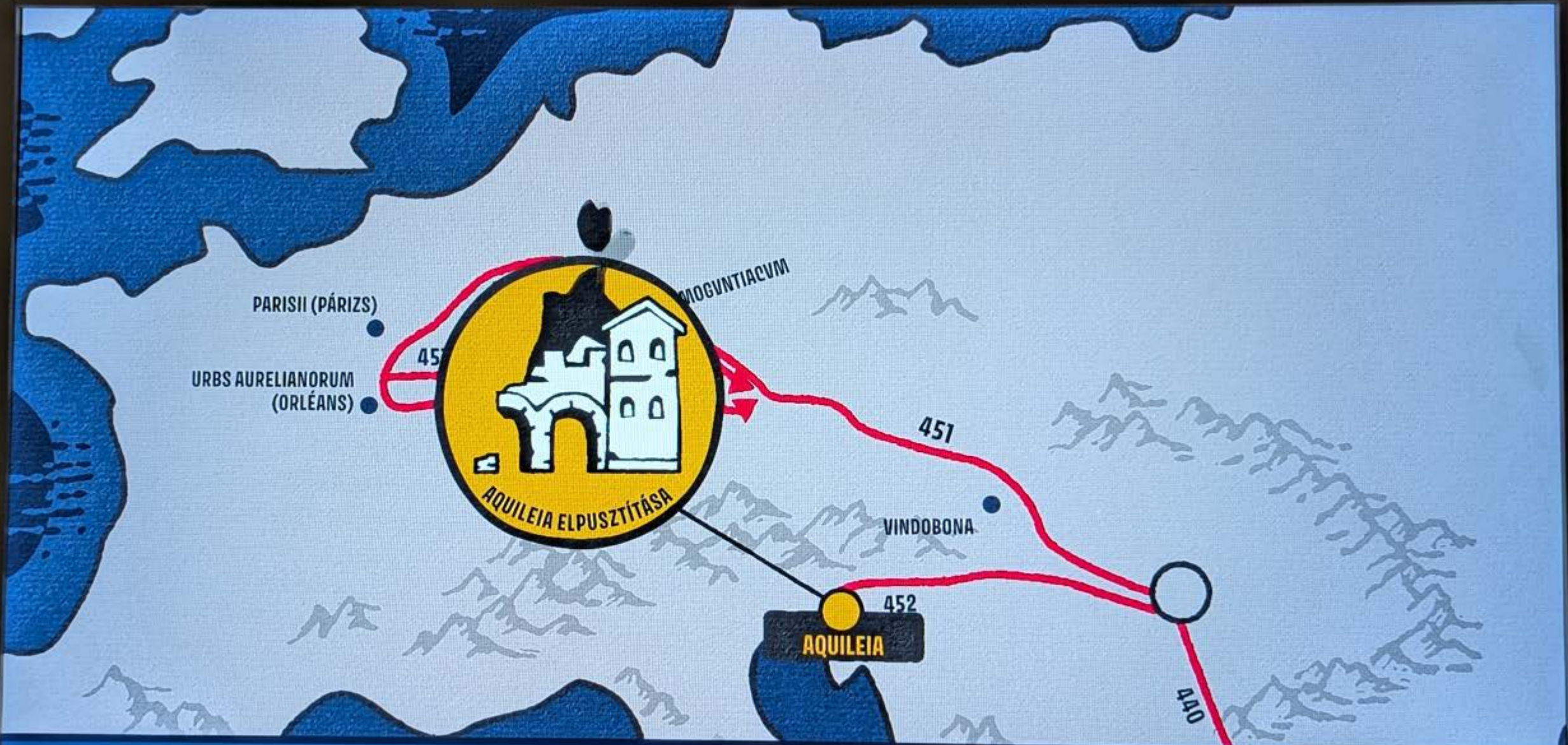
452

350

451

453

PARISII (PÁRIZS)

URBS AURELIANORUM
(ORLÉANS)

MOGUNTIA CUM

451

VINDOBONA

452

AQUILEIA

440

350

452

453

350

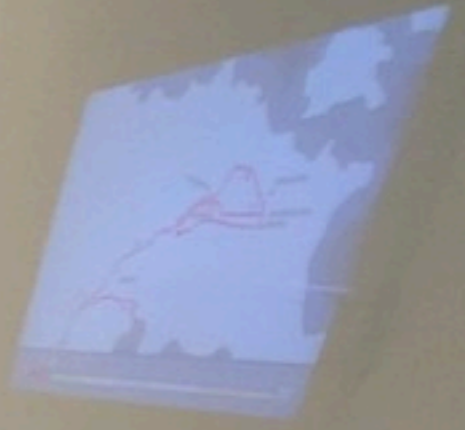
453

453

Attila élete

Attila életútja a kiemelkedő nomád birodalomépítőké. Az életéből ismert adatok a hadjáratok, a diplomáciai alkuk, az isteni legitimitással bíró, korlátlan hatalmú uralkodó világába vezetnek.

Attila, Mundzsuk fia feltehetően az 5. század elején született. Életéről keveset tudunk: 434-ben testvére, Bleda (Buda) társuralkodójaként került a Hun Birodalom trónjára, majd Bleda meggyilkolásától egészen haláláig egyedül uralkodott. Uralomra jutásakor a hunok a Nyugatrómai Birodalom szövetségeseiként harcoltak germán csoportok ellen Galliában. A Nyugat elleni támadás Attila utolsó éveinek nagy fordulata, és az európai Attila-legendák többsége ezekhez a hadjáratokhoz kapcsolódik. A 451. évi galliai hadjárat a rendkívül véres catalaunumi ütközettel zárult, amely után Attila visszavonult. A következő évben, 452-ben Attila Itália ellen fordult. A hun seregek Aquileia után sorban vették be Észak-Itália városait. Amikor Attila már Róma felé tartott, Mantova városánál I. Nagy Szent Leó pápa vezette követséggel találkozott, amely békét kért tőle, és a hun sereg visszavonult. A következő évben, 453-ban Attila elhunyt.

INFORMAZIONE
L'OPERA È UN
OGGETTO
IN METALLO
E È PROTETTO
DA UN
VETRO
PROTEZIONE
ANTIRIFLESSO
E ANTISCALDAMENTO
E È PROTETTO
DA UN
VETRO
PROTEZIONE
ANTIRIFLESSO
E ANTISCALDAMENTO

Informational card on the floor, containing text and possibly a small image, providing details about the skulls on display.

TORZÍTOTT KOPONYÁK

CRANIAL DEFORMATION

A koponyatorzítás a különböző embertani típusú népeiségek által lakott birodalom alattvalóinak külsejét egységesítő szokásként értelmezhető, amely emiatt hun birodalmi identitást jelölhetett.

A koponyatorzítás a hun kor előtt is ismert volt a kelet-európai szarmaták körében és tőlük keletre, de a gyakorlat nyugatabbra csak a hun hódítás során terjedt el. A Hun Birodalomban lányok és fiúk fejét egyaránt deformálták a csecsemőkorban fejre tekert bandázsokkal, az eljárás mintegy a népesség harmadát érintette. Hun birodalmi identitáshoz kapcsolódó volta mellett szól, hogy a Hun Birodalom felbomlása után a szokás eltűnt.

The practice of artificial cranial deformation can be seen as a custom whose purpose was to create a uniform, identical appearance to the population groups of differing physical anthropological background living in the Hun Empire and in time it became a visual mark of Hun imperial identity.

Artificial cranial deformation was practiced by the Eastern European Sarmatians and among the communities living to their east, well before the Hun period. This practice spread to the west with the Hun conquests. Cranial modification affected both boys and girls in the Hun Empire: their heads were distorted with bandages wound around the head in infancy. This practice affected roughly one-third of the population. Its association with Hun imperial identity is underscored by the disappearance of this practice after the disintegration of the Hun Empire.

AZ ISMERETSZERZÉS ÚJ ÚTJAI: BIOARCHAEOLÓGIA ÉS ARCHAEOGENETIKA

NEW SOURCES OF KNOWLEDGE: BIOARCHAEOLOGY AND ARCHAEOGENETICS

A hun kori népesség megismerésében a régészeti adatgyűjtést természet-
tudományos módszerek segítik, amelyek között kiemelkedő jelentőséggel
bír a régészeti embertan. A 21. század elején újabb, robbanásszerű fejlődést
hozott a természettudományos módszerek új hulláma, az izotópvizsgálatok,
a bioarchaeológia, majd az elmúlt évtizedben az archaeogenetika. A gyor-
san bővülő adattömeg új fényt vet a hun kori népesség származására, ösz-
szetételére. A Budapesten feltárt (Vezér utcai) hun csontvázlelet DNS-min-
tája és a közép-ázsiai (Kurayli hun csontvázlelet, Kazahsztán) DNS-mintája
között például egyértelmű genetikai kapcsolat mutatható ki (2021 Science
Advances: L. Djansugrova, A. Bíró).

In addition to the information gained from archaeological record, a better knowl-
edge of the Hun-period population is afforded by a spate of newly developed
scientific techniques, among which bioarchaeology plays the most prominent
role. A new arsenal of archaeometric methods, such as isotope analyses, bi-
oarchaeology and, more recently, archaeogenetics, and the tremendous ad-
vances made in these fields, have led to many fresh insights. The mass of novel
information has shed important new light on the ancestry and make-up of the
Hun-period population. The genomic data of various DNA samples indicated that
a link could be demonstrated between the DNA samples from the Hun skele-
ton of a burial uncovered in Budapest (Vezér Street) and the DNA samples from
a Hun burial brought to light in Central Asia (Kurayli, Kazakhstan). The satellite
image-based map shows the migration and conquests of the Huns and the re-
location of their power base to the Carpathian Basin.

Azila kora vagy Azila halála után néhány évtizeddel

**MESTERSÉGESEN TORZÍTOTT
KOPONYÁJÚ FIATAL NŐ
FEJREKONSTRUKCIÓJA**

5. század kétsége – második fele
Tiszaújváros, Magyarország
Rekonstruálta: Gábor Erőss

Azila's era or a few decades after his death

**RECONSTRUCTED HEAD OF
A YOUNG WOMAN WITH AN
ARTIFICIALLY DEFORMED SKULL**

Second third or second half of the 5th century
Tiszaújváros, Hungary
Reconstructed by Gábor Erőss

HU | EN

LEGENDÁS KARD KREÁTOR

Megalkottad a saját kardodat!
Gratulálunk!

Az Attiláról alkotott képekhez hasonlóan te is több különböző korból származó kard elemet használhattál, amelyek a valóságban nem minden esetben egy időben léteztek.
Van kedved új kardot alkotni?

ÚJ KARDOT KÉSZÍTEK

ISTEN OSTORA – A FILMMŰVÉSZETBEN ÉS A SZÍNPADON

THE SCOURGE OF GOD ON STAGE AND SCREEN

Attila alakja új történelmi kontextusok allegóriájaként szolgált a színpadon, majd a 20. századtól a filmvásznon.

Giuseppe Verdi *Attila* című operája (1846) az „Isten ostora” toposzát az olasz nemzeti ébredés allegóriájaként használja. Az Itáliát meghódítani készülő hun király történetében nem a hódító, hanem az őt megállító itáliai hősök, különösen I. Nagy Szent Leó pápa morális felsőbbrendűsége áll a középpontban. A pápa fellépése az isteni rend és az emberi belátás győzelmét, valamint Itália függetlenségét hirdeti.

Az 1918-as *Attila*, *Isten ostora* című olasz filmben a hun király II. Vilmos német császárnak, a hun pusztítás az első világháborús fapaszfalatoknak felelt meg. Fritz Lang *Nibelungok 2: Krimhilda bosszúja* (1924) című filmjében Attila „barbár keleti” démon, aki a germán világ pusztulását hozza el. A film a világháborús vereség utáni német identitásválságra reflektál, előrevetítve a germán faji felsőbbrendűség mítoszteremtő elemeit. Pietro Francisci 1954-es *Attilája* a hidegháborús Olaszország önkeresését fűkrózta: a civilizált Róma a barbár fenyegetéssel szemben az európai értékek védelmezőjeként jelenik meg.

Jancsó Miklós 1971-ben az olasz közszolgálati televízió, a RAI 1 számára forgatta alacsony költségvetésű, *La tecnica e il rito* című filmjét (*Technika és rítus*), amely a zsarnokság természetét, autoriter rezsimnek hatalomtechnikáit világította meg Attila kapcsán, aki nála egyszerre a természetfeletti erők által kiválasztott misztikus, karizmatikus vezető, valamint tudatos, hidegfejű és könyörtelen politikus. A filmben különféle szimbolikus jelentőségű tárgyak kapnak szerepet, így egy busómaszk is, amely egyszerre jelöli a nyugati „civilizáció” számára idegen, „primitív” társadalmak uralkodóját, és jeleníti meg Attila alattvalói fölött gyakorolt mágikus erejét. A maszk egyben a zsarnoki hatalom eredőit is jelképezi, valamint jelzi azt a másságot, amelyet a barbárok, a Kelet, az autoriter rendszerek jelentenek a rómaiak és a Nyugat számára. Az álarcot bárki – egy egyszerű római katona is – magára öltheti és átlényegítheti, átformálva bármilyen társadalmi berendezkedést.

Az 1980-as évek vígjátékai – a tekintélyelvű hatalom kritikájaként – már groteszk paródiává torzították a hun hódítót.

The figure of Attila served as an allegory of rapidly changing historical contexts on stage and screen from the 20th century onward.

In Giuseppe Verdi's *Attila* (1846), the trope 'scourge of God' became an allegory of Italian national awakening. His opera does not focus on the Hun ruler's intent of conquering Italy, but on the moral superiority of the Italian heroes checking his advance, and in particular on Pope St. Leo I the Great. The pope's commanding presence celebrates divine order and the triumph of wise concessions for the better good as well as Italy's independence.

In the 1918 Italian film, *Attila, Scourge of God*, the Hun ruler is depicted as the German Emperor, Kaiser Wilhelm II, who is portrayed as a barbaric and tyrannical figure.

The figure of Attila served as an allegory of rapidly changing historical contexts on stage and screen from the 20th century onward.

In Giuseppe Verdi's *Attila* (1846), the trope 'scourge of God' became an allegory of Italian national awakening. His opera does not focus on the Hun ruler's intent of conquering Italy, but on the moral superiority of the Italian heroes checking his advance, and in particular on Pope St. Leo I the Great. The pope's commanding presence celebrates divine order and the triumph of wise concessions for the better good as well as Italy's independence.

In the 1918 Italian film, *Attila, Scourge of God*, the Hun ruler is an embodiment of the German emperor Wilhelm II and the devastation wrought by the Huns mirrors the experience of World War 1. In Fritz Lang's silent film, *The Nibelungs 2: Krimhild's revenge* (1924), Attila is the 'barbaric eastern demon who destroys the Germanic world.' The film reflects on the crisis of German identity in the wake of the defeat in the war, and foreshadows certain elements used in constructing the later myth of the superiority of the German race. Pietro Francisci's *Attila* (1954) is a reflection of Italy's soul-searching for its identity during the Cold War: a civilised Rome appears as the protector and defender of European values in the face of the barbarian threat.

Miklós Jancsó's low-budget film *La Tecnica e il rito* (*The Technique and the Rite*) made in 1971 for RA1, the Italian public broadcasting company, is a cinematographic essay on the nature of tyranny and the techniques of power in authoritarian regimes. In his vision, Attila is simultaneously a charismatic leader chosen by supernatural forces and a cold-headed, calculating and ruthless political player. The film features a series of artefacts vested with symbolic meaning, including a busó mask symbolising the ruler of 'primitive societies' alien to western civilisation and the magical power exercised by Attila over his subjects. The mask also embodies the root of tyrannical power and encapsulates the Other-ness of the barbarians, the East and of authoritarian systems in the eyes of the Romans and the West. The mask can be donned by anyone – even a humble Roman soldier – who will then be transfigured, and it can transform any social order.

The comedies of the 1980s distorted the Hun conqueror into a grotesque parody, echoing the period's critique of authoritarian power.

Attila halála után 1071 évvel

**NIBELUNGOK 2.: KRIMHILDA,
BOSSZÚJA**

Magyar nyelvű film
Rendezte: Fritz Lang
Ettel szerepel: Rudolf Klein-Rogge
1924

1471 years after Attila's death

**DIE NIBELUNGEN 2 – KRIEMHILDS
RACHE [THE NIBELUNGS 2 –
KRIEMHILD'S REVENGE]**

Magyar nyelvű film
Directed by Fritz Lang
With Rudolf Klein-Rogge as 'Attila'
1924

Attila halála után 150 évvel

**THE DICK VAN DYKE SHOW:
BUIPKIS (504 E24)**

Amerikai tévésorozat komédiája
Rendezte: Lee Philips
1983

150 years after Attila's death

**THE DICK VAN DYKE SHOW:
BUIPKIS (504 E24)**

Amerikai szatíra
Directed by Lee Philips
1983

Attila halála után 1465 évvel

**ATTILA, FLAGELLO DI DIO
[ATTILA, ISTEN OSTORA]**

Olasz nyelvű film
Rendezte: Fabio Marti
Attila szerepében: Fabio Marti
1978

1465 years after Attila's death

**ATTILA, FLAGELLO DI DIO
[ATTILA, THE SCOURGE OF GOD]**

Olasz nyelvű film
Directed by Fabio Marti
With Fabio Marti as 'Attila'
1978

Attila halála után 1529 évvel

**ATTILA FLAGELLO DI DIO
[ATTILA, ISTEN OSTORA]**

Olasz történelmi vígjáték
Rendezte: Franco Castellari, Giuseppe Moccia
Attila szerepében: Diego Abatantuono
1982

1529 years after Attila's death

**ATTILA, FLAGELLO DI DIO [ATTILA,
SCOURGE OF GOD]**

Olasz komédia
Directed by Franco Castellari and Giuseppe
Moccia
With Diego Abatantuono as 'Attila'
1982

Attila halála után 1501 évvel

ATTILA

Olasz–francia történelmi kalandfilm
Rendezte: Pietro Francisci
Attila szerepében: Anthony Quinn
1954

1501 years after Attila's death

ATTILA

Olasz–francia történelmi kalandfilm
Directed by Pietro Francisci
With Anthony Quinn as 'Attila'
1954

Attila halála után 1553 évvel

ÉJSZAKA A MŰZEUMBAN

Amerikai–japán történelmi vígjáték
Rendezte: Shawn Levy
Attila szerepében: Patrick Gallagher
2006

1553 years after Attila's death

NIGHT AT THE MUSEUM

Amerikai–japán történelmi komédia
Directed by Shawn Levy
With Patrick Gallagher as 'Attila'
2006

**Mein ist der Sack
voll Gold!
Die Königin kommt!**

Enyém a zacskó arany!
A királynő közeleg!

**- Egy tökfej
Mire panaszkods**

1950 years after Attila's death
THE DICK VAN DYKE SHOW: BURNING (504 E24)
Directed by Lee Philips
1968

1301 years after Attila's death
ATTLA
Directed by Peter Faiman
With Anthony Quinn as Attila
1954

1303 years after Attila's death
NIGHT AT THE MUSEUM
Directed by Shawn Levy
With Patrick Gallagher as Attila
2006

**Mein ist der Sack voll Gold!
Die Königin kommt!**

Enyém a zacskó arany!
A királynő közeleg!

Yellow-tinted scene of a large group of people on horseback in a field.

Gyaloglás helyett mehetsz
STROPPING vagy SCALOPING!

A zeneipar egy örült üzlet.

Tomorrow, the world.

...baby Attila a long time ago,
right here.

NYUGATI RECEPCIÓ: ATTILA MINT „KUTYAFI”, FAUN, DÉMON ÉS MONGOL

ATTILA'S RECEPTION IN THE WEST – ATTILA AS SON OF A DOG, FAUN, DEMON AND MONGOLIAN

Attila arcvonásait – fiziognómiáját – a nyugati recepcióban erősen dehumanizálták, összefonódott a barbár, idegen, külső agresszor vonásaival.

A nyugati szerzők kezdettől fogva a kereszténységet fenyegető barbár agresszorként tekintettek Attilára, aki a késő középkori francia és itáliai lovagregényekben valóságos bestia lett: félig emberi, félig állati lény, aki egy hercegő és egy agár nászából született. A kutyafulú, horgas orrú Attila képe egyben a korabeli antiszemita ábrázolásokat idézi, összemosva a keleti eredetű, nem keresztény, aranyat követelő hunokat a keresztény Európában szintén idegennek és pénzsóvárnak tekintett zsidókkal. Egy másik hagyomány démonok és boszorkányok fattyának tartotta a hunokat, ezért a 15–16. századi Itáliában faunként, szarvakkal, kecskeszakállal és hegyes fülekkel is ábrázolták az „ördögfi” Attilát.

A 18. század végétől többen a kínai forrásokban szereplő ázsiai hunoktól eredeztetették az európai hunokat, és „mongol fajú” népnek tartották őket. Pierquin de Gembloux belga orvos arcreekonstrukciót is készített Attiláról, majd ennek hatására a 20. században több olyan képmás is született, amely mongolid vonásokkal ábrázolta Attilát.

A Padovától délre fekvő Rovigóban a Palazzo Roncale kapualjában négy „rossz emlékü” uralkodó mellszobra kapott helyet, akiket a kora újkori történetírók „Itália pusztítóiként” tartottak számon, köztük szerepel Attila is. A szobrok Giovanni Bonazza padovai szobrász művei, aki Emanuele Tesauro *Del Regno d'Italia sotto i barbari* (Veleence, 1680) című könyvének rézmetszetű illusztrációi nyomán mintázta meg a „barbár” királyokat. Attilát karikatúraszerűen groteszk vonásokkal ábrázolta: előrealó fogakkal, vad tekintettel, csontos arccal és hosszú fülekkel. Ez a félelmetes megjelenítés összhangban áll a szobor alapzatán olvasható felirattal, amely szerint Attila „Isten ostora”.

In the western reception, Attila's face and physiognomy were strongly dehumanised and he was portrayed as the aggressive, barbarian Other.

From the very beginning, western writers portrayed Attila as a barbarian aggressor threatening Christianity, who appears as a genuinely bestial creature in late medieval French and Italian chivalric romances, a half-human, half-animal creature said to have been born from the union of a princess and a hound. Portrayed with canine ears and a crooked nose, Attila's depictions call to mind the period's anti-Semitic depictions, blending the image of Huns, a non-Christian people of eastern stock always demanding gold with the Jews who were similarly regard-

variánsaiban jelent meg először, félreolvasás eredménye. A tizenegy vértanú szüzet jelölő XI. M. V. (*undecim martyres virgines*) rövidítést tizenegyezerként (*undecim millia virginum*) értelmezve sokszorozódott meg a számuk.

The encounter between Pope St. Leo I the Great and Attila became a migratory legend whose variants had French or Italian bishops as their protagonist.

One of these recounts the wondrous story of St. Geminianus (†397), Bishop of Modena, who in 452, during Attila's Italian campaign, decades after his death, miraculously appeared and conjured up a dense fog to hide his town, which, being concealed from his sight, Attila bypassed with his army. A ninth-century canonical codex contains the following prayer to St. Geminianus: "as you saved your followers in Attila's time, so now, we beseech you, deliver us from the arrows of the Hungarians!"

Legend has it that St. Augustine, Bishop of Orleans and St. Lupus, Bishop of Troyes, both prevented their cities from being plundered by Attila through their prayers. St. Genevieve became a patron saint of Paris on account of a similarly miraculous deliverance. According to this legend, when Attila crossed the Rhine in spring 451 and was marching on Paris, the simple peasant girl gathered the women of Paris for a 'prayer marathon', in the wake of which Attila turned south towards Orleans instead of moving on to Paris.

In addition to miraculous deliverances, several narratives of martyrdom associated with Attila have also been preserved. The thirteenth-century *Legenda Aurea* compiled by Jacobus de Voragine recounts that St. Ursula, daughter of the king of Brittany, had sailed down the Rhine to Cologne, arriving on the very same day that the Hun forces conquered the city, and that the Huns massacred the eleven thousand virgins accompanying her on a single day. However, Attila fell in love with the beautiful princess and asked her to marry him, but Ursula refused and the Huns showered her body with arrows.

The relics of the virgins are kept in wooden herms modelled in the shape of female busts. The colourfully painted wooden herms, each with a smile on the face reflecting their joy over beatitude, can be seen in the church dedicated to St. Ursula erected on the spot of her martyrdom. The motif of the eleven thousand virgins, which first appeared in a ninth-century variant of the legend, is a misunderstanding, a mistranslation. The abbreviation XI. M. V (*undecim martyri virginum*) was read and interpreted as eleven thousand (*undecim millia virginum*), multiplying their number.

Attila halála után kb. 1070 évvel

BRÜSSZELI FESTŐ:

**SZENT ORSOLYA ÉS A
TIZENEGYEZER SZŰZ
VÉRTANÚSÁGA**

Tempera, fa

1520 körül

Keresztény Múzeum, Esztergom

About 1,070 years after Attila's death

PAINTER FROM BRUXELLES:

**THE MARTYRDOM OF SAINT
URSULA AND THE ELEVEN
THOUSAND VIRGINS**

Tempera on wood panel

Around 1520

Christian Museum, Esztergom

A HADISTEN KARDJA

„Ez a váltásos tiszteletem örvendő kard a hadak urának volt szentelve, és éppen ezért a szkíta királyok előtt is tiszteleltben állott, de a régi időkben egyszer elvesztették, most viszont egy lehen állal bukkantak a nyomára.”

Priszkoz: Töredékek, Kr. u. 470 körül
– Attila halála után húsz évvel

„Egyszer egy pászlonegyik úszóját sántítani látta, de nem jött rá a seb okára, ezért aggodva követte a vérmomákat. Végül egy kardhoz ért, amire a fűvel legelő állat vigyázatlanul rátaposott. Kibéla a kardot, és nyomban Attilához vitte. Ó nagy örömmel megköszönte az ajándékot, és minthogy nagyravégyő volt, úgy gondolta, hogy őt rendelték az egész világ urának, és Mars kardja biztosítja számára a háborúkban a győzelmet.”

Jordanes: A gótok esedéke és tettei, Kr. u. 550 körül
– Attila halála után száz évvel

A hadisten kardjának története az egyetlen Attilához köthető legenda, amelyben minden bizonnyal maga a hun nagyfejedelem is hítt.

A kardokhoz fűződő mágikus képzetek, rituálék eredete az őskorba nyúlik vissza. Hérodotosz görög történelíró írt arról, hogy a szkíták egy dombtetőn hegygel az ég felé felállított kardot tisztelnek. A kardkultusz a származékait és a germán népeket is jellemezte. A kard gyakran jelenik meg kiemelt, akár az uralkodói hatalom legitimitását jelképező fegyverként. Ilyen minőségben került be mind a magyar királyi, mind a német-római császári koronázási jelvények, az ún. inszigniók közé.

Jordanes gót történelíró a hun uralkodó udvarában járó Priszkoszt idézve beszélt el a hadisten kardjának történetét. A számos etnikumot egyesítő birodalomban ez a jel isteni kinyilatkoztatásként, könnyen értelmezhető volt: a nagykirály alattvalói a hadisten kiválasztottját ismerhették fel, unukban. A kard birtokbavétele a minden nomád uralkodó számára szükséges szakrális legitímációval ruházta fel Attilát.

Priszkosz elbeszélése alapján szinte biztosra vehetjük, hogy a fegyver valóban létezett. Talán egy hegygel felfelé elrejtett bronzkori kard lehetett – ilyen bronzkori kincseket főleg Erdélyből ismerünk.

A hadisten kardja Jordanes művén keresztül Attila legfontosabb attribútumává vált az európai középkori hagyományban, a legtöbb ábrázolásán megtaláljuk – esetenként a másik, hozzá kapcsolódó tárggyal, az ostorral együtt. A magyar hagyomány jellegzetessége, hogy Attila elsődleges szimbóluma a kard, hangsúlyozva személyének uralkodói, pozitív aspektusát. A középkori magyar forrásokban szablya is megjelenik Attila kezében. A középkori magyar hadakozók már nyugati fegyverzetet használtak, ebben a világban a szablya a kunokhoz és egyéb sztyeppi népességekhez kapcsolódott, így idegennek tekintették. Megjelenítése tehát a hunok és magyarok sztyeppi eredetére való reflexóra utal.

**KÖRÖSFŐI-KRIESCH ALADÁR – RÓTH MIKSA:
ISTEN KARDJA, 1909**

ALADÁR KÖRÖSFŐI-KRIESCH – MIKSA RÓTH:
THE SWORD OF GOD, 1909

A velencei biennálénak helyt adó kertekben (Giardini della Biennale) 1909-re készült el a magyar nemzeti pavilon szecessziós épülete. Mozaikjainak témája a hadisten kardjának megtalálása és Aquileia ostroma, az üvegablaké Attila lakomája.

A pavilon díszítőelemeit a gödöllői művésztelep két meghatározó alkotója tervezte, és Róth Miksa kivitelezte: a homlokzat két oldalát díszítő mozaikok Körösfői-Kriesch Aladár, a bejárat fölötti üvegablak pedig Nagy Sándor terve nyomán készült.

A homlokzat bal oldalán látható mozaik az égi eredetű, misztikus kard mondájának az – egykor a Székelyföldön elterjedt – népi változatát jeleníti meg, mely szerint a hadisten kardja „négy száz esztendeig pihent a földben, mikor egy szántóvető ekéje kiforgatta a rozsdás kardot, mellyel aztán Attila egy féltülvágot hódított meg”, amint arról a *Nemere* című sepsiszentgyörgyi lap 1880-ban beszámolt. A jelenet felirata („Isten kardja – Hunok ivadékát máig segítette”) a hun–magyar rokonság gondolatát hangsúlyozza, akárcsak a háttérben feltűnő piros-fehér-zöld pajzsok és a képmezőt lezáró ornamensként alkalmazott Szent Korona.

The Hungarian Pavilion built in the Art Nouveau style in the Giardini della Biennale of Venice where the Biennale was held, was completed in 1909. The pavilion's decorative mosaic depicted the discovery of the God of War's sword and the siege of Aquileia, while its stained-glass windows evoked Attila's feast.

Its decorative elements were designed by two outstanding artists of the Gödöllő Artists' Colony. Miksa Róth gave material form to the mosaics designed by Aladár Körösfői-Kriesch adorning the façade and to the glass panel designed by Sándor Nagy.

The mosaic on the façade's left side depicts the folk variant of the legend of the fabled sword of divine origin – once widely known in the Székely land – according to which the God of War's sword lay concealed in the ground for four hundred years until the rusted weapon was turned up by a ploughman's plough. Attila then conquered the world with his sword, as reported in an article written for the 1880 issue of *Nemere*, a periodical published in Sepsiszentgyörgy (today Sântu Gheorghe in Romania). The caption to the scene, 'God's sword – Assuring the Huns' descendants to this very day' highlights the idea of Hun-Hungarian kinship, similarly to the red-white-green shields in the background and the Hungarian crown, a decorative element of the ornament surmounting the panel.

ALADÁR KÖRÖSFŐI-KRIESCH – MIKSA RÓTH
ISTEN KARDJA
1909
The Biennale 2013
ALADÁR KÖRÖSFŐI-KRIESCH – MIKSA RÓTH
THE SWORD OF GOD
1909
The Biennale 2013

Attila halála után 1437 évvel

**IVÁNYI-GRÜNWARD BÉLA:
HADÚR KARDJA**

Olaj, vászon

1890

*Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria,
Budapest*

1,437 years after Attila's death

**BÉLA IVÁNYI-GRÜNWARD:
THE WARRIOR'S SWORD**

Oil on canvas

1890

*Museum of Fine Arts – Hungarian National Gallery,
Budapest*

EGY LEGENDÁS ATTRIBÚTUM – ATILA KARDJÁNAK ÁBRÁZOLÁSAI A KÉSŐ KÖZÉPKORTÓL A 20. SZÁZADIG

A LEGENDARY ATTRIBUTE. REPRESENTATIONS
OF ATILA'S SWORD FROM THE LATE
MIDDLE AGES TO THE TWENTIETH CENTURY

Priszkosz és Iordanes elbeszélése nyomán a kard Attila legfontosabb attribútumává és világuralmi küldetésének szimbólumává vált a képi hagyományban.

A trónon ülő hun királyt hosszú, kétélű karddal ábrázolja Niccolò da Casola 1358-ban írott, Attila háborúja című eposzának címlapja éppúgy, mint a Thuróczy-krónika (1488) fametszete. A Képes Krónika (1360 k.) egyik iniciáléjában ugyanakkor Attila a magyarok hagyományos fegyverét tartja kezében, egy egyélű, enyhén ívelt pengéjű szablyát. A P kezdőbetűben látható ábrázolás a „megfutamítja a nemzeteket” kezdetű, Attila hadjáratairól beszámoló szövegrészt vezeti be. Hartmann Schedel nürnbergi történetíró világkrónikájában (1493) Attila a kard mellett már másik attribútumát, az ostort is kezében tartja.

A kard megtalálásának története a kora újkorban mesés történetté színeződött, amely szerint a mezőn megtalált fegyvert pogány papja adta át Attilának, megjövendölve, hogy „a megszerzett kard hamarosan a hadak és minden nemzetek urává teszi őt”.

Az 1900 körüli években, a magyar őstörténet iránti érdeklődés megélénekülésének idején több magyar művész is megörökítette az égi eredetű fegyver megtalálásának misztikus jelenetét, mint például Iványi Grünwald Béla vagy Helbing Ferenc.

Drawing on Priscus and Jordanes' accounts, the sword became Attila's most prominent attribute and a symbol of his ambition to rule the world in the visual arts.

The title page to Niccolò da Casola's epic poem, *The War of Attila*, published in 1358, portrays the enthroned Hun king holding a long, double-edged sword, similarly as on the woodcut accompanying Johannes Thuróczy's *Chronica Hungarorum* (1488). One of the historiated initials in the *Chronicon Pictum* (Illuminated Chronicle) shows Attila wielding a slightly curved sabre, the traditional weapon of the ancient Hungarians. The portrait in the historiated 'P' initial can be found in the passage introducing Attila's campaigns ("Nations Put to Flight"). In Hartmann Schedel's *Chronicle of the World*, published in Nuremberg, Attila is depicted holding both the sword and the scourge, his other attribute.

The discovery of the sword was transformed into a fantastical fable in the Early Modern Age, according to which the sword found in a field was presented to Attila by a pagan priest, who prophesied that "the sword would soon make him lord over armies and all nations" (Bonfini, *Decades of Hungarian History*).

Around the 1900s, which saw a resurgence of interest in the early history of the Hungarians, several Hungarian artists, Béla Iványi Grünwald and Ferenc Helbing among them, presented their version of the legendary scene of the discovery of the weapons of divine origin.

ATTILA, A ZSÁKMÁNYT ÉS AJÁNDÉKOKAT BIZTOSÍTÓ URALKODÓ

ATTILA THE RULER PROVIDING LOOT AND WEALTH

A nomád uralkodó legfontosabb feladata a kincsek felhalmozása volt, amelyekkel szövetségesei hűségéért fizetett, és amelyek segítségével fenntartotta és növelte hatalmát.

A hun korban összesen mintegy kilenc tonna arany folyt be a hun kincstárba, javarészt vert érmék, úgynevezett *solidusok* formájában. Ez az aranytömeg főként reprezentatív használati tárgyakká változott át, a kincstárakba került vagy a szövetségesekhez, szolgálataik honoráriumaként.

One of the most important tasks of nomadic rulers was the accumulation of wealth for securing the loyalty of their allies, whereby they could maintain and increase their power.

The Hun treasury received an estimated 9 tons of gold during the Hun period, mostly in the form of *solidi*, the gold coins minted in Byzantium. One part of this immense amount of gold was melted down and reused for crafting luxurious prestige items for social display, another part was deposited in treasuries, while yet another portion was given to the allies as payment for services rendered.

ATTILA, A ZSÁKMÁNYT ÉS AJÁNDÉKOKAT BIZTOSÍTÓ URALKODÓ

ATTILA THE RULER PROVIDING LOOT AND WEALTH

A nomád uralkodó legfontosabb feladata a kincsek felhalmozása volt, amelyekkel szövetségesei hűségéért fizetett, és amelyek segítségével fenntartotta és növelte hatalmát.

A hun korban összesen mintegy kilenc tonna arany folyt be a hun kincstárba, javarészt vert érmék, úgynevezett solidusok formájában. Ez az aranytömeg főként reprezentatív használati tárgyakká változott át, a kincstárakba került vagy a szövetségeselekhez, szolgálataik honoráriumaként.

One of the most important tasks of nomadic rulers was the accumulation of wealth for securing the loyalty of their allies, whereby they could maintain and increase their power.

The Hun treasury received an estimated 9 tons of gold during the Hun period, mostly in the form of solidi, the gold coins minted in Byzantium. One part of this immense amount of gold was melted down and reused for crafting luxurious prestige items for social display, another part was deposited in treasuries, while yet another portion was given to the allies as payment for services rendered.

Attila No

**A KÁRPÁT-MEDENCE LEGNAGYOBB
ARANYÉREM-EGYÜTTESÉ A HUN KORBÓL,
AZ 1444 DARABOS SZIKÁNCSI KINC**

5. század közepé
Hódmezővásárhely-Szikánics, Magyarország
MNMKK Magyar Nemzeti Múzeum Éremtár, Budapest

HUN KORI NYÍLCSÜCSÖK

5. század első fele
Debrecen-Agrárpart, Magyarország
Déri Múzeum, Debrecen

Att

**THE LARGEST GOLD COIN HOARD FROM THE
PERIOD CARPATHIAN BASIN: THE 1,444-PIECE
TREASURE OF SZIKÁNC**

Mid-5th century
Hódmezővásárhely-Szikánics, Hungary
HNM - Public Collection Centre, Hungarian National
Museum, Coins Collection, Budapest

HUN STYL 2000

Attila halála után 1157 évvel

ATTILA MINT A „ZORD ÉS KEGYETLEN”
FIZIOGNÓMIA PÉLDÁJA

Rézmeccs

In: Giovanni Battista Della Porta: *Della fisiognomia dell'uomo*, Venezia, 1600

Reprodukció

NYUGATI RECEPCIÓ – ATTLA TALÁLKOZÁSA NAGY SZENT LEÓ PÁPÁVAL

ATTILA'S RECEPTION IN THE WEST – THE MEETING
OF BETWEEN ATTLA AND POPE LEO I THE GREAT

Photokópia a szentléoni és a nagy szentleóni freskókról (pl. n. 10)

Haas Antal 1874 és 1881 között lemásolta – közel eredeti méretben – a vatikáni Stanzák három Raffaello-freskóját, köztük (magyar vonatkozásos miatt) Attila és I. Nagy Szent Leó találkozásának jelenetét.

X. Leó pápa (Giovanni di Lorenzo de' Medici) megrendelésére Raffaello 1514-ben egy monumentális faliképen örökítette meg névnapírúsa, I. Nagy Szent Leó pápa alakját, amint visszafordítja Attilát Róma alól. A vatikáni pápai rezidencia audienciatermébe készült freskó a megrendelő előző évi, franciák ellen elért katonai sikeresnek allegorizálja. Raffaello ezért I. Leó pápát X. Leó arcvonásaival ábrázolta.

I. Leó II-höz, Aquilánai Prosper 455-köni írott krónikájá szerinti Attila észak-itáliai hadjárata során, 452-ben már Róma elfoglalását tervezte, ám a pápa III. Valentinianus római császár követeléseit találkoztott a hun királlyal, és béket költött vele. A pápa 13. századi legendája szerint a találkozáskor egy szakállas aggyastyán jelent meg az égbolton kezében kivont karddal, így szóva Attilához: „Ha nem engedelmességedet nek, a fejeddel együtt elveszted!”

A valóságban Attila 452-ben Itáliá ellen vezetett sikeres hadjáratot, amelynek részeként ostrommal bevette az addig még soha el nem foglalt Aquilánt is, a korabeli Itáliá egyik legjelentősebb központját. A hadjárat során Attila felrobbant az itáliai seregek legújait. Ezt követően nem tört relikáns legyőzői vagy gyorsan kiszorított a hun seregeket Itáliából. A Micino folyónál lebonyolított találkozás során a hadviselő felek megállapodtak. Róma város követségének tagja volt I. Nagy Szent Leó pápa is, akinek Attilával való találkozását és szerződést az európai felirások később emlékeztek. Valószínűleg a pápa kérésre, hogy Attila seregei ne pusztítsák tovább Itáliát, racionális okokból teljesült. A legvalószínűbb az, hogy Attila adófelvétel fejében kegyelmezett meg az itáliaiaknak. Raffaello innál Róma falai elé helyezte a jelenetet, a háttérben a Colosseum épületével, az égbolton pedig Szent Péter és Pál apostolok alakjait ábrázolta. Attila és katonái páncélpáncélt viselnek, amihez a római Traianus-csúszag egyik domborműve szolgálhatott mintaként: ott a rómaiak elől menekülő származás lovasok láthatók hasonló öltözékben. A szarmaták rövid kardjára emlékeztet az Attila oldalán látható fegyver is, míg szakállas arcához és sugárkoronájához 3. századi római császárok arcmotívusai szolgálhattak előképekül. Ékköves tűbevakója ugyanakkor barbár voltár jele.

A békekorabeli szülelő Haas Antal Trefori Agoston válass- és közoktatásügyi miniszter megbízásából készített képe 1883 és 1905 között a Magyar Nemzeti Múzeum képtárának. Állandó kiállításán szerepelt, majd a Szépművészeti Múzeum rekonstrukció keretében került. Az újonnan restaurált képet 120 év után most láthatja ismét a közönség.

Between 1874 and 1881, Antal Haas made copies – in the original size – of three frescoes in the Stanza di Raffaello (Raphael Rooms) in the Vatican, including the scene showing the encounter between King Attila and Pope Leo I (The Great), in view of its relevance to the Hungarians.

Raphael's monumental fresco from 1514, The meeting of Pope Leo I the Great and Attila, was commissioned by Pope Leo X (Giovanni di Lorenzo de' Medici) to commemorate his patron Pope Leo the Great, as he prevented Attila from marching on Rome. The fresco gracing the audience hall of the papal residence in the Vatican was in fact an allegory of the commissioner's military victory over the French the previous year, which is why Raphael portrayed Pope Leo I in the likeness of Leo X.

The chronicle authored by Prosper of Aquitaine, Laus secretary, around 452, records that in 452, Attila was preparing for the conquest of Rome as part of his northern Italian campaign, but the pope, as an envoy of the Roman emperor Valentinian II met the Hun ruler and concluded a peace treaty with him. According to the pope's thirteenth-century biography, a bearded old man appeared in the sky, drew his sword and spoke to Attila: "If you do not obey him, you will perish together with your men!"

In Raphael's fresco, this scene was played out under the walls of Rome, with the Colosseum in the background, and the figures of the Apostles St. Peter and St. Paul in the sky. Attila and his warriors are shown wearing scale armours, an element modelled on one of the panels of Trajan's column, showing the Sarmatian armoured cavalry fleeing the Romans. The weapon on Attila's side recalls the Sarmatians' short sword, while his bearded face and the ridged crown were no doubt inspired by the portraits of Roman emperors marked on third-century coins. His gem-inlaid earring was an indication of his barbarian stock.

Commissioned by Agoston Trefort, the then Minister of Religion and Education, between 1874 and 1881, Antal Haas copied the three frescoes. The copies – roughly the same size as the original – were displayed as part of the permanent exhibition of the Hungarian National Museum between 1883 and 1905, and were subsequently transferred to the result of the Museum's efforts in the 20th century. The

Attila halála után 1428 évvel

HAAN ANTAL:

**ATTILA ÉS I. LEÓ PÁPA
TALÁLKOZÁSA**

Másolat Raffaello azonos című vatikáni falképéről

Olaj, vászon

1880–1881

Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria

Régi Magyar Gyűjtemény, Budapest

1,428 years after Attila's death

ANTAL HAAN:

**THE MEETING BETWEEN LEO THE
GREAT AND ATTILA**

Copy of Raphael's fresco in the Vatican

Oil on canvas

1880–1881

Museum of Fine Arts – Hungarian National Gallery

Old Hungarian Collection, Budapest

A HUNOK AZONOSÍTÁSA A TÖRÖKÖKKEL – A HÁBORÚS PROPAGANDÁBAN VALÓ FELHASZNÁLÁS KORAI PÉLDÁI

IDENTIFICATION OF THE HUNS WITH
OTTOMAN TURKS: EARLY INSTANCES
OF WAR PROPAGANDA

Niccolò Hell: Türkische Köpfe
(Beyersche Türkenköpfe), Blätterauszug,
1572, Wolfenbüttel, Herzog August
Bibliothek

Niccolò Hell: Turkish Heads
(Beyersche Türkenköpfe), Engraving,
1572, Wolfenbüttel, Herzog August
Bibliothek

Konstantinápoly 1453. évi esete után az európai közvélemény a törököket olykor Attilával és a hunokkal kapcsolta össze, hiszen mindkét „pogány” nép kelet felől tört rá a keresztény Európára.

Szent Orsolya vértanúságának több ekkor készült ábrázolása is török viseletben, fején turbánnal jeleníti meg a hercegnőt lenyillazó hun harcost és Attilát. Johannes Cuspinianus bécsi humanista 1526 végén írott, a Német-római Birodalom fejedelméhez címzett rópirata egyenesen Attilához hasonlította az Európát fenyegető I. Szulejmán oszmán szultánt. Antonio Bonfini magyar történelmi művének egy 1581-es frankfurti kiadásának farnetszerű illusztrációja – amelyhez egy korábban készült nyomdúcot használtak fel újra – káftanban, fején turbánnal ábrázolta a sátrában ülő Attilát.

A törökök Attilához hasonló, „démoni” imázsának ikonikus képe az az 1572-ben, egy évvel a lepantói csata után készült kétnézetű rézmetszet, amely egyik irányból turbános török fejet, megfordítva pedig egy hegyes fülű és hegyes szarvú, torzonborz hajú démonot mutat.

Following the fall of Constantinople in 1453, the Turks were on occasion associated with Attila and his Huns in European public discourse, since both 'pagan' peoples had marched against Christian Europe from the east

Several depictions of St. Ursula's martyrdom show the Hun warriors showering the princess with their arrows and Attila wearing a Turkish costume with turbans on their heads. In his pamphlet addressed to the princes of the Holy Roman Empire penned in 1526, Johannes Cuspinian, a humanist active in Vienna, likened Suleiman I the Magnificent, Sultan of the Ottoman Empire, who posed a grave threat to Europe, to Attila. One of the woodcuts made using an earlier woodblock portraying Attila sitting in his tent, appearing in the 1581 Frankfurt edition of Antonio Bonfini's work on Hungarian history, has the Hun king wearing a káftan and a turban.

The iconic picture of the 'demonic' Turks, recalling similar images of Attila, is a copper engraving from 1572, a year after the Battle of Lepanto, which shows a turbanned Turkish head if viewed from one side and an unkempt demon with pointed ears, horns and fousled hair if turned upside down.

ATTILA

Engraving
In Sebastian Münster: Cosmographia
Beschreibung aller Länder, Meer
Reproduction

1591 years ago

ATTILA

Engraving
In Sebastian Münster: Cosmographia
Beschreibung aller Länder, Meer
Reproduction

Attila halála után 1233 évvel

**ATTILA MINT „RAVASZ, KEGYETLEN
ÉS ZORD” KIRÁLY**

Fometszet

In: *Worhoffte und ausführliche Beschreibung der
Hungarischen Königlichen Haupt- und Residentz-
Stadt Ofen, Frankfurt, 1686*

Reprodukció

1,233 years after Attila's death

**ATTILA AS A 'CUNNING, CRUEL,
AND STERN KING'**

Woodcut

In: *Worhoffte und ausführliche Beschreibung der
Hungarischen Königlichen Haupt- und Residentz-
Stadt Ofen, Frankfurt, 1686*

Reproduction

ATTILA, A NYERS ERŐ METAFORÁJA

ATTILA, A METAPHOR OF RAW POWER

„Attila” gyomirtó. Gyártó:
Phileval, Marokkó

„Attila” herbicid. Product of
Phileval, Morocco

„Attila” rozsdamentes
főzőedény. Gyártó: SQ
Professional, Egyesült
Királyság

„Attila” stainless steel
hot pot. Product of SQ
Professional, UK

Rettegett, pusztító katonai erejének emléke miatt Attila neve egyben a nyers erő metaforája is lett Európában.

1842-ben egy angol telivér versenylovat neveztek el róla, aki ebben az évben nyolc futamot nyert meg, köztük a derbit Epsomban. Az óbudai hajógyárban 1845-ben egy 160 lóerős áruszállító gőzhajó készült a Duna-Gőzhajózási Társaság megbízásából, amely sokáig a flotta legerősebb vontatóhajója volt, ezért – gróf Széchenyi István kezdeményezésére – az Attila nevet kapta. Attila neve a kortárs (tömeg)kultúrában és a jelenkori történeti emlékezetben a brutalitás és a nyers erő szinonimája maradt. Ezt példázza az elzászi székhelyű Etesia mezőgazdasági gépgyár Attila nevű bozótvágógépe, míg más angol, olasz és dél-afrikai cégek többek közt rozsdamentes edényt, elektromos rovarcsapdát, valamint szarvasmarhaparazita-irtót, rovarölő- és gyomirtószert is gyártanak Attila márkanevvel.

Owing to the shared remembrance of his feared, devastating military power, Attila's name became a metaphor of brute power in Europe.

In 1842, an English thoroughbred racehorse was named after Attila, which won eight races that year, including the Derby at Epsom. In 1845, the Danube Steamship Company built a 160 HP cargo ship in the Óbuda Shipyard, which for a long time remained the fleet's strongest tugboat and Count István Széchenyi proposed that it be named Attila. Attila's name remained a synonym of brute power in popular culture and public memory, as shown, for example, by a brush-cutter named Attila produced by the Etesia, a company specialising in agricultural machinery based in Alsace, while other British, Italian, and South African companies named their stainless steel pots, electric pest killers, cattle pesticides and weedicides after Attila.

Attila halála után 1955 ével

JOSEPH ANTON KOCH

DANTE POKLÁNAK HETEDIK KÖRE

Megszépségesítés: Dante a Virgilius által leírt hétedik körében Attila és más zsarnokok büntetését

1806
Reproduktio

1355 years after Attila's death

JOSEPH ANTON KOCH

THE SEVENTH CIRCLE OF HELL IN DANTE'S INFERNO

Rescued the Centaur, Dante, and Virgil pass by the stream of blood where Attila and other tyrants spend their punishment.

1806
Reproduction

ATTILA AZ ISTENI SZÍNJÁTÉKBAN

ATTILA IN THE DIVINE COMEDY

Dante *Isteni színjátékában* a pokol hetedik körében vérpatakban bűnhődik Attila.

Dante Alighieri 1320 körül írott *Isteni színjáték* című elbeszélő költeményében a pokol (Inferno) a bűnös lelkek örök szenvedésének színtere. Dante kilenc körre osztja a poklot; a hetedik kör első gyűrűjén a zsarnokok, gyilkosok és rablók bűnhődnek gaztetteikért egy vérpatakban, köztük Attila is. Az itt bemutatott illusztráción az előtérben jobbra látható koronás alak minden bizonnyal Attila.

„bölcs Centaurunk ekként magyarázott –
»amott tovább megint mélyebbre mélyed
feneke, míg eléri fő özönjét,
ahol a zsarnokokra hull ítélet.
Erre Attilát, a világ porólyját
bünteti még, aki büntetni tud...«”

Dante: *Pokol* – Tizenkettedik ének: *A vérfürdő*,
129–134. sor (Babits Mihály fordítása)

In Dante's *Divine Comedy*, Attila suffers his punishment in a river of boiling blood in the seventh circle of the Inferno.

Written around 1320, the Inferno of Dante Alighieri's allegoric poem *The Divine Comedy* is the setting of the eternal torment of sinful souls. Dante divided the Inferno into nine circles; the first is where sinful souls suffer eternal torment. The first ring of the seventh circle is populated by tyrants, murderers and bandits immersed in a river of boiling blood; the crowned figure in the foreground of the illustration shown here probably depicts Attila.

Thou seest diminishing,' the Centaur said,
So on the other, be thou well assur'd,
If lower still and lower sinks its bed,
Till in that part it reuniting join,
Where 'tis the lot of tyranny to mourn,
There Heav'n's stern justice lays chastising hand
On Attila, who was the scourge of earth...'

Dante: *Inferno*, Canto 12, 129–134
(fr. Henry Wadsworth Longfellow)

Attila halála után 1431 évvel

EDMOND AMÉ FLORENTHIN CARRON:
**KÖSZTUMTERV PIERRE CORNEILLE
 ATTILA CÍMŰ DARABJÁHOZ**

In Œuvres de P. Corneille théâtre complet,
 Paris, 1884
 Reproduktion

1431 years after Attila's death

EDMOND AMÉ FLORENTHIN CARRON:
**COSTUME DESIGN TO THE PLAY
 ATTILA BY PIERRE CORNEILLE**

In Œuvres de P. Corneille théâtre complet,
 Paris, 1884
 Reproduktion

Attila halála után 1431 évvel

FRANZ GALL:
**JELMEZTERV ETZEL KIRÁLY
 ALAKJÁHOZ FRIEDRICH
 HEBBEL A NIBELUNGENK CÍMŰ
 DRÁMATRILÓGIÁJA SZÁMÁRA**

Alkalmazott
 1871
 Reproduktion

1431 years after Attila's death

FRANZ GALL:
**COSTUME DESIGN TO THE
 CHARACTER OF KING ETZEL IN
 THE NIBELUNGEN, A TRAGEDY BY
 FRIEDRICH HEBBEL IN THREE PARTS**

Alkalmazott
 1871
 Reproduktion

ATTILA LAKOMÁJA

...a poharak borral felt fakupát nyújtott Attilának. Attila átvette és rangelső szomszédjára köszöntötte, aki a köszöntéstől megszégyenülve fölállott, s nem ülhetett le addig, amíg [Attila] megízlelven vagy kiürítven, a pohárnak a kupát vissza nem adta. Miután a vendég helyet foglalt, ugyanilyen módon köszöntöttek őt a többi jelenlévők is, elfogadva és köszöntés után megízlelven a saját serlegeiket. [...] Ekkor asztalokat raktak előbb Attila elé, aztán elébünk, három-négy vagy esetleg több emberre is számítva egyet-egyet. [...] A többi bárbarok és nekünk ezüst tálcákra raktak finom ételeket, Attilának azonban csak húst hoztak fafalon, semmi egyébét. Mértékletes volt minden egyéb tekintetben is, a vendégeknek ugyanis arany- meg ezüstserlegeket adtak, míg ő fakupát használt. Egyszerű volt a ruhája is, csupán tisztaságban volt különb a többiekénél, sem az oldalán levő kard, sem barbar csizmájának szijcsatjai, sem lovának zablája nem volt olyan, mint a többi szkitéé, azaz nem volt rajta sem arany, drágakő vagy bármi más drágaság."

Priszkosz: Törödékek, Kf. u. 470 körül
- Attila halála után húsz évvel

Attila lakomája Priszkosz rétor művének 19. századi forráskiadásától kezdve vált a nagy hun uralkodó életét tematizáló képzőművészeti és irodalmi alkotások visszatérő elemévé. Priszkosz elbeszélése azonban egybevág a sztyeppi uralkodói lakomákról szóló történelmi forrásokkal.

E lakomák nem egyszerűen étkezések, hanem a nomád birodalom hierarchiáját kifejező és az elit fagjai közötti kapcsolatot megerősítő ceremóniák voltak. Kifejezték a Hun Birodalom legszűkebb elit körének azt a rendjét, amely mai fogalmainkkal erősen centralizált hálózatként írható le, amelyben egy új, közös rituálékban és közös tárgyi kultúrában testesült öltő birodalmi közösségtudat is formálódni kezdett. A birodalmi elit gazdagságáról a régészeti leletek tanúskodnak: aranyból készült és féldrágakő berakásokkal díszített használati tárgyak, ékszerek, amelyek sírokban és az áldozati együftésekben maradtak fenn. Hasonlóan díszített fegyvereket és lábbeliket, a hun előkelők lakomáin használt drága étkészleteket, edényeket Priszkosz rétor is említett művében.

Attila lakomájának 19–20. századi megjelenítései jól példázzák, hogy egy-egy korszak alkotói hogyan tekintettek Attila hunjaira. Míg a magyar közegben rendkívül jellemző a nagyságot, a fenségességet kifejező pompa romantikus visszaadása, a 20. századi nyugati képzőművészetben, majd filmművészetben a kaotikus, barbár tombolás, a mértéket nem ismerő dózsölés képe lett meghatározó.

ATTILA'S FEAST

"...a wine waiter came up to Attila and offered him a wooden cup of wine. He took the cup and greeted the first in the order. The one who was honoured with the greeting stood up, and it was the custom that he not sit down until Attila had either tasted the wine or drunk it all and had returned the wooden cup to the waiter. When he had sat down, all present honoured him in the same manner, taking our cups and tasting them after the greeting. Each guest had a wine waiter in attendance, who had to step forward in line after Attila's waiter had retired [...] beginning from Attila, tables were set up for three or four more persons, from which each could partake of what was placed on the platter. While for the other barbarians and us there were lavishly prepared dishes served on silver platters, for Attila there was only meat on a wooden plate. [...] He showed himself temperate in other ways also. For golden and silver goblets were handed to the men at the feast, whereas his cup was of wood."

Priscus of Panium: Fragments, c. 470,
20 years after Attila's death (fr. Roger C. Blockley)

Ever since the nineteenth-century critical editions and translations of the surviving fragments of Priscus of Panium, Attila's banquet became a popular and recurring theme in literary works and those of visual arts evoking the life of the great Hun ruler. Priscus' account is largely consistent with other historical sources recounting the banquets of steppe kings.

These banquets were not simply a form of commensality, but ceremonies expressing the hierarchy of a nomadic polity that were held to strengthen the bonds between members of the elite. They reflected the social order of the *crème de la crème* of the Hun Empire, which can best be conceptualised as a strongly centralised network and as the emergence of a new imperial sense of community manifested through new rituals and a shared material culture. The wealth of the imperial elite is amply reflected in the archaeological record: a diverse range of utilitarian artefacts of gold encrusted with semi-precious stones and jewellery items that have been found in burials and sacrificial deposits. Weapons and footwear embellished in this manner and luxurious tableware of precious metal used during the banquets hosted by the Hun elite are also mentioned by Priscus.

The nineteenth- and twentieth-century visualisations of Attila's banquet reflect the perception of Attila and his Huns in these periods. In Hungary, the most characteristic aspect of these works is the evocation of the dazzling opulence, grandeur and splendour in the spirit of Romanticism, and, from the opposite perspective, an image of chaotic, barbarian destruction and of indulgence without moderation was the norm in twentieth-century Western art.

**A HUN LAKOMÁK
KELLÉKEI**

**1. DEKORÁLT, KÉSŐ RÓMAI JELEKŰ
KERÁMIADÖNTŐK**
Korai gipsz öntvény
4. század vége – 5. század első fele
Bács, Dunavetkő, Tóváros, Magyarország
Széchenyi Múzeum, Pécs

2. MÁVRES TÍPUSÚ KERÁMIADÖNTŐ
Korai gipsz öntvény
3. század második
Szentmiklósi Leveleskő, Magyarország
János Vitéz Múzeum, Eger

**3. VÉRENYKÖL, DRÓZETT ARANYCSENKŐ
A 3. SZÉLÁGYSOMLYÓ KINCSEIBŐL**
Arany, dróztalpas
3. század második felének
Központi régészeti Múzeum
Budapest, Magyarország
Széchenyi Múzeum, Pécs

4. KÉK PÉTFÉS, KUPOS TESTŰ ÜVEGPÓHÁR
Üveg öntvény
4-5. század
Miskolc, Magyarország
Gyula Vitéz Múzeum, Eger

**5. PÉTFÉSŰ, FEJZSÁK ALAKÚ
ÜVEGPÓHÁR**
Üveg öntvény
4. század vége – 5. század első
fele, Magyarország
Miskolc, Magyarország

**6. HALVÁNYZÖLD ÜVEGPÓHÁR CSÉZSÉL
DRÓZETTEL**
Üveg öntvény
4. század vége – 5. század első
fele, Magyarország
Miskolc, Magyarország

Artwork by...

**THE EQUIPMENT OF HUN
BANQUETS AND FEASTS**

**1. LATE ROMAN-STYLE POTTERY JUGS WITH
BURNISHED PATTERNS**
Early gypsum mould
Late 4th-early 5th century
Bács, Dunavetkő, Tóváros, Hungary
Széchenyi Múzeum, Pécs

2. MAWRES TYPE POTTERY VESSEL
Early gypsum mould
3rd century
Szentmiklósi Leveleskő, Hungary
János Vitéz Múzeum, Eger

**3. GOLD CLIPS WITH DECORATIVE MOUNTS FROM
THE SZÉLÁGYSOMLYÓ (SÁMÉLY-SÁMÉLY) P
TREASURE**
Gold with gesso core
Second third of the 3rd century
Bács, Hungary
Hungarian National Museum, Budapest

Artwork by...

4. CONICAL GLASS CLIP WITH BLUE DOTS
Glass blown glass
4th-5th century
Miskolc, Hungary
Gyula Vitéz Múzeum, Eger

**5. SEMIOPALD GLASS CLIP WITH
APPLIED DOTS**
Glass blown glass
Late 4th-early 5th century
Eger, Hungary
Miskolc, Hungary

**6. PALE GREEN GLASS CLIP WITH CUT
DECORATION**
Glass blown glass
Late 4th-early 5th century
Miskolc, Hungary
Gyula Vitéz Múzeum, Eger

A HUN KORI LAKOMÁK KELLÉKEI

EQUIPMENT OF HUN PERIOD BANQUETS

Bár leírása szerint Attila fakupából ivott, fatányérból evett, Priscus azonban megemlíti az uralkodó lakomájának pompás asztali edényeit.

A nemesfém edények javarészt római korsók, tálak és tányérok, amelyeket domborműves vagy vésett ornamentika díszített. A karikas fülű "román csészék" közül is sokat használhattak a pohárköszöntők során, hasznalókat ahhoz, mint amilyenek a szilágysomlyói áldozati együttesben maradtak fenn. Ezek a csészék készülhettek fémből vagy fából, utóbbiakat gyakran fémveretekkel díszítették. A Nagyszéksósón talált kehely azt bizonyítja, hogy a hunok perzsa eredetű tárgyakat is felhalmoztak. Az üveg poharak között a legszebbek import darabok; a kék pettyes, egyszerűbb változatok azonban „barbár” műhelyekben is készültek. A kerámiaedények java része a pannóniai római vagy az alföldi szarmata műhelyek terméke.

Although Priscus reported that Attila ate from wooden plates and drank from a wooden cup, he also describes the luxurious tableware of his banquet.

Most of the vessels crafted from precious metals were Roman jugs, bowls and plates with engraved or embossed ornamentation. Quite a few of the 'nomadic cups' with drop handles resembling the ones in the Szilágysomlyó (today Șimleu Silvaniei in Romania) treasure had doubtless been raised in toasts. These cups were either of metal or of wood, the latter usually embellished with metal mounts. The chalice found at Nagyszéksós suggests that the Huns also hoarded articles of Persian origin. The undoubtedly loveliest glass cups were all imported pieces; however, less elaborate variants decorated with blue dots were also produced in 'barbarian' workshops. Most of the pottery vessels were either the products of Roman workshops in Pannonia or of Sarmatian workshops on the Hungarian plain.

Azeri gold

1. ELŐKÉLŐ NŐI TÍMETEKÉZÉSŐL SZÁRMAZÓ DIADÉM
 Aranyozott bronz, góbiakori
 8-5. század
 Kijangly, Azerbajdzsán
 National Museum of History of Azerbaijan, Baku

2. ARANY HALÁNTÉRSZÜNCŐK
 Arany, góbiakori
 4-5. század
 Kijangly, Azerbajdzsán
 National Museum of the Republic of Azerbaijan, Baku

3. GRANÁTBÉRÁKÁSOS ARANYCYÓRD
 Arany, góbiakori
 3-5. század
 Kijangly, Azerbajdzsán
 National Museum of the Republic of Azerbaijan, Baku

4. KÖBÉRÁKÁSOS ARANYDIADÉM TÖRZSÉKEI
 Arany, góbiakori
 6. század
 Kijangly, Azerbajdzsán
 National Museum of the Republic of Azerbaijan, Baku

5. GRANÁTBÉRÁKÁSOS ARANY HALÁNTÉRSZÜNCŐ
 Arany, góbiakori
 3-5. század
 Kijangly, Azerbajdzsán
 National Museum of the Republic of Azerbaijan, Baku

6. KÖBÉRÁKÁSOS ARANY CSÜNCŐBŐZÉK
 Arany
 3-5. század
 Kijangly, Azerbajdzsán
 National Museum of the Republic of Azerbaijan, Baku

7. GRANÁTBÉRÁKÁSOS ARANY CSÜNCŐBŐZÉK
 Arany
 3-5. század
 Kijangly, Azerbajdzsán
 National Museum of the Republic of Azerbaijan, Baku

1. DIADÉM FROM THE CURVE OF AN ELITE WOMAN
 Gilded bronze with gilded inlay
 8th-5th century
 Kijangly, Azerbaijan
 National Museum of History of Azerbaijan, Baku

2. GOLD TEMPLE PENDANTS
 Gold with garnet inlay
 3rd-5th century
 Kijangly, Azerbaijan
 National Museum of the Republic of Azerbaijan, Baku

3. GOLD FINCER RING WITH GARNET INLAY
 Gold with garnet inlay
 3rd-5th century
 Kijangly, Azerbaijan
 National Museum of the Republic of Azerbaijan, Baku

4. FRAGMENTS OF A GOLD DIADÉM WITH GARNET INLAY
 Gold with garnet inlay
 6th century
 Kijangly, Azerbaijan
 National Museum of the Republic of Azerbaijan, Baku

5. GOLD TEMPLE PENDANT WITH GARNET INLAY
 Gold with garnet inlay
 3rd-5th century
 Kijangly, Azerbaijan
 National Museum of the Republic of Azerbaijan, Baku

6. GOLD PENDANTS WITH GEMSTONE INLAY
 Gold with gemstone inlay
 3rd-5th century
 Kijangly, Azerbaijan
 National Museum of the Republic of Azerbaijan, Baku

7. GOLD PENDANTS WITH GARNET INLAY
 Gilded bronze with
 3rd-5th century
 Kijangly, Azerbaijan
 National Museum of the Republic of Azerbaijan, Baku

1844. Magyar Királyság Vigadó épület
2000-as években felújított, a képen látható
"díszterem" 1868. Budapest
Nemzeti Múzeum

1844. Magyar Királyság Vigadó épület
2000-as években felújított, a képen látható
"díszterem" 1868. Budapest
Nemzeti Múzeum

A 19. század második felében a pesti Vigadó épületéhez két ügy is kapcsolódott, amelyek Attila udvarát és lakomáját állították a középpontba.

Amédée Thierry francia történész *Attila: történelmi kör- és jellemrajz* című műve 1855-ben jelent meg magyar fordításban. Rövid idő alatt rendkívül népszerű lett, mert nem barbár hódítóként, hanem hatalmas fejedelemeként mutatta be Attilát, főleg Priszkosz rétor szöveghehelyei alapján. Egy olyan romantizált és egzotikus hősi alakot állított az olvasók elé, akivel magyarként könnyen azonosulni lehetett. Ezért választhatták Attila lakomájának megjelenítését a pesti polgárság újonnan emelt épülete, a Vigadó egyik termét, a Csemegeteret díszítő falfestmény tárgyává is. A kompozíció Thierry leírását követi Attila udvaráról és a bizánci követek faszteleférére adott lakomáról. Ennek megfelelően a díszes falpanelba helyezett jelenet középpontjában a trónon ülő Attila látható, egyik kezében a hadisten kardjával. Balján a hunok, jobbján a keletrománok foglalnak helyet, akik között a történetíró Priszkosz is ott ül fehér hógában.

Than frontális, monumentális kompozícióját elismeréssel fogadta a közönség. A kritika hangsúlyozta, hogy „meg van közelítve benne az eszmény, melyet magunknak a hún-világról képezzünk. [...] az arczjellegek pedig egy régi világ erélyével bírnak, 's a színezés komoly, a' nélkül, hogy komorságba esnék” (A Hon, 1868. május 13.). A falfestmény Budapest 1944–45-ös ostroma során elpusztult, fennmaradt azonban egy másolata, amelyet maga Than festett 1870-ben.

A 19. század második felében a hazai társasági élet népszerű eseményei voltak az előképek, amelyek keretében korhű jelmezekbe öltözött szereplők különféle történelmi jeleneteket mutattak be, megidévezve a nemzeti múlt dicső alakjait. 1895. március 31-én a pesti Vigadó dísztermében bemutatott előképről beszámolt a *Vasárnapi Ujság*: „Keleti fényvel berendezett táborában trónol Attila, az isten ostora, s mellette pihen szépséges felesége, Ildikó. Körülötte állanak fia: Ellák, Dengezics és Irnák, tovább a hun világ hősei.” A kellekek között feltűnt a nagyszentmiklósi kincs korszának és tájának másolata is, a leletgyűjtést ugyanis akkoriban Attila kincseként tartották számon.

Attila's court and his banquets can be associated with the building of the Vigadó of Pest.

The Hungarian translation of the French historian Amédée Thierry's book *Attila: His Life and Age* appeared in 1855 and attained immense popularity within a short time because, drawing on the surviving fragments of Priscus, Attila was portrayed as a great ruler rather than a barbaric conqueror, presenting him as a Romanised, exotic hero with whom the Hungarians could easily identify. The banquet of Attila was chosen as the theme of the fresco adorning the Room of Delicacies in the newly erected building of the affluent middle class of Pest-Buda, the capital city. The fresco was based on Thierry's text and Priscus' account of Attila's court and the banquet given in honour of the Byzantine envoys. The scene itself is set in the ornate wooden palace with an enthroned Attila holding the sword of Mars in the centre, the Huns seated on his left and the Romans, Priscus clad in a white toga among them, on his right.

Mór Than's monumental composition was widely acclaimed. Art critics highlighted that "it approximates the ideal, which we cherish of the world of the Huns [...] while the faces reflect the vitality of a bygone world, the colours are stern without the least hint of grimness" (A Hon, May 13, 1868). The fresco itself perished during the 1944–45 siege of Budapest, but a copy also painted by Than in 1870 has survived.

**ATTILA LAKOMÁJA 19. SZÁZADI
FESTMÉNYEKEN – HEINRICH EDE**
ATTILA'S FEAST ON NINETEENTH-CENTURY
PAINTINGS. EDE HEINRICH

Az 1859 és 1865 között épült Vigadó monumentális falképekkel való díszítésére Pest város tanácsa 1863-ban pályázatot írt ki. A Csémegetár freskójához többek között vázlatokat, köztük Heinrich Ede festő is.

Heinrich Thantól eltérően egy aszimmetrikus, mozgalmas és tarka kompozíció állított, és rengeteg, különböző kultúrából származó, ekvilibriumos részlettel terhelt meg. Attila énekmondói példaként egy, a Kr. e. 9. századból (?) származó és 1846-ban a British Museumba került asszír, oroszlánvadászt ábrázoló kőfömbön állnak. Ahogy egy korabeli kritikus fogalmazott: „Jó keveset fémelt a művész kénytelen volt képzeletét is igénybe venni némely részlet helyes kitöltésére.”

In 1863, the Municipal Council of Pest announced a competition for the monumental frescoes of the Vigadó of Pest built between 1859 and 1865. Several artists submitted their preparatory drawings for the fresco of the Room of Delicacies (Csémegetár) with the painter Ede Heinrich among them.

Unlike Thant, Heinrich envisioned an asymmetric, more dynamic and more colorful composition, with details seemingly drawn from various cultures. For example, Attila's bardic were modeled on the figures of an Assyrian stone carving from the 9th century BC, depicting a lion hunt that had been taken to the British Museum in 1846. As one critic put it: "Given the scarcity of models, the artist could do nothing but rely on his imagination to complete it out the necessary content."

ATTILA LAKOMÁJA
HEINRICH EDE
1863
Ólajfestmény
100 x 150 cm
Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

FEAST OF ATTILA
HEINRICH EDE
1863
Oil painting
100 x 150 cm
Hungarian National Museum, Budapest

Attila halála után 1417 évvel

THAN MÓR:

ATTILA LAKOMÁJA

Olaj, vászon

1870

*Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria,
Budapest*

1,417 years after Attila's death

MÓR THAN:

THE FEAST OF ATTILA

Oil on canvas

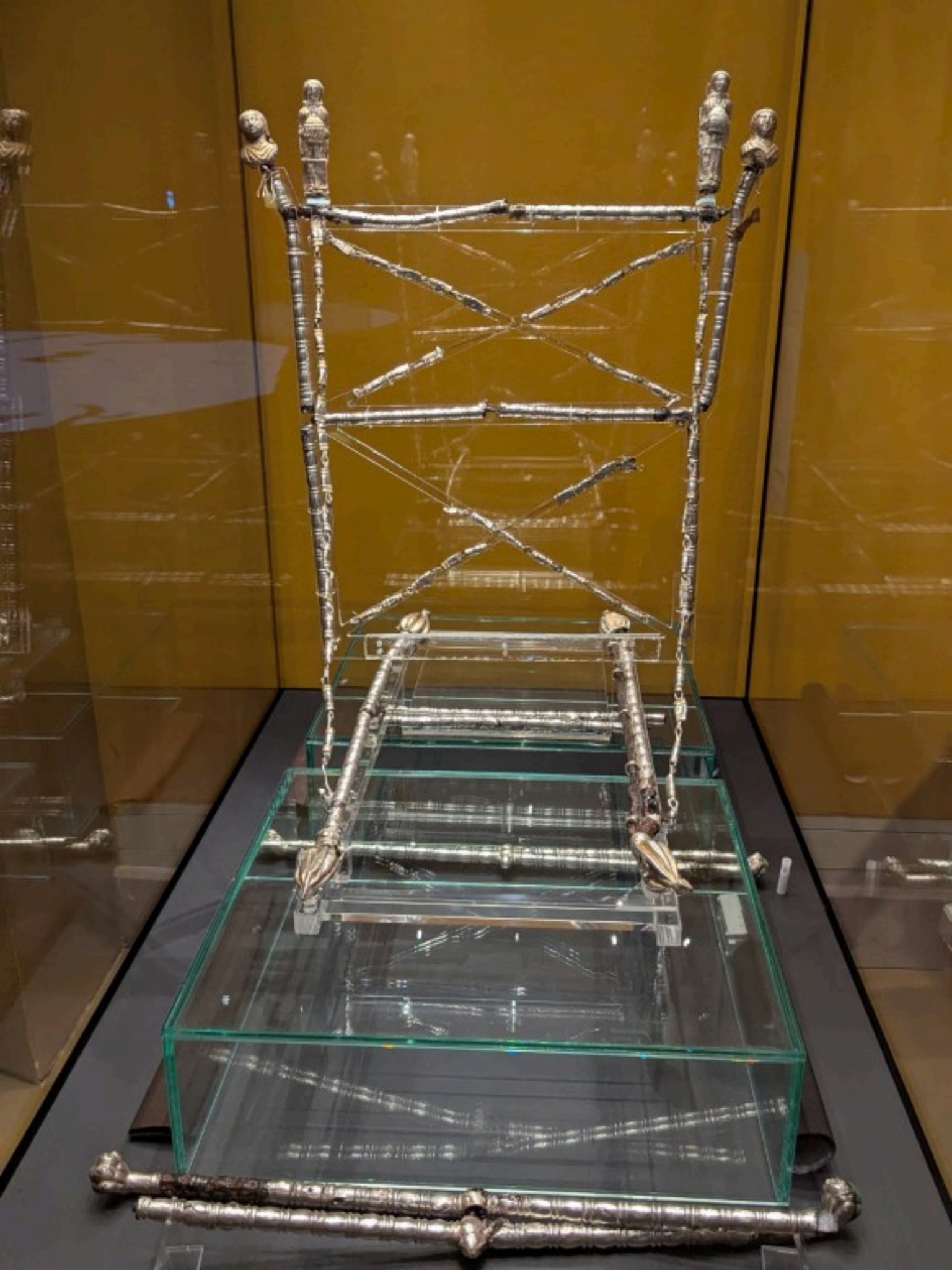
1870

*Museum of Fine Arts – Hungarian National Gallery,
Budapest*

Attila udvara körében fogadja a hódoló római követséget.

Attila kora

KÉSŐ ANTIK SZÉTNYITHATÓ SZÉK

Vas, ezüst
5. század második negyede
Rülheim, Németország
Genevoldrethaus Kulturelles Erbe Rheinland-Pfalz,
LA-Speyer

Attila's era

LATE ANTIQUE FOLDING CHAIR

Iron, silver
Second quarter of the 5th century
Rülheim, Germany
Genevoldrethaus Kulturelles Erbe Rheinland-Pfalz,
LA-Speyer

AZ ÖSSZESZUKHATÓ SZÉK EREDETI FORMÁJÁNAK REKONSTRUKCIÓS RAJZA

©2012 LA-Speyer IV, Köln/München

RECONSTRUCTION DRAWING OF THE FOLDING CHAIR'S ORIGINAL CONDITION

©2012 LA-Speyer IV, Köln/München

A HUN KORI BIRODALMI ELIT HÁLÓZATA

THE NETWORK OF THE HUN PERIOD ELITE

Az elit vörös gránátberakásokkal díszített aranytárgyai a hun korban olyan közös vizuális világot teremtettek, amely eurázsiai méretekben kötötte össze egyetlen hatalmas rendszerben a Hun Birodalom előkelőit.

Ezt a tárgyi kultúrát leginkább a hun kori áldozati együttesekből ismerjük. A különböző értékű tárgyakból álló felajánlások funkciója az volt, hogy biztosítsák a természetfeletti, transzcendens erők jóindulatát. A legnagyobb, leglátványosabb együttesek a Hun Birodalom nyugati részén, a Duna-medencében összpontosulnak. Egyik csoportjukban a sztyeppi típusú fegyverek és lószerszámok, a másikban ékszerek, díszedények és különleges tárgyak, az uralkodói hatalmat megjelenítő inszigniak vannak. A két csoportot hagyományosan a birodalom nomád hun, valamint letelepült, germán-alán csoportjaihoz kötik: a két csoport között azonban Attila korára, a hun kor végére egyre erősebb a rokonság.

The gold and garnet articles of the elite were part of a shared visual idiom that integrated the aristocracy and the nobility of the Hun Empire into a single coherent system on a Eurasian scale.

The purpose of sacrificial deposits made up of different kinds of valuables was the same in every culture: to ensure the goodwill of supernatural, transcendent forces. The most lavish sacrificial deposits, represented by truly spectacular archaeological assemblages, show a concentration in the westerly regions of the Hun Empire, in the Danube Basin. One group of sacrificial deposits is made up of steppe-type weapons and horse harness, another comprises weapons, ornate vessels and special artefacts such as insignia betokening royal power.

THE DEATH OF ATILA

"When they had mourned him with such lamentations, a strava, as they call it, was celebrated over his tomb with great revelling. They gave way in turn to the extremes of feeling and displayed funereal grief alternating with joy. Then in the secrecy of night they buried his body in the earth. They bound his coffins, the first with gold, the second with silver and the third with the strength of iron, showing by such means that these three things suited the mightiest of kings; iron because he subdued the nations, gold and silver because he received the honours of both empires. They also added the arms of foemen won in the fight, trappings of rare worth, sparkling with various gems, and ornaments of all sorts whereby princely state is maintained. And that so great riches might be kept from human curiosity, they slew those appointed to the work – a dreadful pay for their labour; and thus sudden death was the lot of those who buried him as well as of him who was buried."

Jordanes: *The Origins and Deeds of the Goths*, c. 550 AD, 100 years after Attila's death (tr. Charles C. Mierow)

"It will also come to pass not much later, that Atli [Attila] will lose his breath, his happiness and the life of his sons, because Guðrún will besmear him in bed, with sharp edges, out of wounded spirit."

The Poetic Edda, *The Short Lay of Sigurðr* (prophecy on Attila's fate), c. 1250, 800 years after Attila's death (tr. Edward Pettit)

The circumstances of Attila's death in 453 and the details of his funeral are described in Jordanes' chronicle. Another, no less important strand of tradition that later fell into oblivion claimed that he had been murdered.

According to Jordanes' account, the mourners first held a funeral feast and then, under the cloak of darkness, he was secretly buried. The passage on the triple coffin probably reflects the funerary customs of the Hun period and, even more, of the steppe rites of the preceding centuries. It seems most likely that these were not genuine metal coffins, but rather wooden chests or textile shrouds embellished with delicate metal sheets. The motif of burial in a river is a later misunderstanding: this motif first appears in Jordanes' account of the burial of the Gothic king Ermanarich († 376), which was then transferred to Attila's funeral.

We have no way of knowing where Attila died and where he was interred. Many attempts have been made to find his grave, particularly in the twentieth century, in the wake of the description in Géza Gárdonyi's immensely popular novel, *The Invisible Man* (1902).

The death of Attila following his marriage to Ildikó evokes the myths of the heroes who passed away with unexpected suddenness. The story became more widely known from the *Nibelungs Saga*, and the first printed edition of Jordanes' *Origins and Deeds of the Goths* in 1515, becoming part of common knowledge in nineteenth-century Europe, although it was chosen as an artistic theme far less frequently than the legends of the saints associated with Attila. Simultaneously, another variant of Attila's death made its appearance, namely that Attila had actually been murdered, a conjecture probably originating from the Constantinopolitan court, in which political murder was an accepted practice.

...
...
...

Vesif mar uoy kmar fey Anla krelt m
huay felleto bihal fuzza konyvdi m
...
...
...

Rona vanna rovev olva rom oyradt
aj latom a latadt aj hallom a vintat
nyla nyilat forja ver a veit felvaga

...
...
...

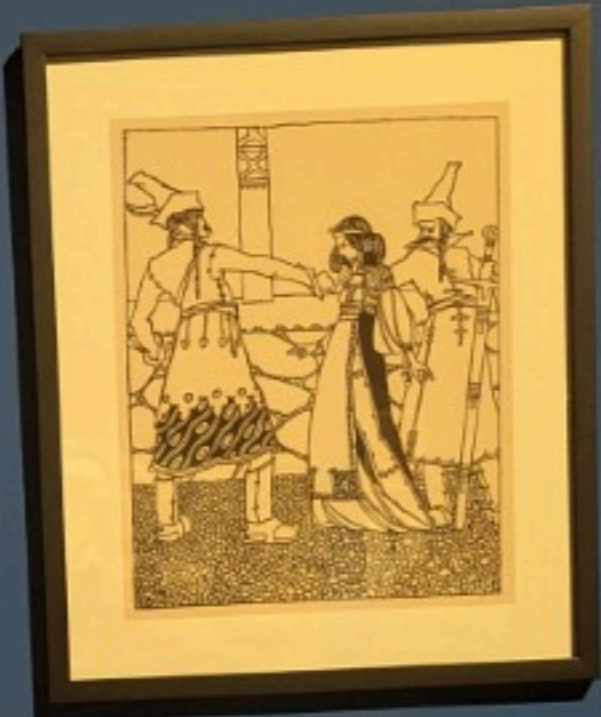
Konyv oja megeit manyen for onvika
uoy vafif uoy vafif naqyl laqavocsooer

Napnyugdot latol negy masar tamod
napnyugat latol nap tobbet nem tamod
nap tobbet nem tamod -

Hívessé a királyné meg félt férjét:
Vérrel nem nyerte át őt az élet:
De nem az ő vére festette ki a földet.

KÓS KÁROLY: PARAVÁN ATTILA HALÁLÁNAK ÉS TEMETÉSÉNEK JELENETEIVEL
KÁROLY KÓS: FOLDING SCREEN WITH SCENES SHOWING ATTILA'S DEATH AND BURIAL

Kós Károly (1883–1977) Attila királvi ének (1906) című balladájához készült illusztrációi a magyar népzenei esztétika és a székely népi hagyomány egyedülálló szintézisével hozták létre.

Az eredetileg kézzel írt és illusztrált könyv tizenegy szöveges oldal és kilenc rajzot tartalmazott. E rajzok szolgálták alapul a paravánhoz, amely Attila halálát és temetését ábrázolja. A paravánon kibontakozó történet szerint Reka – a király felesége – méreggel ölte meg Attilát, és ezért büntetésül máglyán égtek el. E motívum a székely folklorba is beépült, amely Kós műveinek legfontosabb inspirációs forrásai közé tartozik.

The illustrations to his Song of King Attila (1906) by Károly Kós (1883–1977) is a remarkable blend of Hungarian national mythology and Székely folk tradition.

The originally hand-written book accompanied by hand-drawn illustration contained eleven pages of text and nine drawings, on which the scenes of Attila's death and funeral on the screens were based. According to the narrative unfolding on the screen, Reka, the king's wife, had poisoned Attila and she was burned as a punishment for her crime. The motif was part of Székely lore, one of Kós' main sources of inspiration.

Kós Károly (1883–1977) Attila királvi ének (1906) című balladájához készült illusztrációi a magyar népzenei esztétika és a székely népi hagyomány egyedülálló szintézisével hozták létre.

KÓS KÁROLY ILLUSZTRÁCIÓI ATTILA KIRÁLYI ÉNEK CÍMŰ VERSEHÉZ

Kós Károly (1883–1977) Attila királvi ének (1906) című balladájához készült illusztrációi a magyar népzenei esztétika és a székely népi hagyomány egyedülálló szintézisével hozták létre.

ILLUSTRATIONS BY KÁROLY KÓS TO HIS POEM SONG OF KING ATTILA

Kós Károly (1883–1977) Attila királvi ének (1906) című balladájához készült illusztrációi a magyar népzenei esztétika és a székely népi hagyomány egyedülálló szintézisével hozták létre.

ATTILA HALÁLA A FILMMŰVÉSZETBEN

ATTILA'S DEATH ON THE SCREEN

Attila halálának a Nibelung-körből, Jordanestől és más forrásokból ismert változatai a hun uralkodó életének más eseményeihez hasonlóan megihlették a filmművészetet is.

Az 1954-ben bemutatott *Sign of the Pagan* Attilája nem csupán a hódítás megszállottja, hanem a római civilizáció nagyságát is megérteni vágyó uralkodó. Douglas Sirk rendezésében Attila féelme a kereszttől, majd halálakor a földre vetülő kereszt árnyéka a hidegháború ideológiai kontextusában a Nyugat (USA) és a barbár Kelet (Szovjetunió) küzdelmének allegóriája.

Ezzel szemben a 2001-ben bemutatott *Attila* már az új évezred kulturális igényeihez igazította a hun király alakját. Attila karizmatikus, erotikus kisugárzású hős, akinek római környezethez idomított külseje a civilizált világhoz való közeledést sugallja. A zárójelenetben N'Kara karaktere Flavius Aëtius megbízásából a nászéjszakán megmérgezi Attilát. Ez a megoldás Attila halálának kevésbé bevett gyilkosság-narratíváján alapul, amely szerint Attilát újdonsült felesége mérgezte meg, vagy amely szerint a gyilkosságot bizánci ügynök hajtottja végre.

Similarly to other events of his life, the accounts of Attila's death known from the *The Nibelungs Saga*, *Jordanes'* chronicle and other sources also served as an inspiration for cinematic art.

The Attila of the *Sign of the Pagan*, released in 1954, was a man not only obsessed with conquest, but also a ruler intent on understanding the grandeur of Roman civilisation. In the film directed by Douglas Sirk, Attila's fear of the cross, and the shadow of the cross on the ground in the moment of his death was an allegory of the struggle between the West (USA) and the barbarian East (USSR) in the context of the Cold War.

In contrast, the figure of the Hun king in *Attila the Hun*, screened in 2001, tailored the figure of the Hun king to the cultural expectations the new millennium: Attila is portrayed as charismatic hero with erotic vibes whose appearance fits comfortably into the Roman milieu, indicating his intent to move closer to the Roman world. In the final scene, on Flavius Aëtius' orders, N'Kara (Ildico/Ildikó) poisons Attila on their wedding night, a plot choice evoking the lesser-known narrative according to which Attila was murdered by his newly-wedded wife or that he was murdered by an agent of Byzantium.

Attila halála után (544 évvel)

ANIMANIACS: HERE COMES ATTILA
[ANIMÁNIA: ITT JÖN ATTILA]
(505 E03)

Amerikai televíziós rajzfilmorozat
Rendezte: Liz Holzman, Audi Paden,
Charles Visser
1997

1544 years after Attila's death

ANIMANIACS: HERE COMES ATTILA
(505 E03)

American animated series
Directed by Liz Holzman, Audi Paden,
and Charles Visser
1997

Attila halála után (445 évek)

ATTILA, THE SCOURGE OF GOD
[ATTILA, ISTEN OSTORA]

Érkezett Attila
Rendezte: Peter Mann
Könyv szerzője: Peter Mann
1988

1445 years after Attila's death

ATTILA, THE SCOURGE OF GOD

Érkezett Attila
Directed by Peter Mann
Könyv szerzője: Peter Mann
1988

Attila király azaz Hód király

ATTILA, ISTEN ÖSTÖRÁ

Attila király életrajza
Rendezte: Dick Lowry
Attila szereplője: Gerard Butler
2005

1548 years after Attila's death

ATTILA

Attila király életrajza
Rendezte: Dick Lowry
Attila szereplője: Gerard Butler
2005

Attila király azaz Hód király

ATTILA, A HUNOK KIRÁLYA

Attila király életrajza
Rendezte: Douglas Galko
Attila szereplője: Jack Huston
2014

1548 years after Attila's death

SIGN OF THE PAGAN

Attila király életrajza
Rendezte: Douglas Galko
Attila szereplője: Jack Huston
2014

DRAHOS ISTVÁN: *ATTILA SÍRJA*, 1929

ISTVÁN DRAHOS: *ATTILA'S GRAVE*, 1929

A két világháború közötti időszakban Szentesen bontakozott ki a magyar Attila-kultusz egyik sajátos központja, ahol Attila székhelyét és sírját is keresték.

Csallány Gábor múzeumigazgató Szentes városának Dónát nevű részét tartotta a hun király egykori székhelyének. 1928–29-ben nagyszabású, magyar-amerikai koprodukcióban készülő Attila-film forgatását tervezték Szentes környékén. Bár a film végül nem valósult meg, az előkészületekhez kapcsolódva Drahos István szentesi festőművész és grafikus elkészítette *Attila temetése* című kompozíciójának előtanulmányát. Drahos a jelenethez korának legfontosabb „hun relikviáját”, a nagyszentmiklósi kincset tekintette inspirációs forrásnak. A kincs bikafejes ivócsanakjai ihlették az áldozati üstöket, amelyek a festményen a temetési piramis lépcsőit díszítik.

The small town of Szentes in Hungary became a centre of the cult of Attila during the interwar period, since it was believed that Attila's seat and grave were laying in this area.

Gábor Csallány, director of the local museum, believed that the Hun king's seat had lain in the area known as Dónát on the town's outskirts. The shooting of a spectacular movie about Attila in the Szentes area, a joint Hungarian-American venture, was planned in 1928–1929. Although nothing came of the project, István Drahos, a local painter and graphic artist, created a preparatory drawing for a painting *Attila's funeral*, as part of the preliminary work to the filming. Drahos' main source of inspiration was the Nagyszentmiklós Treasure, representing what was believed to be the period's most outstanding 'Hun relics'. The sacrificial cauldrons on the steps of the funerary pyramid were inspired by the treasure's bull-headed drinking cups.

Attila alakját közel 1600 éve őrzi az európai történeti emlékezet. Elsődleges hordozója a folyamatosan változó és bővülő szöveges hagyomány volt, amelyhez csak az utóbbi 600 évben társultak különféle képi ábrázolások.

Ennek a gazdag és változatos szöveghagyománynak a magját az Attila korából fennmaradt néhány forrás alkotja, amelyeket a későbbi korok szerzői folyamatosan újraértelmeztek, kibővítettek, színes történetek sorává formálva Attila életútját. Ez a gazdag és változatos szöveghagyomány, amely történetírói munkákban és irodalmi feldolgozásokban öltött testet, hatalmas szövegkorpuszt alkot, amely görög, latin, olasz, német, francia, magyar és még megannyi más nyelven írott művekből áll. Egy történeti kiállítás keretei között mindez inkább csak érzékeltethető és legfeljebb csak néhány részletben bemutatható. Az interaktív, virtuális könyvoszlop a sokrétű szöveghagyomány és szövegkorpusz néhány részletébe enged bepillantást.

Attila's figure, etched into European historical memory for more than 1600 years, has been preserved in the constantly changing and expanding textual tradition, which in the past 600 years has been accompanied by countless illustrations.

The core of this rich and colourful textual tradition encompasses a few sources from Attila's age that were continuously re-interpreted and fleshed out with additional details by later writers, transforming Attila's life into a series of colourful stories. This rich and vibrant textual tradition, encapsulated in both historical and literary works, has grown into a vast body of texts made up of works written in Greek, Latin, Italian, German, French, and Hungarian, alongside dozens of other languages, which is impossible to present within the framework of a historical exhibition. The virtual, interactive stack of books affords a glimpse into the multifaceted textual tradition and a few details of this fascinating corpus of texts.

1914
1915
1916
1917
1918
1919
1920
1921
1922
1923
1924
1925
1926
1927
1928
1929
1930
1931
1932
1933
1934
1935
1936
1937
1938
1939
1940
1941
1942
1943
1944
1945
1946
1947
1948
1949
1950
1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025

Atila habita en 453 av. J.-C.

EMETÉSE

1500 years after Atila's death

GENERAL OF ATILA

Atila habita en 453 av. J.-C.

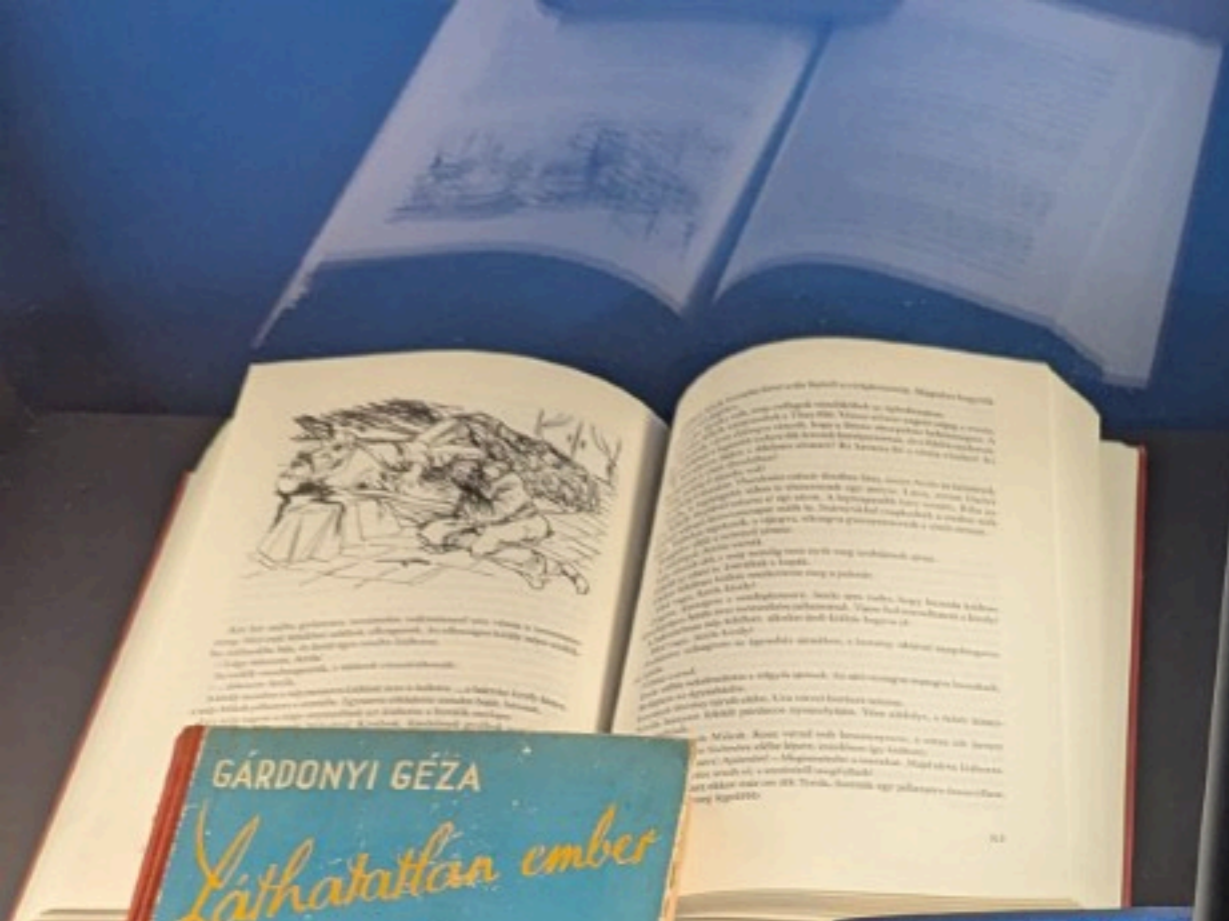
WANGUARDIEN - DANIEL CLOANNON
LE FLEAU DE DIEU - UNE
AVENTURE ROCAMBOLESQUE
D'ATILA LE HUN

2006
Reproduction

1500 years after Atila's death

WANGUARDIEN - DANIEL CLOANNON
LE FLEAU DE DIEU - UNE
AVENTURE ROCAMBOLESQUE
D'ATILA LE HUN

2006
Reproduction

GÁRDONYI GÉZA
Láthatatlan ember

CSERNA-SZABÓ ANDRÁS
ZERKO
 Attila törpéje

A hunok és nagykirályaik
 HONA ISTVÁN
 CORVINA

ATTILA'S EUROPE?
 STRUCTURAL TRANSFORMATION AND STRATEGIES OF SUCCESS IN THE EUROPEAN HUN PERIOD

A LÁTHATATLAN EMBER
 Gárdonyi Géza
 Kéziratos Fél

ATTILA
 és hu
 NEMZET
 MAGYAR

ATTILA

MAGYAR HAGYOMÁNY

EURÓPAI HAGYOMÁNY

ATTILA A NIBELUNG-ÉNEKBEN

ATTILA IN THE NIBELUNGS SAGA

Julius Schron von Carlsfeld: Etzel és Kriemhilds találkozása. Litográfia
az *Nibelung-ének* önérettéséért. Ford. Szász Károly, Pest, 1868

Julius Schron von Carlsfeld: The Encounter of Etzel with Kriemhilde. Lithography
in *Nibelung-epic* önérettéséért. Translated by Károly Szász, Pest, 1868

A Nibelung-énekben Attila eszményi uralkodó: csafák legyőzhetetlen hőse, egyben nagy hatalmú, nemes, vendégszerető király.

A germán mondákon alapuló, 1200 körül lejegyzett *Nibelung-ének* szerint a sárkányölő hős Szigfridet, aki a burgundi király hűgát, Kriemhildet (Krimhildát/Iddikót) vette feleségül, az amazontermetű és félelmetes erejű Brünhilda meggyilkoltatta. Kriemhild bosszút esküdött, és tizenhárom évi gyász után férjhez ment Attilához, hogy az ő segítségével álljon bosszút férje meggyilkolásáért. Attila és Kriemhild az ének szerint a Nyugatrómai és a Hun Birodalom határán, a Duna mellett, a mai felső-ausztriai Tullnban találkoztak, s ott került sor a kézfogóra. Tullnban 2005-ben ezt a találkozást megörökítő monumentális szoborcsoportot avattak fel.

Attila udvarában barbárság helyett keleti pompa uralkodik: a *Nibelung-ének*ben Attila országa a korabeli Magyar Királysággal azonos. A germán hősi eposz tehát meghatározó a hun-magyar rokonság eszméjének hazai meghonosodásában: feltűnő ugyanis, hogy a hun-magyar rokonság gondolatával, amely nem azonos az Árpádok Attilától való leszármazásával, csak a germán hősi eposz lejegyzése után találkozunk a magyar krónikákban.

Attila is portrayed as an ideal ruler in the *Nibelungs Saga*: an invincible hero in battle and a powerful, noble and hospitable king.

As recorded around 1200, the *Nibelungs Saga*, based on Germanic myths and legends, the Amazon-like and amazingly strong Brünnhilde engineered the murder of Siegfried, the heroic dragon-slayer, who had married Kriemhild (Krimhilda/Iddikó), sister of the Burgundian king. Kriemhild vowed to avenge his murder, and following thirteen years of mourning, she married Attila, in the hope that he would help her avenge her husband's murder. Attila and Kriemhild are said to have met in Tulln, in modern Upper Austria, on the boundary between the Holy Roman Empire and the Hun Empire, where the betrothal took place. A monument commemorating the meeting was erected in Tulln in 2005.

Instead of eastern barbarity, his court radiates eastern splendour. In the *Nibelungs Saga*, Attila's land is identical with the then Kingdom of Hungary. This German epic poem played a major role in the spreading the idea of Hun-Hungarian kinship. Quite interestingly, the belief that the House of Árpád was descended from Attila first appeared in Hungarian chronicles after the German epic was committed to writing.

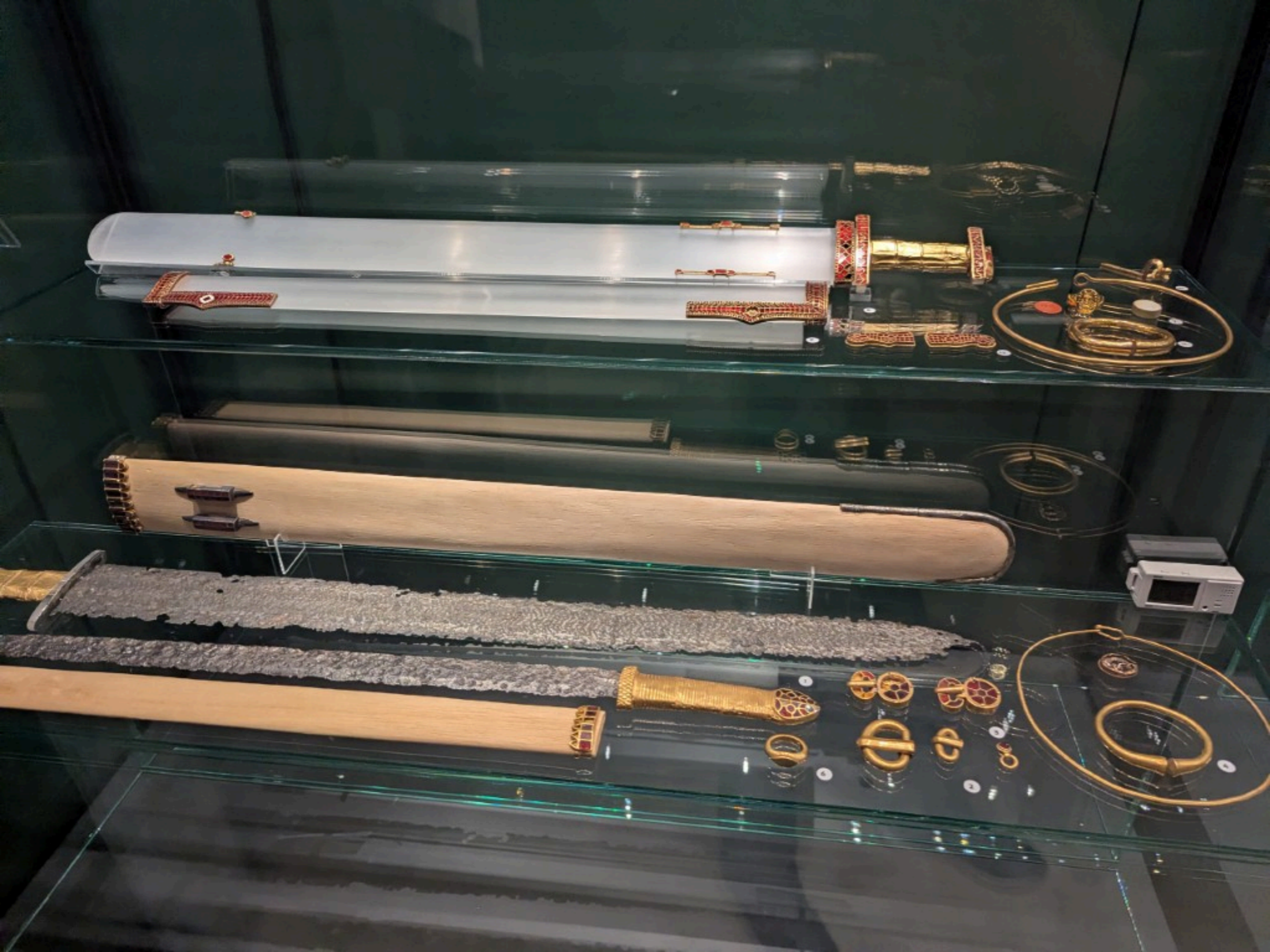

THE GOLDEN HORSE

Found in the tomb of the Scythian King, the Golden Horse is a masterpiece of ancient metalwork. It is a small, highly detailed figurine of a horse, possibly a foal, with intricate patterns and designs. The horse is shown in a standing position, facing right. The golden surface is highly reflective and shows signs of wear and tear. The artifact is displayed in a glass case, and a person's hand is visible in the background, reaching towards the display.

THE GOLDEN HORSE

Found in the tomb of the Scythian King, the Golden Horse is a masterpiece of ancient metalwork. It is a small, highly detailed figurine of a horse, possibly a foal, with intricate patterns and designs. The horse is shown in a standing position, facing right. The golden surface is highly reflective and shows signs of wear and tear. The artifact is displayed in a glass case, and a person's hand is visible in the background, reaching towards the display.

Ardea halála után néhány évtizedben

1. ARANYMÁRKOLATÚ KARD ÉS SAX
2. ARANYCSATOK
3. KŐBERAKÁSOS ARANYCSATOK ÉS ÖVÖRSZ
4. KISZÉLESÉDŐ VÉGŰ ARANY KARPÉREC
5. ARANY NYAKPÉREC
6. ARANYCYŰRŐ

Értékelő az internet
5. század második fele
Pauzen, Franciaország
Musée des Beaux-Arts et d'Archéologie de Troyes

7. PECSÉTCYŰRŐ ÉS LENYOMATA
8. KARD (SPATHA) ÉS HŰVÉLYE
9. FÜGGESZTŐPÁNT ÉS TOKSZÁVERET
10. HAGYMAGOMBOS FIBULA
11. KISZÉLESÉDŐ VÉGŰ KARPÉREC
12. TÁRSOLYFEDÉL GRÁNÁTBERAKÁSSAL

Christine Beck-Brady, 5. század első, második felétől
archaeological excavations
Leidener Zentrum für Archäologie, Mainz
Állomány

A few decades after Ardea's death

1. SWORD AND SEAX WITH GOLD HELTS
2. GOLD BUCKLES
3. GOLD BUCKLES AND BELT ORNAMENT WITH GEMSTONE INLAY
4. GOLD OPEN BRACELET WITH BULGING ENDS
5. GOLD NECK RING
6. GOLD FINGER RING

Finds from an elite grave discovered at Pauzen, France
Second half of the 5th century
Pauzen, France
Musée des Beaux-Arts et d'Archéologie de Troyes

7. SIGNET RING AND ITS IMPRINT
8. SWORD (SPATHA) AND ITS SCABBARD
9. SUSPENSION BAND AND LOCKET MOUNT
10. ONION KNOB BROOCH (A CROSSBOW FIBULA VARIANT)
11. OPEN BRACELET WITH BULGING ENDS
12. PURSE PLATE WITH CARNET INLAY

Exchange copies of finds from the grave
of the Pope King Childeric in Tournai, France
End of the 5th century
Leidener Zentrum für Archäologie, Mainz
Eltz

Azília halála után néhány

A „DOMAGNANOI KINCS”

5. század vége – 6. század eleje
Domagnano, San Marino Köztársaság

1. MADÁR ALAKÚ, REKESZDÍSZES ARANYFIBULA

Arany, gránát
Louvre Abu Dhabi

2. REKESZDÍSZES CIKÁDA

Germanisches Nationalmuseum, Nürnberg

3. REKESZDÍSZES ARANYVERET GRÁNÁT- ÉS ÜVEGBERAKÁSSAL

4. REKESZDÍSZES ARANYCSÜNGŐK GRÁNÁT- GYÖNGY- ÉS ÜVEGBERAKÁSSAL

5. REKESZDÍSZES ARANY FÜLBEVALÓ GRÁNÁTBERAKÁSSAL ÉS GYÖNGGYEL

6. GRÁNÁTKÖVES ARANYGYŰRŐ

The British Museum, London

A few decades after Attila's

THE 'DOMAGNANO TREASURE'

Late 5th–early 6th century
Domagnano, Republic of San Marino

1. BIRD-SHAPED GOLD CELLWORK BROOCH (FIBULA)

Gold, garnet
Louvre Abu Dhabi

2. CELLWORK CICADA PENDANT

Germanisches Nationalmuseum, Nürnberg

3. GOLD CELLWORK MOUNT WITH GARNET AND GLASS INLAY

4. GOLD CELLWORK PENDANTS WITH GARNET, PEARL, AND GLASS INLAY

5. GOLD CELLWORK EARRING WITH GARNET INLAY AND A PEARL

6. GOLD FINGER RING WITH GARNET INLAY

The British Museum, London

ATTILA A GERMÁN HAGYOMÁNYBAN

ATTILA IN GERMANIC TRADITION

Halála után Attila viszonyítási ponttá vált hatalmának örökösei, az újszülött európai germán királyságok előkelőinek körében.

A Hun Birodalomnak nagy szerepe volt abban, hogy Európa talaján új elittek erősödhesse meg: e germán népek emiatt őrizhették meg az utolsó nagy hun uralkodó, Attila alakját emlékezetükben. E folyamatosság nem csak a szövegekben azonosítható. A hun kori tárgyi kultúra a germán elittek körében sokáig élő hagyományt teremtett: fegyverzetük – így a hosszú kard mellett használt rövid kard, a sax – mellett egyéb tárgyak, főleg a vörös kőberakásokat egyre bőségesebben használó elit díszítőművészet, valamint temetkezési rítusaik egyaránt erről tanúskodnak.

After his death, Attila became the yardstick for kingship among the heirs to his power, among the elites of the newly-founded Germanic kingdoms of Europe.

The Hun Empire played a major role in the rise and growth of new elites, explaining why the Germanic peoples preserved the memory of Attila. This continuity can be traced not only in the relevant texts: Hun-period material culture was the source of a living tradition among Germanic elites as attested by their weapons – such as the *seax*, the short sword used in addition to the long sword – and other articles, principally pieces inlaid with red stones used widely in the decorative items made for the elite, as well as in their funerary practices.

ATTILA MINT AZ ELSŐ MAGYAR KIRÁLY

ATTILA AS THE FIRST HUNGARIAN KING

A középkori hazai krónikás hagyomány az első magyar királyként tartotta számon Attilát.

Alakja így méltóságteljes uralkodóként, trónon ülve, paláttal és koronával jelenik meg az 1360 körül készült Képes Krónika 5. oldalán látható A miniatúrában, vagy az 1488-ban kiadott Thuróczy-krónika fametszetű illusztrációján is.

Attila legnagyobb hatású képi megformálása 1630 körül született meg Berger Illés udvari történétíró *Historia Hungariae* című művének rézmetszetű illusztrációjaként. A kötet végül nem jelent meg, a metszetek azonban 1664-ben kiadásra kerültek a Nádasdy Mausoleum elnevezésű kötetben, amely mintegy a középkori magyar királyok képzeletbeli panteonjaként szolgál. Attila alakjánál – amely a sorozat egyetlen profil beállítású darabja – a metsző abból az 1500 körüli itáliai éremportréből indult ki, amely faunként ábrázolja a hun királyt. Attila méltóságteljes megjelenítéséhez a metsző elhagyta a faunszarvakat és a számárfületeket, és hosszú prófétaszakállal, fején királyi rangját jelző liliomos nyitott koronával ábrázolta. A baljában tartott zászlón címerállata, a koronás turul látható; jobbában a „hadisten kardját” tartja, ahogyan a Képes Krónika és a Thuróczy-krónika illusztrációján is.

Medieval Hungarian chronicles designate Attila as the first Hungarian ruler.

He is portrayed as an enthroned, dignified sovereign in the historiated initial on folio 5 of the *Chronicon Pictum* (*Illuminated Chronicle*) made around 1360 and in the woodcut to the *Thuróczy Chronicle* printed in 1488.

Attila's most impactful portrayal in the visual arts was the copper engraving to the court historian Illés Berger's *Historia Hungariae*. Although the volume itself was never published, the engraving appeared in the volume *Nádasdy Mausoleum*, an imaginary pantheon of the Hungarian kings. Attila's figure – the only one shown in profile – was based on an Italian coin portrait minted around 1500 that portrays the bust of the Hun king in the likeness of a faun. The engraver omitted the faun's horns and the pointed donkey ears that would have detracted from Attila's dignified appearance and portrays him with a long prophet's beard with the open Angevin crown on his head signalling his royal rank. The banner in his left bears the image of a turul bird, Attila's totem animal, and in his right he holds the sword of Mars, as in the illustrations of the *Chronicon Pictum* and the *Thuróczy Chronicle*.

1. KEVE. 2. KADICHA. 3. KEME. 4. BELA. 5. BUDA. 6. ATHILA. 7. ARPADUS. 8. SABOLCH. 9. GYULA. 10. CHINDUS.
 11. LEEL. 12. VERBULCRUS. 13. URSUS. 14. GEYSA. 15. STEPHANNUS I. *primus Rex Christianus.* 16. PETRUS. 17. ABA. 18. ANDREAS I. 19. BELA I. 20. SALO. *dit.*
 21. GEYSA I. 22. S. LADISLAUS. 23. COLOMANNUS. 24. STEPHANNUS II. 25. BELA II. *Caesar.* 26. GEYSA II. 27. STEPHANNUS III. 28. LADISLAUS II. 29. STEPHANNUS IV. 30. BELA III.
 31. EMERICUS. 32. LADISLAUS III. 33. ANDREAS II. 34. BELA IV. 35. STEPHANNUS V. 36. LADISLAUS IV. 37. ANDREAS III. 38. WENCESLAUS. 39. OTTO *Bavarus.* 40. CAROLUS I.
 41. LUDOVICUS I. 42. MARIA. 43. CAROLUS II. 44. SIGISMUNDUS. 45. ALBERTUS. 46. LADISLAUS V. 47. ULADISLAUS. 48. IOH. HUNIADES. 49. MATTHIAS I. 50. ULADISLAUS II.
 51. LUDOVICUS II. 52. IOHANNES. 53. FERDINANDUS I. 54. MAXIMILLIANUS. 55. RUDOLPHUS. 56. MATTHIAS II. 57. FERDINANDUS II. 58. FERDINANDUS III. 59. FERDINANDUS IV. 60. LEOPOLDUS.

ORDNUNG UND BILTNUS ALLER H
 ZOGEN UND KONIGE IN HUNGARN

Attila halála után 1227 évvel

HEINRICH RAAB:

**MAGYAR VEZÉREK ÉS KIRÁLYOK
KEVÉTŐL I. LIPÓTIG**

Rézmetszet

1680 körül

*MNMIKK Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi
Képcsarnok, Budapest*

1,227 years after Attila's death

HEINRICH RAAB:

**HUNGARIAN LEADERS AND KINGS
FROM KEVE TO LEOPOLD I**

Engraving

Around 1680

*HNM—Public Collection Centre, Hungarian National
Museum, Historical Gallery, Budapest*

anno ab incarnatione dñi quatuorcentesimo primo. Ab ingressu vero hungarorum in panonia. Anno rviij. Hungari siue huiusmodi concordia uoluntate. Atylam filium Bentebuz. consuetudine romanorum super se regem prefecerunt. Et ipse suam patriam suam de flumine tylice usque ad principatum constituit ac rectoris. Verumque se faciens regem hungarorum. metum orbis flagellandi. Atyla in gratia filius Bentebuz nepos magni magi. inuentus in engra. Per hunc. aedonum. Gactonum. danorum. metus orbis terre et flagellum dñi. Erat enim terra atala colore tecti. oculis frivolis. elatus in celsu pectore lato. barbam plavam adhibebat. Veneris etiam erat ultra modum. In acta sua es tene contempnebat. Iudaeis quidem te

pare. Astutissimus impius ac sollicitus fortitudinis copertentis suo corpore habebatur. Inuoluntate magnanimus. Annis polius mundi s thabnacul' cuncta q' utebatur. Amabatur siquidem ab erantia natione eo quod est liberat' a communis. Et nanquam uero seruitutem quam habebat. mirabiliter a suis timebatur. Linguam idem diuisam natione de fimbriis orbis terre ad eum confluerebant. quibus libaliter ipse affluerebat. Habebat enim decem milia annuum falcatorum. Diverfas machinas et omnia ingenia quibus castra urbesque confringuntur. que in suo exercitu secum ferebat. Thabnacula quidem namque modis diuisorum regnorum opata habere consuevit. Vni tamen habebat sic celebre ac sollempne. ut ex laminis aureis mixtae et unctum solidata moto solui. et nunc reuolungi attēderet statim reuoluntate. Columpne eius ex auro latebant habentes uncturas opa ductilia in medio tamen uacue insigne inacturas lapidibus preciosis fabricate iungebantur. Si et sita manibilla diuulgere ad exercitum diuisarum panamum equis. Quis quibus insus est huiusmodi largit' tantum egentibus tribuebat. ita quidem

ut duos hiet aliqui pusu quicquid di. Iste uero maniballe crebillo purpuram habebant patina. Si et regales selle erant ferebant et lapideis preciosis latebant. Oculi sa cuncta aurea uasa etia coque uaria aurea erant. Talibus autem eius erant purissimo. mixtae fabricate seani in exercitu ferebant. In huiusmodi genere et auis senili pompis. Atyla rex huiusmodi erat gladius. Expedio uero sua pter exanans nacos decem centenis milibus interorum. Inuoluntate replebantur. Ita quidem ut si unum septem decem contigisset. statim pro ipso alter periret. Anna quidem gens eius exercitio maxime in metibus uanis diuersimode fabricate latebant. Arnis huiusmodi lanceas acutissimas perter et cultros acutissimos infemore. Balnetum quoque regis arle. quod in suo sacro gestare. Iste tamen habebat cum corona. Quod signum hungari dñm se regere per conuincitatem usque tempa dñs Beyche filij Toru. in exercitu semp' communum gestare.

Continuatio historie.

Antem conuulso pho in Tezamaur redisset huiusmodi victoria

ad sua thabnacula diebus punitis ultra tunc cum uocibus pman sentit. Et hoc tunc rex. Atyla ad orientem sollempneri cuncta sentit. Gregam inquam demicus de uerona cum principibus gnamie accerens. omnem om. agere et reuerentiam regi atyle fuisse phibetur. Suggestit itaque regi ad optes occidentales psonaliter accedere ubi magnum honore posse aduisti. Cuiusquidem amplexus conuulsi exercitum statim pclamato. Egressus de sicambria. primo illincos dicitur inualisse. Deum Constantie regnum pmissit. Cuiusmodi regnum uer occurrit. Quae cum gente tota aters. suo domino subingant. A loco at illo egressus iura tenui. Argenti namque ciuitate obsedit. Quaedam ciuitatem romanorum nullus cessat potuit primitus expugnare. Ipe atyla expugnauit. dimiduum enim eius in omnis locis. ut amictis aduicentibus sine grauitate uia liba pberetur. Edicens firmissime ne ipsius munus ipso inuente minueret. Ut eade ciuitas uo. arguita si Strozburg uocaretur. ipse uiam plurimam quod inuicem et fecerat apud. Auoro igitur suo exercitum de Argentina. Inuicem

triumphat,
 latent.
 Leoni,
 ca rofas.
 co fortis
 rofas.
 nul zmula Virtus
 lma, viret.
 um,
 arma capit.
 eat hostes,
 cnse suo.
 nque
 e volat.
 Coronas,
 la pedes.
 cuncta Ferarum
 ma tenet.
 a Leoni,
 ena rofas.
 ore
 ore magis.
 us amorem
 atque Deo.
 Czar
 Leopoldus
 vellus,
 dus habet.
 enustum
 onos.
 ia sunt hae,
 a decent.

per tela, per ignes

melis Celsissima
 feruus
 Anno Domini

Abba Hunnorum
 Dacorum Rex Me
 Dei & Annorū
 Anno Domini

Gottorum Medorum
 tus Orbis, Flagellum
 124. Mortu
 457.

Attila halála után 1247 évvel

ATTILA MINT AZ ESTERHÁZYAK ŐSE

Rézmetaszt

In: *Trophaeum Nobilissimae ac Antiquissimae Domus
Estorianaes*, Bécs, 1700

Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnok,
Budapest

1,247 years after Attila's death

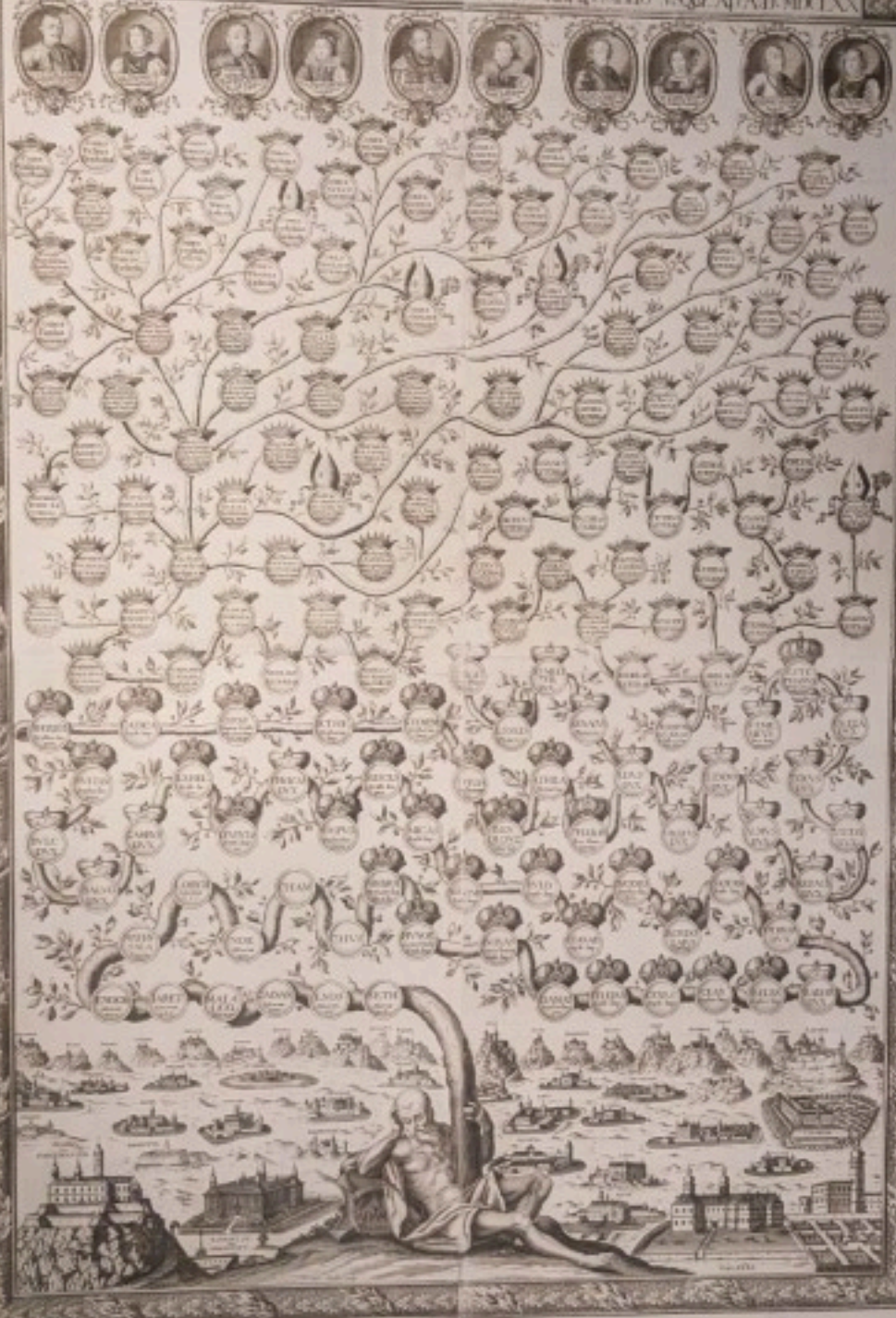
ATTILA AS THE ANCESTOR OF THE ESTERHÁZY FAMILY

Engraving

In: *Trophaeum Nobilissimae ac Antiquissimae Domus
Estorianaes*, Vienna, 1700

HNM–Public Collection Centre, Hungarian National
Museum, Historical Gallery, Budapest

ARBOR GENEALOGICA INCIPTA FAMILIA ESTERHAS AB OUIE (UNDE) USQUE AD ANNUM MDCLXX

ARBOR GENEALOGICA INCIPTA FAMILIA ESTERHAS AB OUIE (UNDE) USQUE AD ANNUM MDCLXX

THE FAMILY TREE OF THE HOUSE OF ESTERHÁZY

HUNYADI MÁTYÁS MINT „MÁSODIK ATTILA”

MATTHIAS HUNYADI, A 'SECOND ATTILA'

A 15. század végén több történetíró is párhuzamba állította Hunyadi Mátyást Attilával, hol pozitív, hol pedig negatív összefüggésben.

Thuróczy János krónikája szerint Mátyással Attila dicsőséges uralkodása tért vissza a magyar történelembe: „egy második Attilát adott a sors ebben a diadalmas vezérben”. Bonfini szerint az „isteni Mátyás [...] Attila után elsőként kényszerítette fegyelemmel engedelmességre a kemény nyakú magyart”.

Callimachus Experiens itáliai humanista *Historia Attilae* című írásában ugyanakkor negatív értelemben von párhuzamot a ravasz és eszes, ám hataloméhes, a cseh trónra is aspiráló Mátyás és Attila között, a hun királyhoz hasonló faunszerű vonásokkal ruházza fel a magyar királyt.

A 16. században a bécsi udvarban a humanista politikai propaganda nyomán szintén olyan portrétípus alakult ki az 1485-ben Bécset is elfoglaló Mátyásról, amelyen faunszerű vonásokkal, rövid, göndör hajjal és kecskeszakállal, mintegy „második Attilaként” jelenik meg.

In the late fifteenth century, several historians drew a parallel between Matthias Hunyadi and Attila, some favourably, others less so.

In János Thuróczy's chronicle, King Matthias reign is presented as the return of Attila's glorious rule to Hungarian history: "fate gifted us a second Attila in this victorious leader". In Bonfini's words, "for the first time after Attila, the divine Matthias [...] forced the stiff-necked Hungarians into submission through discipline."

In contrast, in his *Historia Attilae*, the Italian humanist Callimachus Experiens drew a negative parallel between the cunning and shrewd Matthias, who in his lust for power had set his sight on the throne of Bohemia, and characterised the Hungarian king as having faun-like features to accentuate his resemblance to the Hun king.

In the 16th-century Viennese court, Matthias, who had occupied Vienna with his army in 1485, was similarly portrayed as a 'second Attila' and given faun-like features, such as short curly hair and a goatish beard, under the influence of humanist political propaganda.

AZ ELŐZŐ KÖNYV 147. OLDALÁN

MIKÉNT A TÖRTÉNELMI KORSZAKALKOTÓI ATILÁTÓL DEÁK FERENCIG

1477-1478
 Magyar Királyság, Magyar Királyság, Magyar Királyság, Magyar Királyság

About 1477 years after Attila's death

KEY FIGURES OF HUNGARIAN HISTORY FROM ATILA TO FERENC DEÁK

1477-1478
 Magyar Királyság, Magyar Királyság, Magyar Királyság, Magyar Királyság

1850S MILITARY UNIFORM

The uniform is a dark blue tunic with a high collar and a decorative gold braided cord running down the front, secured with large, ornate gold metal clasps. The tunic has a flared hem with a gold braided border. The sleeves are also decorated with gold braiding. The uniform is paired with bright red trousers and black leather shoes.

KÖZSÜTŐ LAJOS ATÉLLAKARÓTÁR
LACIS KÖZSÜTŐS ATÉLLA CSÓR

Atéllakáró a katonák egyik jellegzetes ruhájának volt, amelynek szerkezete a tunic, az a katonák által viselt ruhák közül a legjellegzetesebb.

Az 1850-es években a katonák viselték ezt a ruhát, amelynek szerkezete a tunic, az a katonák által viselt ruhák közül a legjellegzetesebb.

Az 1850-es években a katonák viselték ezt a ruhát, amelynek szerkezete a tunic, az a katonák által viselt ruhák közül a legjellegzetesebb.

Az 1850-es években a katonák viselték ezt a ruhát, amelynek szerkezete a tunic, az a katonák által viselt ruhák közül a legjellegzetesebb.

Az 1850-es években a katonák viselték ezt a ruhát, amelynek szerkezete a tunic, az a katonák által viselt ruhák közül a legjellegzetesebb.

Az 1850-es években a katonák viselték ezt a ruhát, amelynek szerkezete a tunic, az a katonák által viselt ruhák közül a legjellegzetesebb.

KOSSUTH LAJOS ATILLAKABÁTJA

LAJOS KOSSUTH'S ATILLA COAT

Az atillakabát a reformkor egyik jellegzetes ölfőzéke volt, amely fent szorosan simult a testhez, de a korábban divatos rövid dolmányokkal ellentétben deréktól kibővült, és akár térdig is érhetett.

Az öltözék megnevezése „atilla” formában már 1808-ban szerepel a debreceni német szabócéh remekkönyvében. A névadást a *Mausoleum* 1625 körül készült Attila-metszete inspirálhatta, amely derékig szűk, sűrűn zsinórozott, majd szoknyaszerűen kiszélesedő, hosszú dolmányban ábrázolja a hun királyt.

Az atilladolmányt és prémes változatát, az atillamentét polgárok és nemesek egyaránt viselték, 1848-ban a Nemzetőrség egyenruhájaként is rendszeresítették. Az itt bemutatott, kékeszöld posztóból készült, aranyszínű zsinórozással és paszománnyal díszített atilladolmányt Kossuth Lajos viselte díszöltözétként az emigrációban, 1851. évi angliai és amerikai útjai során. Örökségként fiához, Kossuth Ferenchez került, aki a Nemzeti Múzeumnak ajándékozta.

Atilla coats were a distinctive item of clothing during the Age of Reform in Hungary, whose upper part hugged the body, but unlike the earlier dolman, it widened from the waist downward and could extend as low as the knees.

The designation *atilla* for this coat type is already attested in the German guild catalogue of a tailors' guild active in Debrecen in 1808. The name was inspired by the copper engraving of Attila made around 1625 appearing in the *Mausoleum*, which shows the Hun king wearing a long dolman with elaborate braiding hugging the body down to the waist and a wider skirt-like lower part.

The *atilla* dolman and its variant trimmed with fur known as the *atilla mente* were worn by both the nobility and the more affluent middle class. Eventually, the *atilla* became the uniform of the National Guard in 1848, during the revolutionary fights against the Habsburg Monarchy. The heavily braided *atilla* dolman of grass green felt with heavy gold braiding was worn by Lajos Kossuth as his ceremonial attire during his years in exile, when he visited Britain and the United States in 1851. It was inherited by his son Ferenc who donated it to the National Museum.

Árcképek az 1000 körül
SZENTPÉTER JÓZSEF, TÓTH NEPOMÁK
JÁNOS DISEKARDIA, SÓBKÉVÉLVÉN TREBELT
EGYÜSTVE TEREKEN ATTILA, ÁRPÁD ÉS SZENT
ISTVÁN ALAKJÁVAL.

Évszám
1000
Műhely: Szépművészeti Múzeum, Budapest

Árcképek az 1000 körül
SZENTPÉTER JÓZSEF (J), TÓTH NEPOMÁK JÁNOS
DISEKARDIA ÉS MENTEKŐTŐK ATTILA ÉS A HÉT
MAGYAR VEZÉR KÉPMÁSÁVAL.

Évszám
1000 körül
Műhely: Szépművészeti Múzeum, Budapest

Árcképek az 1000 körül
JÓZSEF SZENTPÉTER, GALA BŐRŐK JÁNOS
NEPOMÁK TÓTH WITH EMBROIDERED DECORATIVE
MOUNTS DEPICTING ATTILA, ÁRPÁD, AND SAINT
STEPHEN.

Évszám
1000 körül
Műhely: Szépművészeti Múzeum, Budapest

Árcképek az 1000 körül
JÓZSEF SZENTPÉTER (J), GALA BŐRŐK JÁNOS
NEPOMÁK TÓTH WITH EMBROIDERED DECORATIVE
MOUNTS DEPICTING ATTILA AND THE SEVEN MAGYAR
CHIEFTAINS.

Évszám
1000 körül
Műhely: Szépművészeti Múzeum, Budapest

BUDA VEZÉR MINT BUDA VÁROSÁNAK NÉVADÓJA

BUDA AS THE EPONYM OF THE TOWN OF BUDA

A Buda név az Árpád-kor kezdetén a mai Óbuda területén, az ókori Aquincum helyén kialakult települést jelölte, a név csak a tatárjárás után szállt át a budai Várhegyen kiépült új városra.

Középkori krónikáink szerint a város Attila testvéréről kapta a nevét. Sebastian Münster kozmográfiai művében (Basel, 1544) a Buda látképe alatt olvasható képmagyarázat szerint „a Magyar Királyság fővárosa Attila testvéréről kapta a nevét”. A Batthyány család németújvári ősgalériájából származó, Buda vezért ábrázoló festmény háttérében ugyanezért ábrázolta a festő a budai vár látképét.

A Nibelung-ének címen ismert középkori német hősi eposz szerint a mai Óbuda területén volt Attila székhelye, Etzelburg, azaz „Etele (Attila) vára”. A hun király székvárosa a középkori latin forrásokban Sicambria néven szerepel, és így jelöli a települést „Nyugat-Hunnia” 1751-ben megjelent történelmi térképe is.

At the dawn of the Árpád Age, the first settlement associated with Buda was established where the Roman town of Aquincum had once lain in today's Óbuda. Only after the Mongolian invasion of 1241 did the new town on Castle Hill come to be called Buda.

Although linguistic studies have demonstrated that the toponym Buda can be derived from Slavic voda ('water'), probably a late echo of the Roman name of Aquincum ('abundant in water'), the medieval chronicles record that Buda was named after Attila's brother.

In Sebastian Münster's *Cosmograph* (Basel, 1544), the caption to a view of Buda reads as follows: 'The capital of the Kingdom of Hungary was named after Attila's brother. This explains the view of Buda Castle in the background of the painting showing Buda in the gallery of the Batthyány family in Németújvár.'

According to the *Nibelungs Saga*, the medieval German heroic epic, Attila established his seat, Etzelburg ('Attila's castle') in the area now known as Óbuda. The Hun king's seat is designated as Sicambria in medieval Latin texts and the same toponym appears on the historical map of 'Western Hunnia' from 1751.

Paul Loebhart - Matthäus Wankel: „Attila páncélja” a bécsi császári fegyvertárban. Akvarell. In: Ansichten der Arsenalkammer im kaiserlichen Zeughaus zu Wien, 1818. Bécs, Heeresgeschichtliches Museum

Paul Loebhart - Matthäus Wankel: „Attila's Armour in the Imperial Arsenal in Vienna. Watercolour. In: Ansichten der Arsenalkammer im kaiserlichen Zeughaus zu Wien, 1818. Vienna, Heeresgeschichtliches Museum

A török háborúk korában és azután legalább két vértzetet és néhány fegyvert is Attilának tulajdonítottak.

Egy 1818-ban készült akvarell és egy 1846-ban megjelent gyűjteményi vezető szerint a bécsi császári fegyvertárban ebben az időben Attila vértjeként volt kiállítva egy mára elveszett pikkelypáncél, amely minden bizonnyal egy 17. századi lengyel nemesi, ún. „szarmata” vért volt. A melléte elhelyezett latin nyelvű felirat szerint a vértet korábban Pozsonyban őrizték, majd a magyar rendek 1741-ben, koronázása alkalmából Mária Teréziának ajándékozták.

1932-ben az Osztrák Köztársaság a Velencei Egyezmény értelmében több magyar vonatkozású műtárgyat is átadott az egykori császári-királyi gyűjteményből a Magyar Nemzeti Múzeumnak. Ezek között volt „Attila páncélja” is, amellyel azonban ekkor már egy 1620 körüli félvértet azonosítottak. A későbbi irodalom a tárgyat Pálffy Miklós (1552–1600) győri kapitány személyéhez kötötte.

A 17. században más tárgyakat is Attila fegyvereiként tartottak számon, így például a gyermek Rákóczi Ferenc ingóságainak 1688-ban Munkácson felvett leltárában is szerepel Attila pajzsa és buzogánya.

The historical memory of Attila materialised in objects as well. At least two armours and a few weapons (with toys amongst them) were attributed to Attila at the time of the Turkish wars and later.

A watercolour made in 1818 and a guide to the collection from 1846 both claim that the collection of the Imperial Armoury in Vienna included a scale armour (now lost) that was believed to have belonged to Attila. However, it seems more likely that this lost scale armour had in fact been a 17th-century 'Sarmatian' armour of the Polish nobility. According to the Latin caption to the armour, it had previously been housed in Bratislava and the Hungarian estates had gifted it to Maria Theresa in 1741 on the occasion of her coronation.

In accordance with the terms of the Venice Agreement of 1932, the Republic of Austria returned several articles with a Hungarian relevance in the royal and imperial collection to the Hungarian National Museum. These included 'Attila's armour' which at the time was identified with a half-armour made around 1620. Later studies associated this armour with Miklós Pálffy (1552–1600), Captain of Győr.

Several other articles were regarded as Attila's weapons in the seventeenth century: for example, an inventory of Ferenc Rákóczi's possessions compiled during his childhood in 1688 at Munkács lists the shield and mace of Attila.

16. Ugyan bevaló Lemeth Hrv. 1.
 17. Ugyan bevaló Törökös és Bar. Hrv. 1.
 18. Ugyan bevaló Törökös és Bar. Hrv. 3.
 19. Ugyan bevaló Törökös és Bar. Hrv. 4.
 20. Ugyan bevaló Törökös és Bar. Hrv. 5.
 21. Ugyan bevaló Törökös és Bar. Hrv. 6.
 22. Ugyan bevaló Törökös és Bar. Hrv. 7.
 23. Ugyan bevaló Törökös és Bar. Hrv. 8.
 24. Ugyan bevaló Törökös és Bar. Hrv. 9.
 25. Ugyan bevaló Törökös és Bar. Hrv. 10.
 26. Ugyan bevaló Törökös és Bar. Hrv. 11.
 27. Ugyan bevaló Törökös és Bar. Hrv. 12.
 28. Ugyan bevaló Törökös és Bar. Hrv. 13.
 29. Ugyan bevaló Törökös és Bar. Hrv. 14.
 30. Ugyan bevaló Törökös és Bar. Hrv. 15.

Sub lra C

1. Ugyan bevaló Törökös és Bar. Hrv. 1.
 2. Ugyan bevaló Törökös és Bar. Hrv. 1.
 3. Ugyan bevaló Törökös és Bar. Hrv. 1.
 4. Ugyan bevaló Törökös és Bar. Hrv. 1.
 5. Ugyan bevaló Törökös és Bar. Hrv. 1.

Azok a tárgyak, amelyeket 1698-ban
 a GYERMEK II. RÁKÓCZI FERENC
 INGÓSÁGAINAK LEÍRÁSÁBAN,
 „ATTILA PAJZSA ÉS BÚZOGÁNYA”
 (NR. 24-25.)

Munkács, 1698
 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
 Budapest
 Reprodukció

About 1235 years after Attila's death

'THE SHIELD AND MACE OF
 ATTILA', ENTRIES NO. 24 AND 25 IN
 THE INVENTORY OF PROPERTIES
 OF THE INFANT FERENC RÁKÓCZI II

Munkács (today Mukachevo in Ukraine), 1698
 National Archives of Hungary, Budapest
 Reproduction

Informational text panel located to the left of the armor, providing details about the exhibit.

A framed document or manuscript, likely a historical record or inventory, placed below the armor.

A small informational label at the bottom center of the display case.

Alatta halála után 1468 körül

**HÁZSI MÁRCS
A MAGYAR ŐSERŐT MEGTESTESÍTŐ
CSABA VEZER MEGSZABADÍTTA A
BUNJCSÉKDE VERT ERDÉLYT**

Szerkesztő
RÖI
Cácsi Múzeum, Zircpánság

1468 years after Áskó's death

**István Mészáros
CSABA, THE EMBODIMENT
OF THE ELEMENTAL FORCE
OF ALL HUNGARIANS, FREES
TRANSYLVANIA FROM ITS CHAINS**

Szerkesztő
RÖI
Cácsi Múzeum, Zircpánság

A SZÉKELY HIMNUSZ

THE SZÉKELY ANTHEM

Az 1920 után kényszerűen a trianoni Magyarországra áttelepülő székelyek körében született meg a ma Székely himnusz néven közismert mű.

Erdélyben 1920 szeptemberétől a teológiai karokon kívül egyetlen magyar nyelvű felsőoktatási intézmény sem működhetett, így a legtöbb magyar anyanyelvű egyetemi hallgatónak és oktatónak el kellett hagynia szülőföldjét. Ebben a légkörben jött létre Szegeden a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete (SZEFE), amelyet Csanády György és négy társa alapított. Az egyesület nem pusztán önszervező közösségként működött, hanem kulturális és szellemi otthon is biztosított a hallgatók számára, akik új környezetben keresték identitásuk megtartásának és kifejezésének módját. Legfontosabb hagyományuk a „májusi nagyáldozat” nevű ünnepi találkozó lett. 1921-ben erre az alkalomra írta meg Csanády György a *Bujdosó ének* című versét, az akkoriban kantátaként emlegetett művet, amelyet Mihalik Kálmán zenésített meg. A dalt először 1922. május 22-én mutatták be az Aquincumban rendezett SZEFE-találkozón, a zeneszerző jelenlétében. Ettől kezdve a közösség himnuszaként élt tovább.

The song known as *The Székely Anthem* was conceived among the Székelys who had relocated to the rumped Hungary, after the country was carved up in accordance with the Versailles treaty in 1920.

From September 1920, there was no institution in Transylvania offering higher education in Hungarian aside from faculties of theology and most Hungarian university students and lecturers were forced to leave their birthplace now in Romania. The Association of Székely University and High School Students (SZEFE) was founded by György Csanády and four fellow-students of his others in Szeged. This association was not merely a self-help community but also provided a cultural and intellectual milieu for the students, who searched for ways they would be able to preserve and express their identity in the new political climate. Their most salient tradition was the festive meeting known as the 'Great May Communion'. György Csanády wrote his poem *Bujdosó ének* [Song of the Outlaws], called a cantata at the time, for the meeting held in 1921. The poem was set to music and first performed on May 22, 1922, on the occasion of the SZEFE meeting held in Aquincum. It became the association's anthem.

CSABA UTJA.

Attila halála után 1467 évvel

HELBING FERENC:

CSABA ÚTJA

Papír, akvarell, tus

Illusztráció a Magyar hun mondákhoz

1920

MNMKK Iparművészeti Múzeum Adattár, Budapest

1,467 years after Attila's death

FERENC HELBING:

CSABA'S PATH

Watercolour, ink on paper

*Illustration to the Magyar hun mondák [Hungarian
and Hun legends]*

1920

*HNM–Public Collection Centre, Museum of Applied
Arts, Archive, Budapest*

CSABA KIRÁLYFI ÉS A SZÉKELYEK

PRINCE CSABA AND THE SZÉKELYS

A székelység körében mind a mai napig tartja magát a gondolat, amely szerint ők a hunok leszármazottai, és Attila fia, Csaba királyfi az ősatyjuk.

A hun–székely rokonság első ismert írásos forrása Kézai Simon 13. századi *Gesta Hungarorum*, amely Anonymus korábbi munkája alapján ezzel egészítette ki a Csaba Görögországba meneküléséről szóló mondát. Az évszázadok folyamán újra és újra előkerülő kép a 20. században, a Trianon-trauma hatására erősödött fel, amikor a székelyek nemzeti önállóságukat próbálták megfogalmazni, ennek következtében született meg önálló zászlójuk és himnuszuk. Utóbbiban felbukkan az említett Csaba királyfi, aki egyfajta megváltóként jön el hun seregével, ha népe szorult helyzetbe kerül. A hun–székely rokonságról már a 16. századi székely írástudó, Benczédi Székely István (*Chronica ez vilagnac yeles dolgairól*, 1559) is írt, de a 19. század derekán Kriza János székely népköltési gyűjtései közt is számos olyan szöveget találunk, mint az alábbi udvarhelyszéki ének: „Azét, mer én székőj vagyok, / Mindön embört nem uralok / Attila vót az én apám / Szép örökség maradt reám”

The belief that they are descended from Prince Csaba, Attila's son, persists to this very day among the Székelys.

The earliest written mention of Hun–Székely kinship can be found in Simon de Kéza's *Gesta Hungarorum*, a chronicle compiled in the thirteenth century, who embroidered on the legend recounted by the Anonymous Notary according to which Csaba fled to Greece. This origin myth resurfaced repeatedly as the centuries passed and it enjoyed a tremendous surge in popularity after the trauma of the Versailles peace (1920) when Hungary was carved up and the Székelys strove to negotiate their national independence which involved the creation of their own flag and anthem. Prince Csaba appears in the anthem, who, as a kind of pagan saviour, will come to rescue with his Hun army if his people ever find themselves in a dire situation. The Hun–Székely kinship was treated as a fact by István Benczédi Székely in his *Chronica ez vilagnac yeles dolgairól* [Chronicle of the illustrious events of this world], published in 1559, and János Kriza's anthology of Székely folk poetry (*Vadrózsák. Székely népköltési gyűjtemény*, 1863). The latter contains several pieces reflecting this belief, such as the following song from Udvarhelyszék: "Only because I'm a Székely / I don't rule men of the world / Attila is my forefather / its his legacy I'm worth."

ATTILA

Isztambulban, Törökország legnépesebb városában a Hadtörténeti Múzeum (Harbiye Askeri Müzesi) bejáratánál, illetve udvarán a török világ kiemelkedő hadvezéreit ábrázoló mellszobrok sorában Attila is megtekinthető. A múzeum gyűjteményében továbbá a hun állam jelképei és zászlói is szerepelnek.

Varga Zoltán (Magyar-Turán Alapítvány)

In Istanbul, Turkey's most populous city, Attila can be seen among a series of busts depicting prominent Turkish military commanders at the entrance and in the courtyard of the Military History Museum (Harbiye Askeri Müzesi). The museum's collection also includes symbols and flags of the Hun state.

Zoltán Varga (Hungarian Turan Foundation)

ATTILA A TÖRÖK NEMZETI MÍTOSZOK HŐSEKÉNT

ATTILA, THE HERO OF TURKISH NATIONAL MYTHS

Attila alakja hasonló pozitív vonásokat vett fel az európai világgal érintkező török–türk miliőben is.

E legújabb magyar értelmezések nemcsak lényegileg rokonok a török–türk államokban az elmúlt évtizedekben felvirágzó Attila kultusszal, hanem közvetlen kapcsolatban is állnak vele.

Noha a türk nemzetek körében Attila ma komoly népszerűségnek örvend, a történeti adatok arra mutatnak, hogy Törökországban csak az 1920-as évek végén, magyar turkológusok hatására jelent meg az Attila-mondakör, a közép-ázsiai türk államoknál pedig a Szovjetunió felbomlása utáni modern nemzetépítés kapcsán nyert teret a hun nagykirály kultusza. Attila a török miliőben képregények hőseként, történeti munkákban, tankönyvekben is felbukkant, és jelentős számú művészi alkotás ihletője.

Attila is portrayed in a similarly positive vein in the Turkish and Turkic cultural realm that maintains contact with the European world.

More recent Hungarian interpretations are not merely strongly related to the cult of Attila flourishing in the Turkish and Turkic states, but are directly related to the latter.

Although Attila enjoys immense popularity among the Turkic nations, the historical record suggests that the legends of Attila appeared in Turkey in the late 1920s, under the influence of Hungarian turkologists, while the cult of the Hun king became popular in the Central Asian Turk states after the disintegration of the Soviet Union, as part of modern nation-building. In the Turkish cultural milieu, Attila appears as the hero of comic books, in historical works and in school textbooks, and he also inspired several works of art.

Attila nagyfejedelem emléke és a hunokkal való rokonság (leszármazás) hagyománya a magyarok mellett még számos sztyeppi (török) nép legendavilágában felbukkan. Ezeknek sok eleme legtöbbször inkább csak utólagos legendaátvétel, azonban az európai hun birodalom felbomlását követően számos hun eredetű csoport vonult vissza az eurázsiai sztyepp Don és Kaszpi-tenger közötti régiójába. A Kaukázus északi előterének síkságain létrejövő Onogur törzsszövetség jelentős része is hun törzsmaradványokból alakulhatott ki. Az utóbbi évek genetikai kutatásai pedig több honfoglalás kori csontvázból kinyert DNS-minta (bodroglői honfoglalás kori csontvázletelek) alapján, valamint III. Béla (Árpád-házi uralkodó) férfiági leszármazási vonala mentén is egyértelmű genetikai rokonságot mutatott ki, előkelő belső-ázsiai hun temetkezésekből származó csontvázletelek DNS-mintáival (2020. *European Journal of Human Genetics*: P. Nagy, E. Neparáczki et al. 2022. *Current Biology*: Z. Maróti, T. Török, E. Neparáczki).

Aside from the Hungarians, the remembrance of Attila and the tradition of kinship with or descent from the Huns is attested among the beliefs of several other steppe (Turkic) peoples, too. Many elements of these beliefs were adopted at a later date. Following the disintegration of the European Hun Empire, many groups of Hun ancestry retreated to the steppe region between the Don and the Caspian Sea. The Onogur tribal alliance occupying the plains in the northern foreground of the Caucasus was largely made up of the remnants of Hun tribes. Recent archaeogenetic research involving the genome sequencing of DNA samples extracted from the Conquest-period skeletal remains in the Bodroglői region and from descendants on the paternal line of King Béla III of the House of Árpád has compellingly demonstrated a link with the DNA samples from the burials of high-ranking Hun individuals uncovered in Inner Asia.

Bíró András Zsolt
Magyar-Turán Alapítvány
Hungarian Turan Foundation

„A kedves olvasó ítéletét azonban senki sem akarja béklyóba verni:
ha valaki azt hiszi, hogy ez lehetséges, legyen kedve szerint.”

Thuróczy-krónika, Csaba királyfi életéről szóló szakaszban
1488

„Vagy tán mind a világ elvész most, és az utolsó
nappal fénye ragyog már a nemzeteken?
Hogyha vesszünk, vesszünk! Mi se vágyunk élni tovább, és
nyugton várjuk, amit ránk szab a Sors közösen.
Sőt, ha mi hunnok az emberiség bűnét egyedül le-
moshatjuk, minekünk édes az áldozat is.”

Janus Pannonius: Az árvíz – részlet, Csorba Győző fordítása
1468

**Kiállításunk arra törekedett, hogy az Attila-legenda évszázadokon átívelő, különböző idő-
szakokban és területeken eltűnő, majd újra és újra felszínre törő, megerősödő és összefonódó
szálait a lehető legteljesebben bemutassa.**

Itt kilépünk a mítoszok időtlenségéből, s visszaférünk a mérhető idő világába. Láthattuk, hogy a különböző korokban a világ a hunok és Attila leszármazottainak tartotta a magyarokat, amint a magyarok is önmagukat. Az európai magyarság-kép és a magyarok önképe így elválaszthatatlan lett a hun uralkodó alakjától. Az Attila-hagyományban megnyilvánuló komplexitás örökségünk egyik legizgalmasabb rétege. Az elmúlt generációktól örökölt, magunkkal hozott történetek és legendák, a gyermekkorunkban hallott mesék, az olvasott regények, a később megtekintett festmények, szobrok és filmek a jelen régészeti és történeti adatsoraival kiegészülve válnak emlékezetünk részévé.

Ahogy azonban az újraalkotott hun kori arcok, ezek az emlékképek is mindig hordozni fogják alkotójuk keze nyomát.

‘However, there is no desire to rein in the reader’s imagination; if some-one
believed it to be true, so be it.’

Janos Thuróczy, *Chronicle of the Hungarians*, passage on the life of Prince Csaba
1488

‘Or will the entire world perish perchance and the sun shine
on the nations for the final time?’

Then let us perish, if perish we must! We have no wish to continue living and
await in peace, together, what Fate doles out to us.

And, if we Huns can alone wash away the sins of mankind, -
this sacrifice is all the sweeter to us.’

Janus Pannonius: *The Deluge*
1468

**Our exhibitions strove to showcase, as fully as possible, the many intertwining strands of the
Attila legend spanning the centuries, oft-times in the most unexpected places, that sometimes
disappeared, only to resurface time and again with renewed vigour.**

At this point, we are leaving the timeless realm of myths and re-enter a world of measured time. As we saw, Hungarians had been regarded by many as the descendants of Attila and his Huns, and the Hungarian self-perception, too, was inseparable from the figure of the mighty Hunnic ruler. The complexity of the Attila tradition is possibly one of the most interesting layer of Hungarian heritage. The stories and fables transmitted by previous generations heard in childhood, the novels and the paintings, statues and films seen later, as well as the findings of modern archaeological and historical scholarship all have their place in our memory.

Equally to the modern facial reconstructions of the Hunnic period individuals, these mental images manifested in various texts and artworks will have inevitably been bearing the imprints of their creators and times.

„Mérleklentes volt minden egyéb tekintetben is, a vendégeknek ugyanis arany meg ezüst serlegeket adtak, míg ő fakupát használt. Egyszerű volt a ruhája is, csupán használatban volt különb a többiekénél, sem az oldalán lévő kard, sem barbár csizmájának szíjszíjai, sem lovának zablája nem volt olyan, mint a többi szkíté, azaz nem volt fajta sem arany, sem drágakő vagy bámi más drágaság.”

„...ónási szerencséje és ezen szerencséjéből folyó hatalma oly kivállyá lettek már Attilát, hogy nem tűri el az igazságos beszédet sem, ha nem a szája íze szerint valónak látja. Mert azok közül, akik valaha a szkíta vagy ak amely más földön uralkodtak, senki sem értett olyan rövid idő alatt akkora hatalmat, mint ő, aki a tenger sőfetein is uralkodik, a egész Szászán kívül még a rómaiak is adoztatták.”

Flavius Josephus: *Historia*,
VI. 1. 271-281 – *Antik Adalok* 2014/1

Attila emlékezete átvezet a legendák időtlen világába. Egyszerre az Árpádok mítikus ősatya, alattvalóinak hatalmas ura, az Isten által mért büntetés eszkhöze és pusztító barbár. Ki volt Attila? Hogyan válik szét a valóság és a képzelet az emlékezetünkben az Attila halála óta eltelt 1600 évben?

A tényeszerű adatok, hanem a későbbi korok értelmezéseinek is az összessége. A történelmi emlékezetnek ezek az egymásra rakódó rétegei határozzák meg a mindenkori jelen gondolkodását és világlátását, ezért figyelemre méltók.

Kiemelkedő történelmi személyiségek – így Attila – emlékezete átvezet a legendák és mítoszok időtlen világába. Kivételes helyet foglal el a történelmi gondolkodásban: keresztény teológiai és filozófiai művektől kezdve különböző középkori krónikák, reneszánsz, újkori és modern képzőművészeti, irodalmi és zenei alkotások, filmek dolgozták fel, értelmeztek újra és újra életet, tetteit és személyiségét.

Az itáliai és franciaországi hagyomány Attilát és a hunokat a bizánci és szír szerzőkhöz hasonlóan félelmetes és démoni lényekként mutatta be. A germán tradíció viszont nem a világgusztifól látta Attilában, hanem a hatalma caucásara erő fejedelmet, akinek udvarában germán királyok és vitézek tolonganak.

Europában egyedurú a magyar hagyomány tekint Attilára pozitív hősként, miközben át- meg átszövik az 5–15. század közötti keresztény értelmezések. A magyar Attila- és hun hagyomány honfoglalás előtti időkre visszanyúló gyökereinek létező maig élénk vita zajlik a történettudományban és a társadalomban.

Magáról Attiláról mindössze öt egykorú szöveges forrás maradt fenn; hozzá köthető autentikus tárgyi emlék pedig nem ismert. A kiállítás egymás mellett vonultatja fel a régészeti–történelmi valóságot és az emlékezet mítoszait felidező alkotásokat.

Europában mintegy ezer éven át a magyarokat a hunokkal azonosították, és a magyarok is fölük eredeztettek magukat. Amióta a magyarok hun eredetét a 18–19. század fordulójától kezdve kétségbe vonták a modern forráskritika, nyelvtörténelmi és történettudományi eredményei, a magyar közgondolkodásban a hagyomány – amely kulturális öröksejünk részéül ma is identifikásképző erővel bír – és a modern tudomány megállapításai közötti különbözőség feszültséget teremtett. Napjainkban az archaéogenetika új természettudományos módszerei segíthetnek a kérdéshez újabb szempontokat adni.

Eppen ezért fontos tudni, hogy milyen képzettsáritások köfődtek Attilához. Vajon eléggé ismerjük-e a történelmi emlékezetünk színes és ellentmondásos hagyományrendszerét?

A történelmi kiállítások a múlt való-
ságnak feltárasát célozzák. Egy
korszakról alkotott kép nemcsak

„He showed himself temperate in other ways also. For gold and silver goblets were handed to the men at the feast, whereas his cup was of wood. His clothing was plain and differed not at all from that of the rest except that it was clean. Neither the sword that hung at his side nor the fastenings of his barbarian boots nor his horse's bridle was adorned, like those of the other Scythians, with gold or precious stones or anything else of value.”

„...his very great good fortune and the power which it had given him had made him so arrogant that he would not entertain just proposals unless he thought that they were to his advantage. No previous ruler of Scythia or of any other land had ever achieved so much in so short a time. He ruled the islands of the Ocean and, in addition to the whole of Scythia, forced the Romans to pay tribute.”

Flavius Josephus: *Historia* (tr. Roger C. Beckett),
c. 117, 20 years after Attila's death

Attila's remembrance leads into the timeless realm of legends. He was both the mythical ancestor of the House of Árpád, and an instrument of divine retribution sent by God for chastising the Christians. Who was Attila? Can we separate the strands of reality and imagination in his 1600-years-old remembrance?

Historical exhibitions strive to present what the past actually looked like. Our perception of a particular period is shaped not only by the factual evidence, but also by the interpretations of later ages. The superimposed layers of historical memory define our present attitudes and perceptions and are therefore most noteworthy. Remembrance of outstanding historical persons – Attila among them – generally leads us into the timeless realm of myths and legends. Attila occupies an exceptional place in historical thought: his life, his deeds and his personality have been the subject of Christian theology and philosophy, as well as of medieval chronicles, alongside being a central theme of Renaissance, Early Modern and modern artistic, literary and musical works, which have repeatedly grappled with how these should be interpreted.

Similarly as in the works of the Byzantine and Syriac writers before them, Attila and his Huns were portrayed as fearsome, demonic creatures in the Italian and French tradition. In contrast, the Germanic tradition did not see Attila as the destroyer of the world, but as a sovereign who had reached the pinnacle of his power, in whose court Germanic kings and warriors jostled for attention.

In Europe, Attila is seen as a positive hero solely in the Hungarian tradition, into which the Christian interpretations of the fifth to fifteenth centuries have been braided over time. There is still a lively and ongoing debate in academic and public discourse as to whether the Hungarian Attila and Hunnic tradition is indeed rooted in the period preceding the Hungarian Conquest.

No more than five contemporaneous textual sources mention Attila. There are no artefacts that can be conclusively associated with him. The exhibition surveys both the archaeological record and the historical evidence and the works-evoking the myths of remembrance.

For some one thousand years, the Hungarians were identified with the Huns and as a matter of fact, the Hungarians did indeed regard themselves as their descendants. Ever since this origin was challenged by textual criticism, linguistics and historical studies from the turn of the eighteenth and nineteenth centuries, there has been a palpable tension between public perception and the assertions and claims made in modern academic studies owing to the discrepancies between the two. At present, archaéogenetics, a novel field of research drawing on the natural sciences, can offer new insights in this respect.

In the light of the above, it is requisite to be aware of the different perceptions of Attila. Do we have an adequate knowledge of the many strands making up the colourful traditions of our historical memory and its off- lines controversial elements?

A legújabb archaeogenetikai kutatások közelebb visznek minket a hunok eredetének megismeréséhez. Az új eredmények szerint a hun kori Kárpát-medence lakosságának többsége európai származású volt, a keleti vagy részben keleti eredetű egyének aránya mindössze hat-hét százalékot tett ki. Ugyanakkor kimutatható egy jól elkülöníthető kis csoport, amely a Kárpát-medencében korábban ismeretlen, ám önmagában is változatos keleti genetikai örökséget hordozott. E személyek között vannak belső-ázsiai (hsziungnu és szienpi kori mintákra hasonlító) ősi, keleti szarmata és kaukázusi jellegzetességek is.

Current investigations have revealed that the population of the Carpathian Basin during the Hun period consisted predominantly of people of European origin. Individuals of fully or partly eastern origin made up no more than about 6–7 per cent of the population. At the same time, researchers have identified a distinct group with a highly diverse eastern genetic background that had no precedent in the Carpathian Basin. This group includes individuals of Inner Asian origin with genetic profiles similar to populations of the Xiongnu and Xianbei periods, as well as people carrying ancient genetic components linking them to Eastern Sarmatians and certain populations of the Caucasus.

A kiállításban szereplő műtárgyak és tárgyak kölcsönzését, valamint a filmrészletek és reprodukciók felhasználási jogának biztosítását köszönjük az alábbi intézményeknek: Badisches Landesmuseum, Karlsruhe | Banické múzeum v Rožňave, Rožňava – Andrásyho obrazáreň, Krásnohorské Podhradie (Andrásy-képtár, Krasznahorkaváralja) | Biblioteca Nazionale Universitaria, Torino | British Museum, London | Budapesti Történeli Múzeum, Budapest | Budapesti Történeli Múzeum Kiscelli Múzeum – Fővárosi Képtár, Budapest | Budapesti Történeli Múzeum Aquincumi Múzeum, Budapest | Complexul Național Muzeal „Curtea Domnească” Târgoviște | Damjanich János Múzeum, Szolnok | Déri Múzeum, Debrecen | Dobó István Vármúzeum, Eger | ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár, Budapest | Észak-macedón Köztársaság Régészeti Múzeuma, Szkopje | Evangélikus Országos Gyűjtemény, Budapest | Ferenczy Múzeumi Centrum, Szentendre | Fine Arts Institute of Uzbekistan Academy of Sciences, Tashkent | Fondazione Cassa di Risparmio di Padova e Rovigo, Rovigo | Generaldirektion Kulturelles Erbe Rheinland-Pfalz (GDKE) – Direktion Landesarchäologie – Außenstelle Speyer | Germanisches Nationalmuseum, Nürnberg | Göcseji Múzeum, Zalaegerszeg | Gödöllői Városi Múzeum, Gödöllő | Hayde Tibor Ervin | Herman Ottó Múzeum, Miskolc | Janus Pannonius Múzeum, Pécs | Jóna András Múzeum, Nyíregyháza | Kecskeméti Katona József Múzeum, Kecskemét | Keresztény Múzeum, Esztergom | Koszta József Múzeum, Szentes | Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém | Leibniz-Zentrum für Archäologie, Mainz | Library of Congress, Washington, DC | Louvre Abu Dhabi, Abu Dhabi | Lumière Film & TV Kft. | Magyar Demokrata hetilap szerkesztősége | Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ, Budapest | Magyar Nemzeti Levéltár, Budapest | Magyar-Turán Alapítvány, Budapest | Milli Azerbaycan Tarixi Muzeyi, Baku | MNMKK Iparművészeti Múzeum, Budapest | MNMKK Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest | MNMKK Országos Széchényi Könyvtár, Budapest | MNMKK Semmelweis Orvostörténeli Múzeum Könyvtár és Adattár, Budapest | Móra Ferenc Múzeum, Szeged | MTA Könyvtár és Információs Központ, Budapest | Musée Carnavalet, Histoire de Paris | Musée des Beaux-Arts et d'Archéologie, Troyes | Museo Civico, Modena | Muzej na Republika Severna Makedonija, Szkopje | Muzeul Județean, Buzău | Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia (Gyulafehérvár) | Muzeul Național de Istorie a Moldovei, Chișinău | Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca (Kolozsvár) | National History Museum of Romania, Bukarest | Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy / Muzeul Național Secuiesc, Sfântu Gheorghe | National Museum of Ethnography and Natural History, Chișinău | National Museum of History of Azerbaijan, Baku | National Museum of the Republic of Kazakhstan, Astana | Néprajzi Múzeum, Budapest | O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi, Taszkent | Panthéon, Paris / CMN | Qazaqstan Respublikasynyñ Ültyq muzeyi, Astana | Rippl-Rónai Vármegyei Hatókörű Városi Múzeum, Kaposvár | Römer Flóris Művészeti és Történeli Múzeum, Győr | Slovenské Národne Múzeum – Múzeum Červený Kameň v Častej (Vöröskő) | Staatsgalerie Stuttgart, Stuttgart | Stadtmuseum, Wiesbaden | Stiftung Stadtmuseum Wiesbaden, Wiesbaden | Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Budapest | Trenčianske múzeum v Trenčíne (Trencsén) | Universität Heidelberg, Heidelberg | Wosinsky Mór Múzeum, Szekszárd

MAGYAR
NEMZETI
MÚZEUM

KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS
MINISZTERIUM

PETŐFI
KULTURÁLIS
ÜGYNÖKSÉG

MAGYAR KULTÚRA
ALAPÍTVÁNY

Монголчлол үйлдвэр 1
1896-1911 онд
Монголчлол үйлдвэр 2
1911-1917 онд

Монголчлол үйлдвэр 1
1896-1911 онд

Монголчлол үйлдвэр 2
1911-1917 онд

Spirális medál / Spirális
pendent
2.000,- Ft

Small glass bowl with beads

Small glass bowl with beads

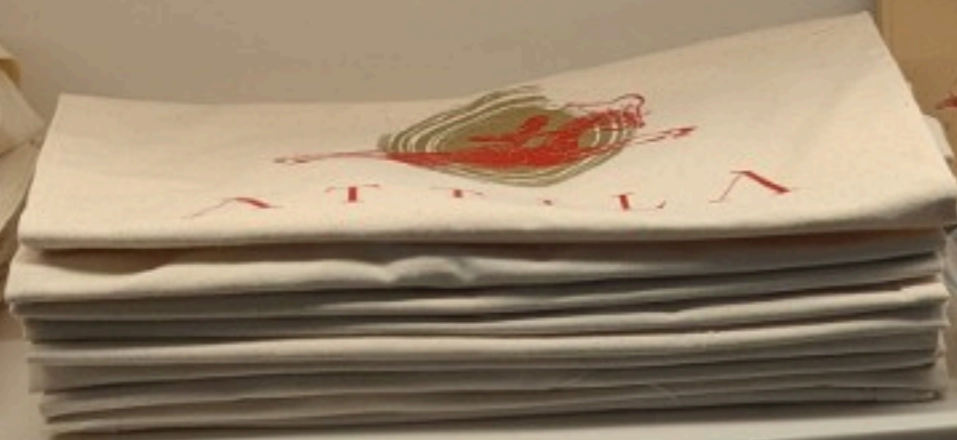
Small glass bowl with beads

Small glass bowl with beads

Small glass bowl with beads

Levegőtelen, fehér vegyes
szövetű / Len, 1
szál 1000-11
5.000,- Ft

Small price tag for pens

Small price tag for mugs

Small price tag for flowers

Small price tag for hat

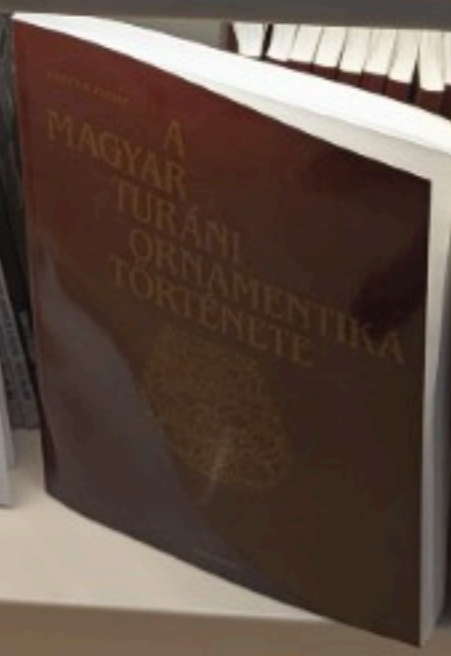

WANG JI /
Belt with silver buckle
200,- €

Attila's sword /
only available online
190,- €

Attila's sword /
only available online
190,- €

Nemezlovak / Felt horses
14.000,- Ft
Jurta kulcstartó / Yurt keychain
3.920,- Ft
Jurta ékszerdoboz / Yurt jewellery
box
9.100,- Ft

